

Kimɔ Tom Yesus Krist te yi Matiyo ketima

Mekana mete yɔkɔ, yo Matiyo kete yo. Yiɲa diɲo dyene nde Levi (Mt 9:9; Lk 5:27). Nye Beyuden. A ɓa mo ɓoɲna garama. A ɓa ke njoka ɓejekɛ ɓe Yesus kamɔ jɔ yiɓa.

To mekana mete yi Matiyo ketima ké téɗya nde, Krist, nye Nyangwe Kumande. Yo jéki ɓeɲe Beyuden. A ke lepo ke moyte nde, Yesus, nye Kumande Beyuden, nye Mɔno Davit, Mɔno Abaraham.

Wuse yakama ɓaka mekana maka ke nyangwe menɓabiye yitan jɔ yiɓa:

1. Krist, nye Kumande: Diɲo ɓesaɲmbambo ɓene. Mbey kome ɓo jama nye ké. Kandina jɔɲɔwe dyene (kumte 1-4).
2. Nye Kumande. A nám meyasi nan? Yasi te yi Yesus tedya ke to keki ké (kumte 5-7).
3. Nye Kumande, yasi wete, ɓomɔ payma nye (kumte 8-12).
4. Kasi *Kandɔ te yi kwey (kumte 13).
5. Mesay mete yi Kumande Yesus kelma ké (kumte 14-23).
6. Kasi njena ne ke kɔkɔ ke meneti (kumte 24-25).
7. Kasi sɔɲ nɛ womiya ne (kumte 26-28).

*Besaɲmbambo ɓe Yesus
(Lk 3)*

¹ Mɛkana maka ke lɛpɔ kasi Yesus Krist nɛ mɛdɪnɔ mɛ bɛsarɛmbambo bɛnɛ. Nyɛ nday Davit, nday Abaraham. ² Abaraham jama Isak, ɛ Isak ja Yakɔp, ɛ Yakɔp ja Yuda bɛnɛ bɛmanɔ. ³ Yuda jama Fares nɛ Jara ke mɔy nyangwɛ te wan Tamar. Fares jama ɛsrom, ɛ ɛsrom ja Aram. ⁴ Aram jama Aminadap, Aminadap jama Nason, ɛ Nason ja Salmɔn. ⁵ Salmɔn jama Bowas ke mɔy nyangwɛ te wɛnɛ Rahab, ɛ Bowas ja Yobɛd ke mɔy nyangwɛ te wɛnɛ Rut. Yobɛd jama Isay, ⁶ Isay jama Davit, ɛ kumande Davit bɔ nya Uri ja nɛ Salomɔn. ⁷ Salomɔn jama Robowam, Robowam jama Abiya, ɛ Abiya ja Asa. ⁸ Asa jama Yosafat, ɛ Yosafat ja Yoram, ɛ Yoram ja Osiyas. ⁹ Osiyas jama Yoyatam, Yoyatam jama Akas, ɛ Akas ja Esekias. ¹⁰ Esekias jama Manase, Manase jama Amɔn, ɛ Amɔn ja Yosiyas. ¹¹ Yosiyas jama Yekoniyas bɛnɛ bɛmanɔ ke ɛgimɔ te yi bɔ biyima nɛ Bɔnɔ bɛ Isarayɛl kɛ nɔ ke dɪyɔ bala ke Babilɔn kɛ. ¹² Ke yokwɔ dɪyɔ bala ke Babilɔn, ɛ Yekoniyas ja Salatiyɛl, ɛ Salatiyɛl ja Sorobabel. ¹³ Sorobabel njɔ ja Abiyud, Abiyud jama Eliyakim, ɛ Eliyakim ja Asɔr. ¹⁴ Asɔr jama Sadɔk, Sadɔk jama Akim, ɛ Akim ja Eliyud. ¹⁵ Eliyud jama Eliyasar, Eliyasar jama Matan, ɛ Matan ja Yakɔp. ¹⁶ Yakɔp njɔ ja Yosɛp te njonɔ nɛ Mariya. Yo Mariya te ja Yesus te yi bɔ jɛba nde *Krist kɔ. ¹⁷ Dete, kande Abaraham kumɔ Davit bɔmɔ jadya nɛ ndɛndi te kumɔ kamɔ jɔ yini. Kande Davit kumɔ ke ɛgimɔ te yi bɔ biyima nɛ Bɔnɔ bɛ Isarayɛl kɛ nɔ ke dɪyɔ bala ke Babilɔn kɛ, bɔmɔ jadya nɛ ndɛndi te kumɔ kamɔ jɔ yini.

Kandɛ kɛ ɲgimɔ kɛna dɛiyɔ bala kumɔ kɛ ɲgimɔ jariki Krist bomoɔ jadɣya nɛ ndɛndi tɛ kumɔ kamoɔ jo yini sendi.

*Kasi jariki Yesus
(Lk 2)*

¹⁸ Jariki Yesus Krist kwanɲama dɛkɛ: Yo bɔ kponate nde, nyanɲwɛ wɛnɛ Mariya ta kelɔ gwaki bɛnɛ Yosep. Ma piɲɔ tɛ yi bɛnɛ nyɛ tɪ pa bokwɛ to, ɛ Mariya sɛmɛ nde, a mɛ nɛ mɔy nɛ dɛti tɛ yi Kimɔ Sisiɲ. ¹⁹ Njoɲɔ wɛnɛ Yosep bɔ nɛ ɲgbenɲ. A tɪ kwadɣɛ wuɲɲwɛ nyɛ kɛ mbombu bomoɔ na. ɛ nyɛ pɛsɛ nde, a ta tiko nyɛ kinɛ nde, bomoɔ dũkwɛ na. ²⁰ Piɲɔ tɛ yi nyɛ bɔ ndi kɛ takina dɛtɛ kɛ, ɛ wɛtɛ jaki Baba Mbokɔ dɣɔ kɛ yɛnɛ nɛ nje tɛ yi nyɛnɔ lɛpɔ nyɛ nyɛ nde: «Yosep tɛ mɔnɔ Davit, wɛ tɪ gwaki wɔ tɛ yi bɔ nyari wɔ Mariya nɛ mɛgwaki na, kɛto mɔy tɛ yi nyɛ nɔ kɛ, a bɔn nɛ dɛti tɛ yi Kimɔ Sisiɲ. ²¹ A ta ja mɔnɔ mbam, wɛ ta lo nyɛ nde Yesus, kɛto yo nyɛ ta jɔɲɲwɛ botu bɛ kando dɣɛnɛ kɛ mɛbɛyɔ man.»

²² Mɛyasi mɛtɛ hɛnɛ kwanɲama dɛtɛ, nɛ lɛpi tɛ yi Baba Mbokɔ kwanɲɣya kɛ numbu mɔ punja mɛlɛpi mɛnɛ kɛ si tɔndu. ²³ A lɛpima nde: «Nɛ bɛɲa, bɛndi ɲgɔndu ta tɔkɛ mɔy ja mɔnɔ mbam. Bo ta lo nyɛ nde Emanuwɛl.» Yitɛ nde: Njambiyɛ mɛ sinɛ bo. ²⁴ Kɛ Yosep ma jemiye kɛ, ɛ nyɛ keɛ nda yi jaki Baba Mbokɔ lɛpima nyɛ nyɛ kɛ. ɛ nyɛ bɔ nyari wɛnɛ Mariya. ²⁵ Ko a tɪ kpokɛ nyɛ na kumɔ kɛ ɲgimɔ tɛ yi Mariya jama nɛ bosa mɔnɔ wɛnɛ, mɔnɔ mbam. ɛ Yosep lo nyɛ nde Yesus.

2

Botu be duwɔ meyasi ke nje beɲe

mbɔŋɔ Yesus

¹ Yesus jadya ke Betelɛhem ke meneti me Yuda ke ŋgimɔ te yi Herod bɔ kumande kɛ. Yo bɔ nɛ botu be duwɔ meyasi ke kasi besisɔ. E bo tɛmɛ wulɛ pulɔ komɛ yesɔ pundɛ kɛ dya ke Yerusalem ² diyɛ nde: «Kumande Beyudɛn te e jadya kɔkɔ te ti pa kiko kɔ ba we? Keto wusɛ semma sisɔ wɛnɛ ke pulɔ komɛ yesɔ pundɛ kɛ, e wusɛ nje yi nje kanɔ nyɛ.» ³ Ke kumande Herod ma wokɔ dɛte kɛ, e lɛpi banɛ nyɛ bɛnɛ botu be Yerusalem hɛnɛ. ⁴ E nyɛ wesidye bɛkum be botu be nyɛna sadaka nyɛ Njambiyɛ hɛnɛ nɛ botu be ketina meyasi be kandɔ Isarayɛl yi diyɛ bo mbɛy te yi *Krist yɔkanɔwɛ jadyɛ ketɛ kɛ. ⁵ E bo yɛnsa nyɛ nyɛ nde: «Kɛ Betelɛhem ke meneti me Yuda, keto mɔ punja mɛlɛpi me Njambiyɛ ketima nde: ⁶ «Ma wɛ Betelɛhem ke meneti me Yuda, ko wɛ yeti mɔnɔ dya ke njoka kpasa mɛdya me meneti me Yuda na, keto kum te e ta kɛndɔ nɛ kandɔ mbɛ Isarayɛl kɔ ta wulɛ ndi ke yɔ.» »

⁷ Dɛte, e Herod jɛba botu be duwɔ meyasi nɛ sɔ, e nyɛ kɔmbilɛ diyɛ bo ŋgbak ŋgbak ŋgimɔ te yi sisɔ te punduma nɔ kɛ. ⁸ Ke kɔŋte, e nyɛ tomɛ bo kɛnjɛ ke Betelɛhem lɛpɔ nde: «Nɛ kɛn, nɛ wunɛ dya yasi kimote ke kasi mɔnɔ te. Ke wunɛ si dolo nyɛ, nɛ wunɛ njaki nje lɛpɔ nyɛ mi, nɛ mi nɛ ŋguru wombɛ kɛ sendi kɛ kanɔ nyɛ.» ⁹ Ke bo ma si lɛŋwɛ metɔ ke yasi te yi kumande lɛpima kɛ, e bo kwɔ. Bo sɛm

semɔ, sisɔ te yi bo beɲma ke pulo kome yeso punde ko ke kendo ke mbombu yan. Ke nye ma kumɔ ndi ke mbey te yi mbongo monosike ba kete ke, e nye teme. ¹⁰ E botu be duwa meyasi ma nje semɔ sisɔ ne koko ke, e bo sosa budyate. ¹¹ Bo nyinma tu dolo mbongo monosike bene nyanɔwe wene Mariya, e bo kuse mebon ke meneti kano mbongo monosike. Bo walma kpasa kimɔ meyasi mete yi bo nja no ke nye nye. Yo ba lor ne yija kpasa njonju jeti bu yija lobinda te yi bo kele ne wete mbunjo nde *mir ke. ¹² Ke konte, e Njambiyɛ lɛpe nye bo ne nje te yi nyeno nde, bo ti yokwe ne koko ke punje misi nye Herod na. Ke nye ma lɛpo nye bo dete ke, e bo toke mbanja nje dele yi duwe no ke no dya dyan.

Yosep bene Mariya ke bombɔ ne

mbongo Yesus ke no ke Ejipt

¹³ Ke botu be duwa meyasi ma si kwa ke, e wete jaki Baba Mboko nje punje yotu nye Yosep ne nje te yi nyeno lɛpo nye nye nde: «Tema, bongo mbongo monosike bene nyanɔwe bombɔ no ke no ke Ejipt. Wune diy mate kumɔ ke ngimo te yi mi ta lɛpo nye we, keto Herod ta sa nje te yi wo monosike.» ¹⁴ Dete, e Yosep teme ne tu bu mbongo monosike bene nyanɔwe kwa no ke no ke Ejipt. ¹⁵ A diyma mate kumɔ ke ngimo te yi Herod gwa no ke. Yo kwanama dete, ne lɛpi te yi Baba Mboko lɛpima ke numbu mo punja melɛpi mene ke si tondu. A lɛpima nde: «Mi jebama monmbe soɲe ke Ejipt.»

¹⁶ Ke Herod ma beɲe nde, botu be duwɔ meyasi sebila nye kɛ, ε njoɲ ne tusiye, ε nye tome bomɔ, nɛ bo kɛ wo mbɔɲɔ bɔno bembam hene kumɔ ke baka be ne sew yiɓa ke Betelɛhem nɛ ke pɔku te yite. A pɛsima mɛsew me bɔno bembam bete yi bo yɔkanɲwe wo baka beɲɲwe ɲgimɔ te yi botu be duwɔ meyasi semma ne sisɔ nda yi bo lɛpima nye nye kɛ. ¹⁷ Dete, lɛpi te yi Jeremi te mɔ punja mɛlɛpi me Njambiyɛ lɛpima ne mbombu kɛ kelnama gbate. A lɛpima nde: ¹⁸ <Bo wokuma mɛkɛmbi ke Rama, mɛɖukwe nɛ beya nyangwe mɛjaɓa. Rasel ke lelo bɔno bene, a ti kway nde, mumɔ wɛɖya temɔ ne na, keto bɔno bene yeti se na.>

¹⁹ Ke Herod ma gwe kɛ, ε wete jaki Baba Mbokɔ punje yotu nye Yosep ne nje te yi nyenɔ ke Ejipt lɛpɔ nye nye nde: ²⁰ «Tɛma, bɔɲɔ mbɔɲɔ monɔsike bene nyangwe duwe nɔ ne kɔkɔ kɛ nɔ ke Isarayɛl, keto botu bete be kwadya wo nye baka ma gwe.» ²¹ ε Yosep tɛme bu monɔsike bene nyangwe yɔkwe nɔ kɛ nɔ ke Isarayɛl. ²² Ma ke Yosep ma wokɔ nde, yo Arkelas bu diyo kumande ke Yuda ke numbu sangwe wene Herod kɛ, ε nye gwe wɔ te yi yɔkwe kɛ mate. Yasi wete, a nja kwɔ kɛ ke Galile nda yi Baba Mbokɔ nja lɛpɔ nye nye ke nyenɔ kɛ. ²³ A ka diyo ke wete dya nde Nasaret. Yo kelnama dɛte, nɛ mɛlɛpi mɛte yi botu be punja mɛlɛpi me Njambiyɛ lɛpima kɛ si tondu. Bo lɛpima nde: <Bo ta jɛba nye nde Mɔ Nasaret.>

Kasi Jan te mɔ tɔpuna bomɔ

*ke mɔrɔku
(Mk 1; Lk 3; Jh 1)*

¹ Ke ngimɔ te yite Jan te mɔ tɔpuna bomɔ ke mɔrɔku punduma kande pelna Kimɔ Tom ke konɔr ke meneti me Yuda. ² A dikima lepɔ nde: «Wune yênsangwe temɔ, keto *Kandɔ te yi kwey ma wuta.» ³ Jan, nye mɔ te yi Esayi te mɔ punja melɛpi me Njambiye lepima kasi ne nde: <Wete mumɔ ke kembidya ke mɔy konɔr nde: Wune kômbila nje Baba Mbokɔ. Wune têmbidya menje mene ne ngbeɲ.>

⁴ Jan dikima lenje ne wete lambɔ te yi bo kelma ne memburu me *samo ké. Medye mene ba bedɔlɔ nê mutɔ me jo te yi nye dikima dolɔ ke likɔ ké. Kanda te yi nye dikima lenje ke jon ké, bo kél yo ne kotu nyamɔ. ⁵ Botu be Yerusalem nê botu be Yuda nê botu bete be dikima diyɔ ke pɔku gon Yurdɛ baka dikima nje hene pele yene. ⁶ E bo dikɪ jaye beya mekele man ke mbombu bomɔ, e Jan dikɪ tɔpe bo ke mɔrɔku ke Yurdɛ.

⁷ Ke Jan ma beɲe nde, *Befarisɛ nê *Besaduse budyate ke nje ke yene, na tɔpi bo ke mɔrɔku ké, e nye lepe nye bo nde: «Wune mbo yeri, nda lepe nye wune nde, wune yakama diyɔ lalɛ ke ngambi Njambiye yi nje ké? ⁸ Wune kél mekele mete yi tedye nde, wune ma yeɲsa temɔ. ⁹ Wune tɪ boɓa lepɔ ke mɔy temɔ yun nde, wune benday be Abaraham. Keto mi ke kombile lepɔ nye wune nde: Njambiye yakama yeɲsa metari mete yike nde, yo bêki bonosike nye Abaraham. ¹⁰ Njeɲ me ne lendɛ ke njuku jeti, dɛte jeti hene e diyɛ kine

wumɔ kimɔ membumɔ, bo ta pesɔ nye bete ke d̄ite. ¹¹ Mi tɔpa mbe wune ne mɔrɔku yɔ tedye nde, wune ma yensa temɔ. Yasi wete, mɔ te e nje ke kɔŋ mbe kɔ ta tɔpe ne wune ke Kimɔ Sisiŋ n̄e ke d̄ite, keto a ne d̄eti kwɔ mi. Ko mi ti yaka sɔre menakala ke kol ne na. ¹² A ne jete ke bo yɔ kutɔ ne nyambi, yɔ b̄ake njɔsɔ te n̄e kopu te. A ta sɔŋe njɔsɔ nyambi k̄e b̄akidyɛ ke ndam. Ma a ta lodye mekopu mete ke d̄ite te yi ti d̄im k̄e.»

¹³ Ke ŋgimɔ te yite e Yesus tem̄e ke Galile k̄e ke yi Jan ke goŋ Yurd̄e, n̄e Jan tɔpi nye ke mɔrɔku. ¹⁴ Yasi wete, e Jan seŋe kutudya lepɔ nde: «'Yeti gba we ȳakan̄gwe tɔpe mi ke mɔrɔku na? Nan yi we kpalo nje nde, mi tɔpa we ke mɔrɔku k̄e?» ¹⁵ E Yesus yensa nye nye nde: «Tiko, n̄e yo pa kelna d̄ete ndana, keto yo kimote nde, wuse t̄on̄jukwe meyasi hene te yi ne ŋgben̄ nda yi Njambiyɛ kwadyɛ.» E Jan jaye kine pitidyɛ se yaŋa nye nye na. ¹⁶ Ndi ne tɔpuna ne ke mɔrɔku, e Yesus bende ŋgindi nedɔ. Semɔ semɔ, d̄yobɔ n̄embiya, e nye beŋe Sisiŋ Njambiyɛ ke piye nda pepɔ nje ke yotu ne ¹⁷ yaka ne wete men ke wule d̄yobɔ lepɔ nde: «Yɔkɔ m̄onmbe, sɔŋ temɔ mbe, temɔ mbe hene ke yotu ne.»

4

Kum beya mekele ke boɔe Yesus

(Lk 4)

¹ Ke kɔŋte, e Kimɔ Sisiŋ kele nde, Yesus k̄en ke kɔŋgor, n̄e *Kum beya mekele k̄e boɔi nye. ² Yesus kiyima meɔfyɛ yaka meyesɔ kamɔni n̄e metu kamɔni. Ke kɔŋte, e nye woke nja. ³ E

*Mɔ ɓɔbuna ɓomɔ kɔ nje ke kɛki nɛ lɛpɔ nyɛ nyɛ nde: «Ɔɔge ɓɛ nde, wɛ Mɔnɔ Njamɓiyɛ, lɛpɔ nyɛ mɛtari maka nde, yo yɛnsaŋgwe ɓɛ mampa.»

⁴ Yasi wɛtɛ, ɛ Yesus yɛnsa nyɛ nyɛ nde: «Yo ketinate ke mɛkana mɛ Njamɓiyɛ nde: <Mumɔ ti yaka jɔŋna ndi nɛ mampa nyɛpɔ na, mumɔ yakama jɔŋna nɛ mɛlɛpi hɛnɛ te yi pundɛ ke numbu Njamɓiyɛ.> »

⁵ Ke kɔŋte, ɛ Kum ɓeya mɛkele kɔ ɓɔ nyɛ kɛ nɔ ke Yerusalem, ɗya te yi Njamɓiyɛ tɔkuma, kwɔ tɛmbidye nyɛ ke tosiyɔ mbanjɔ Njamɓiyɛ

⁶ lɛpɔ nyɛ nyɛ nde: «Ɔɔge ɓɛ nde, wɛ Mɔnɔ Njamɓiyɛ, ɗokɔ piyɛ ke mɛnɛti, kɛto yo ketinate nde: <Njamɓiyɛ ta nyɛ numbu nyɛ ɓɛjaki ɓɛnɛ kɛto yɔ, ɗete ɓɔ ta jɛkidye ɓɔ ɓiye nɛ wɛ, kamba wɛ mɛ nje ɗumɔ kol yɔ ke tari.> » ⁷ Ɛ Yesus lɛpɛ nyɛ nyɛ nde: «Yo ketinate nde: <Wɛ tɪ ɓɔɓa Baba Mbokɔ te Njamɓiyɛ wɔ na.> »

⁸ Ɛ Kum ɓeya mɛkele kɔ ɓɔ nyɛ sendi, kɛ nɔ ke wɛtɛ nyanɔgwe ɗɔŋna keki, tɛɗye nyɛ mɛkandɔ hɛnɛ ke to mɛnɛti nɛ mɛnyɔŋɔ mɛte yi ɗiye kete kɛ.

⁹ Ɛ nyɛ lɛpɛ nyɛ nyɛ nde: «Meyasi mɛnɔri hɛnɛ, mi ta nyɛ wɛ yo, ŋge wɛ kuse mɛɓɔŋ ke mɛnɛti kanɔ mi.» ¹⁰ Ɛ Yesus lɛpɛ nyɛ nyɛ nde: «*Satan, lɔndɔ ke kɛki mɛ. Yo ketinate nde:

<Kanɔ Baba Mbokɔ te Njamɓiyɛ wɔ, kelɔ mɛsay nyɛ ndi nyɛ nyɛpɔ.> » ¹¹ Ndana, ɛ Kum ɓeya mɛkele kɔ tike nyɛ, ɛ ɓɛjaki ɓɛ Njamɓiyɛ nje nje kelɔ mɛsay nyɛ nyɛ.

Yesus ke kande mɛsay mɛnɛ

ke Galile

12 Ke Yesus ma woko nde, bo biyima Jan nyε ke jobo kε, ε nyε teme kwa kε ke Galile. 13 A duwa ke Nasaret kε diyo ke Kapernawum ke gon mato ke meneti me Sabulon nε Nεftali. 14 Meyasi kwanama dete yi tonje ne melēpi mete yi Esayi te mo punja melēpi me Njambiyε lepima kε. 15 A lepima nde: «Botu be meneti me Sabulon nε Nεftali pele poku nyanḡwe mato ke ḡginje Yurdε, meneti me Galile te yi botu bete be yeti ke duwe Njambiyε baka, 16 botu baka be diyima ke moy yitil baka beḡma nyanḡwe mejasi. Botu bete be diyima ke ndilin mbey te yi soḡ baka, mejasi kumma pele yan.» 17 Kande ke ḡgimo te yite, ε Yesus kande pelna Kimo Tom lepō nde: «Wune yēḡsanḡwe temo, keto *Kando te yi kwey ma wuta.»

*Yesus ke tōke bosa bejεke bene
(Mk 1; Lk 5)*

18 Ke ḡgimo te yi Yesus ba ke kendo ke gon nyanḡwe mato Galile, ε nyε beḡe bembam yiḡa, bo pūndu moy wete, Simōn te yi bo jeḡa nde Piyer ko bene maḡ wene Andere. Bo ba ke bete bulajama ke mato, keto bo ba botu be wona benjanjo. 19 ε nyε lepe nyε bo nde: «Wune bēḡwe mi, mi ta kelo nde, wune bēki botu be ḡalna bomo tedye nje Njambiyε.» 20 ε bo teme ne ḡget ḡḡese mebulajama man beḡwe nyε. 21 Yesus nja tonḡidya kε mbombu, ε nyε beḡe sendi baḡa bembam yiḡa, bo pūndu sendi moy wete, Jak te mono Sebede bene maḡ wene Jan. Bo ba ke moy landi bene be sanḡwe wan Sebede ke kobile mebulajama man, ε Yesus jeḡa bo.

22 Ε βο τεμε νε ηγετ ηgbese landi nè sanḡwe wan kwà βenḡwe nye.

23 Yesus kendima linje meneti me Galile hene, tedye bomo melepi me Njambiyε ke membanjo mewesidya me Beyuden, pele Kimο Tom ke kasi *Kando Njambiyε, sidye kwalo mekon nè kwalo mekosu hene ke yotu bomο. 24 Dino dyene wumma kumo ke ndingele meneti me Siri. Bo dikima bu botu be kon hene nje no ke yene. Yo ba botu bete be ba ke woko yotu kwanate nè baka be ba ke sanḡwa ne mebone nè kwalo mekon wete wete nè botu bete be beya mesisin dikima njanḡwe bo baka. Yo ba ne botu bete be ba ke konο ne jaja nè botu be kosu. Bo dikima bu bo hene nje no ke yene, ε nye diki sidye mekon man. 25 Nyangwe ηgil bomο dikima βenḡwe nye. Bo dikima wule Galile nè ke nyangwe medya kamο nè ke Yerusalem nè Yuda hene nè ηginje Yurdε.

5

Tedya yasi te yi Yesus tedya

ke to keki ke

1 Ke Yesus ma βene budya ηgil bomο ke, ε nye kwà bendο keki kwà diyο metidyε. Ε βejeke βene nje ke keki ne. 2 Ε nye bute numbu kande tedya melepi me Njambiyε nye bo lepο nde:

3 «Botu bete be duwe ke temο yan nde, bo kine deti baka ne mesosa, keto *Kando te yi kwey, yo yan.

- 4 Botu bete be ne ngambi ke temo keto mebone baka ne mesosa, keto Njambiyε ta wedye temo yan.
- 5 Botu bete be ne weyna temo baka ne mesosa, keto bo ta namo meneti maka.
- 6 Botu bete be gwe njā nē yesidyε kelna ngben mekele baka ne mesosa, keto Njambiyε ta nye bo deti te yi kelo dete.
- 7 Botu bete be gwe ngwete beso baka ne mesosa, keto a ta gwe ngwete yan.
- 8 Botu bete be ne temo ne salele baka ne mesosa, keto bo ta beje Njambiyε.
- 9 Botu bete be kele nde, bomo dīy ne te baka ne mesosa, keto Njambiyε ta jeba bo nde bono benε.
- 10 Botu bete yi bo tedye bo mebone keto ngben mekele baka ne mesosa, keto Kando te yi kwey, yo yan.
- 11 Ke bomo toyε wunε tedye wunε mebone pεso jā nye ke numbu yun lepō kwalō beya melepi hene ne wunε keto mbe, yite wunε ne mesosa. ¹² Wunε sōsangwε dīyō ne mbeskere, keto nyangwε sol ke ladye wunε ke dyobo. Bo tedya ndi sendi nyangwε mebone dete nye bosa botu be punja melepi me Njambiyε be kandima nje ne wunε baka.
- ¹³ «Wunε kwa te yi meneti maka. Ma ke kwa si lenjo, bo ta kelo nan yī yokidyε ne som te? Siya yasi te yi bo yakama kelo, yo nde, bo lēj yo ke sε, bomō má si nate sōpite. ¹⁴ Wunε mejasi te yi meneti maka. Dya te yi bo sumε ke to keki ké yeti ne deti te yi soma na. ¹⁵ Bo ti kwénja lambo tiko ke moy mbe na, bo bōj kase ke to tebel, yo

má panɔ yí nye meyasi nye bomɔ hene be diyɛ ke moy tɔ baka. ¹⁶ Dete sendi, wunɛ pánkwe mejasi ke misi me bomɔ, né bo beɲ kimɔ mekele mun yí lukse ne Sangwe wun te ε diyɛ ke dyobo kɔ.»

Yesus ke lepina ke kasi membonɔga

¹⁷ «Wunɛ tí taka nde, mi njáki nje yangile membonɔga mete yi Moyisi ketima ho yangile tedya yasi te yi botu be punja mɛlepi me Njam-biyɛ tedya ké na. Mi ti ma njáki yí nje yangile na, mi njáki nje kelɔ yasi te yi membonɔga lepe ké kumɔ njena. ¹⁸ Gbakasi yi mi lepe nye wunɛ ké: Ngimɔ hene te yi dyobo tí pa yambile, ko gbela monɔ mbulma meketi sikɛ ho gbela monɔ yaɲa ne mbet te yi diyɛ ke membonɔga ké tí yambile kete na kumɔ nde, meyasi hene síki kelna. ¹⁹ Dete, mumɔ hene ε ta yangile ko wete monɔ mbonɔga te ε ne mbet ke njoka membonɔga yí tedye bomɔ nde, bo kél dete, bo ta jeba nye nde njena mumɔ ke *Kandɔ te yi kwey. Ma yɔkɔ ε ta beɲgwe membonɔga mete tedye sendi bomɔ nde, bo kél dete kɔ ta be nyangwete ke Kandɔ te yi kwey. ²⁰ Mi ke lepɔ nye wunɛ nde: Nge wunɛ ti kele ɲgbeɲ mekele laɲsa botu be ketina meyasi nè *Befarisɛ na, ne tí nyiɲe ke Kandɔ te yi kwey na.

²¹ «Wunɛ duwɔ nde, bo lepima nye bebaba busu nde: <Kpe, we tí woku mumɔ. Mɔ te ε wo mumɔ, bo kên ne nye ke mbɔmbu botu be pesina josi.> ²² Ma ke yembe, mi ke lepɔ nye wunɛ nde: Nge mumɔ woke ɲgambi sunɲwe ne maɲ, na sɔɲgwangwe ne meɔne ke meɔ

mε botu be pesina josi. Nge mumo yise man lepo nde: <Kwanɔ wari,> mo te sãngwanɔwe ne meɔne ke meɔ me botu be njena nyanɔwe josi Beyuden. Nge mumo jeba man nde lem, bo bõn nye bete ke dite te yi ti dım kė. ²³ Nge be nde, we ke kè nye Njambiyε sadaka ke mbey nyena sadaka, nge nje ke dyanɔ dya nde, wune mbanja moɔ ne lepi, ²⁴ nò pãn pa ningwe sadaka yo womete ke mbey nyena sadaka nye Njambiyε, yokwe ne koko, pa kè kombile lepi wune moɔ. Ke koɔte, nò njãki nje nye sadaka yo nye Njambiyε yey. ²⁵ Nge wune mumo be ne lepi, sanɔ nje te yi kombile lepi te nedo wune nye pinɔ te yi wune nye ndi ke nje kė. Kelo dete, a me nje bu we kè nò ke mbombu mo pesina josi, ma mo pesina josi me nje bu we kanε nye mo te ε diyε ne tu jobo ko, ma mo te ε diyε ne tu jobo ko nje bu we nye ke jobo. ²⁶ Gbakasi yi mi lepe nye we kė: We diso pundo womeri, yite o sima gbo lepi hene ne satak kine bukwe ko mono mbulma sisi wete na.

²⁷ «Wune duwã nde, bo lepima nde: <Kpe, we ti kel wanja na.> ²⁸ Ma mi ke lepo mbe nye wune nde: Mumo hene ε beɔe wete nyari bosa nye, mo te sima kelo wanja bene nye ke moy temo ne. ²⁹ Nge be nde, misi wo ε mbam bo ke kwadyε jatidyε we ke beya nje, nò doka yo li ne nan. Keto yo ta jeko be kimote ke yo nde, ndi doku yotu yo wete sãnɔnɔwe, lanɔa nde, ken ne ndingele yotu yo hene ne jem ke dite te yi ti dım kė. ³⁰ Nge be nde, mbam bo wo ke kwadyε jatidyε we ke beya nje, nò kila yo li ne nan. Keto yo ta jeko be kimote ke yo nde, ndi doku yotu yo wete

sânnaŋgwe, laŋsa nde, ken ne ndiŋgele yotu yo hene ne jem ke dite te yi ti dim ké. ³¹ Bo lepima sendi nde: <Nge mumo soŋe bo ne nyari wene, na nyêki nye mekana me didya gwaki.> ³² Ma mi ke lepɔ mbe nye wune nde: Nge mumo soŋe bo ne nyari kine nde, a jatiɖye kol ke se na, yite mo te ke sesidye nya te ke nje kelna mewanja. Sendi, mo te e bu nya te yi njom soŋma bo ne nye, mo te mo kelna wanja.

³³ «Wune duwa sendi, bo lepima nye bebaba busu nde: <Kpe, we ti yangila yasi te yi we si kinja ké na. Yo nde, tonjukwe meyasi hene te yi we si kinja ke mbombu Baba Mboko ké.> ³⁴ Ma mi ke lepɔ mbe nye wune nde: Kpe, wune ti kinjaŋgwe yaŋa na ko kaŋe bo kenje kwey na. Keto dɔyobo, yo siya bekum te yi Njambiyɛ. ³⁵ Ko wune ti tenda meneti yi kinja ne yaŋa na. Keto meneti, yo yasi te yi nye kase kol kete. Wune ti kinjaŋgwe yaŋa ne dino Yerusalem na. Keto yo dya te yi Nyangwe Kumande. ³⁶ We ti kinjaŋgwe yotu yo na. Keto we ti yaka yensa nyiŋo to yo wete ne wete nde, yo beki wumnate ho yindinate na. ³⁷ Nge wune lepe nde: <I,> yo bonna ndi nde: <I.> Ma nge wune lepe nde: <Be,> yo bonna ndi nde: <Be.> Yike yi wune nje dokidye ke to te ké wula ke yi *Mo beya mekele.

³⁸ «Wune duwa, bo lepima nde: <Nge mumo tose misi me jakoso, ne bo tosu sendi yene. Nge mumo leke su jakoso, ne bo leka sendi yene.> ³⁹ Ma mi ke lepɔ mbe nye wune nde: Wune ti pitidya yaŋa nye mo te e kele beya yasi ne wune na. Nge mumo kpake we ke poko te e mbam

bo, nò yênsangwe sendi yoru nye nye. ⁴⁰ Nge mumo beŋgwe we ne lepi, na suku lambò te yi we leŋe ké, nò tiki sendi nde, a bôh nyanŋwe lambò ðuku yò. ⁴¹ Nge mumo jeliye we nde, ken tikidyé nye ke nje yaka kilometa wete, nò kên wúne nye kumò kilometa yiða. ⁴² Nge mumo jombe yaŋa ke bo yò, nò nyêki nye. We tí tum kòŋ ne mò te ε ke kwadye jombò yaŋa ke mebo mò kò na.

⁴³ «Wune duwà, bo lepima nde: <Kwadyikwe mò njòŋ wò, benò pendò wò.> ⁴⁴ Ma ke yembe, mi ke lepò mbe nye wune nde: Wune kwâdyikwe bependò bun, [diye Njambiyé nde, a nyêki mekombila nye botu bete be kita ne wune baka, kelò ŋgay ne botu bete be bene wune baka], ŋgweta ne Njambiyé keto botu bete be pòŋse wune tedye wune meboŋe baka. ⁴⁵ Nge wune kele ðete, wune ta be boŋò be Sangwe wun te ε ðiye ke ðyobo kò, keto a pánkwe yesò nye beya bomò, nye sendi kimò bomò. A nódyukwe mbiyò nye botu bete be ne ŋben, nye sendi botu bete be kele yasi kotute baka. ⁴⁶ Ma ŋge wune kwadye ndi botu bete be kwadye wune baka, kwalò sol te yen yi wune ta be nò ké? 'Ko botu be boŋna mòni garama ti kél ndi sendi ðete na? ⁴⁷ Nge wune nyene ndi bemaŋ bun, nyanŋwe kimò yasi te nda yi wune kelma komete laŋsa beŋò ké? 'Ko botu bete be yeti ke duwe Njambiyé baka ti kél ndi sendi ðete na? ⁴⁸ Dete, wune bêki ne njololo nda yi Sangwe wun te ε ðiye ke ðyobo ðiye nò ké.»

6

¹ «Wunε d̄iy nε s̄os̄o, wunε t̄i kel kim̄o m̄ekele ke misi me bom̄o, n̄ε bo βeη d̄ete ȳi t̄ond̄o nε wunε na. N̄ge wunε kele d̄ete, ko wunε t̄i βe nε sol ke m̄εbo me Saηgwe wun te ε d̄iye ke d̄yob̄o ko na. ² Ke ηgim̄o te yi we ke kelo ηgay nε buka bom̄o, we t̄i paη pa jemb̄o jemb̄o ke numbu ke mb̄ombu bom̄o nda yi botu βe likisi d̄iki kelo ke membanj̄o m̄ewesid̄ya me Beyuden n̄ε ke boku menje k̄ε n̄o k̄ε na. Bo k̄el d̄ete, n̄ε bom̄o lukse nε bo. Gbakasi yi mi lepe nye wunε k̄ε: Sol te yi β̄a nde, bo β̄eki n̄o k̄ε, bo ma dolo yo ke yite. ³ Yo nde, ηge we k̄ε nye buka mum̄o yasi, bo w̄o ε gare t̄i dukwe yasi te yi mbam bo kele k̄ε na. ⁴ Yo k̄elnangwe d̄ete, n̄ε nyena yasi te yi we nye k̄ε kwan̄na ke s̄o. Dete, s̄ongwe ε βeηe yasi te yi kwan̄na s̄od̄yate ko ta duwe ȳokid̄ye yo nye we.»

Yesus ke ted̄ye βejeke βene

*m̄ηgweta
(Lk 11)*

⁵ «N̄ge wunε ηgweta nε Njambiye, nε t̄i kel nda yi botu βe likisi d̄iki kelo k̄ε na. Bo kw̄ad̄yikwe t̄eme t̄ema ke membanj̄o m̄ewesid̄ya me Beyuden n̄ε ke boku menje ηgweta nε Njambiye, n̄ε bom̄o βeη bo. Gbakasi yi mi lepe nye wunε k̄ε: Sol te yi β̄a nde, bo β̄eki n̄o k̄ε, bo ma dolo yo ke yite. ⁶ Yo nde, ηge we k̄ε ηgweta nε Njambiye, nyiηa tongari ȳo ndad̄ye numey ηgweta nε S̄ongwe womete ke s̄o. Dete, S̄ongwe ε βeηe yasi te yi kwan̄na s̄od̄yate ko ta duwe ȳokid̄ye yo nye we.

7 «Ἰγγε we ηγωετα νε Njambye, we ti budyukwe lēpi ne ndambu ndambu nda yi botu bete be yeti ke duwe Njambye kele ké na. Keto bo táka nde, ηγε bo lepina budyate, yite Njambye ta yeŋsa ke meηgweta man. 8 Wune ti bekidyangwe ne bo na, keto Sangwe wun sima duwe yasi te yi wune kwadye piŋo te yi wune ti pa diyē nye na. 9 «Dete, ηγε wune ηγωετα νε Njambye, wune lēpi dēke:

<San̄su, we ε diyē ke dyoɓo, kelɔ nde, bomɔ bōη d̄ino dyo kiyɔ.

10 Inja namɔ mbokɔ.

Yasi te yi we kwadye kēlnangwe ke meneti maka nda yi kelna sendi ke dyoɓo ké.

11 Nyekɔ wuse medye mete yi ta yaka ne wuse ke yeso te ε muka.

12 Tikɔ wuse ne ηγωετε ke beya meyasi mete yi wuse kele ké nda yi wuse ma tikɔ sendi ne botu bete be kelma beya meyasi ne wuse.

13 We ti jaya nde, wuse s̄angwan̄gwe ne meɓobilan na.

Soŋa wuse ke meɓo me *Mɔ beya mekele. [Keto yo we name, yo we be ne ηgun̄gudye nē luksa yaka ne meηgimo hene, *amen.]>

14 Dete, ηγε wune tike bomɔ ne ηγωετε ke beya meyasi mete yi bo kele ne wune ké, yite Sangwe wun te ε diyē ke dyoɓo kɔ má tikɔ sendi wune ne ηγωετε. 15 Ma ηγε wune ti tike bomɔ ne ηγωετε ke beya meyasi mete yi bo kele ké na, Sangwe wun ti tikɔ sendi wune ne ηγωετε na.

16 «Ἰγγε wune kiyē medye yí kanɔ ne Njambye, wune ti kel memɓole nde, wune ne ηgambi nda

yi botu be likisi diki kelo, tinɔ mɛngɛmbi nɛ sibiɓi diyɔ nɔ, nɛ bomɔ taki nde, bo ke kiyɔ mɛɖye yí kanɔ nɛ Njambiyɛ kɛ na. Gbakasi yi mi lepɛ nyɛ wunɛ kɛ: Sol te yi ɓa nde, bo ɓêki nɔ kɛ, bo ma dolɔ yo ke yite. ¹⁷ Ma nge wɛ kiyɛ yɔ mɛɖye yí kanɔ nɛ Njambiyɛ, weya misi lɔmbɛ lɔbinda ke to, ¹⁸ kambɔ bomɔ mɛ nje duwɛ nde, wɛ ke kiyɔ mɛɖye. Ma ndi songwɛ ɛ diyɛ womɛte ke sɔ kɔ ke duwɛ. Dete nyɛ, mɔ te ɛ ɓɛɛ yasi te yi kwanɲa sɔɖyate kɔ ta duwɛ yɔkidye yo nyɛ wɛ.

¹⁹ «Wunɛ tɪ ndɛm kusuku komɔ ke mɛnɛti maka ke mbɛy te yi ɓɛnya nɛ nɔgalma ɓekidyɛ kɛ na, ke mbɛy te yi botu ɓɛguɓɔ leke tɔ ɓɔ yo kɛ na. ²⁰ Yasi wɛtɛ, wunɛ ndɛm kusuku komɔ ke ɖyɔɓɔ ke mbɛy te yi ɓɛnya nɛ nɔgalma tɪ ɓekidyɛ kɛ, ke mbɛy te yi botu ɓɛguɓɔ tɪ leke tɔ ɓɔ kɛ. ²¹ Kɛto ke mbɛy te yi kusuku yɔ diyɛ kɛte, temɔ yɔ sendi womɛte.

²² «Misi yo nda lambo ke yi mumɔ. Nge misi mɔ ɓɛɲna kimɔte, yotu yɔ hɛnɛ ke mɔy mɛjasi.

²³ Ma nge misi mɔ ti ɓɛɲna kimɔte na, yotu yɔ hɛnɛ ta ɓɛ ke mɔy yitil. 'Nge ɓɛ nde, mɛjasi mɛte yi diyɛ ke yotu kɛ mɛ yitil, komɛte, yitil te yite má nje yindo ɓa nan?

Wuse tɪ gwaki kaɲ yaɲa na

²⁴ «Kiya mumɔ wɛtɛ ti yaka ɓɛ nɛ ɓemasa yiba na. Ho a ta ɓɛnɔ wɛtɛ, kwadyɛ mbaɲa, ho a ta wokuna nɛ wɛtɛ, yeliyɛ mbaɲa. Wunɛ ti yaka kelo Njambiyɛ mɛsay, ɓɛngwɛ sendi kasi kusuku na. ²⁵ Dete, mi ke lepɔ nyɛ wunɛ nde: Nɛ tɪ gwaki kaɲ ke jonɔngwɛ ɖyun ke kasi mɛɖye ho ke

kasi yasi te yi wunε ta hɔbiye ho gwe kaŋ yotu yun ke kasi melεŋgwe na. 'Jonŋwε ti kwɔ ka mεdye? 'Yotu ti kwɔ ka lambɔ? ²⁶ Wunε pɔŋ pa βεŋε βεnɔn βete βe jε nε kwey βaka. 'Bo ti βέki mbeki ho soŋε nyambi ke ηgwan ndεmɔ nye ke mendam na. Ma ko dεte, soŋwε wun te ε dīye ke dyoβɔ kɔ ke nye βo mεdye. 'Yeti wunε kwɔ ka yun βo metu gomay na? ²⁷ Mɔ te nda ke njoka yun yakama sεwdye metu mε jonŋwε dylene ko nε mbet keto gwena kaŋ te yi nye nɔ ké? ²⁸ Nge βe dεte, keto ηge yi wunε nje gwe kaŋ ke kasi melambɔ ké? Wunε βêŋa nda yi membunjo jɔ nɔ ké. Membunjo yeti ke kelɔ yiŋa mesay ho sa melambɔ na. ²⁹ Ko dεte, mi ke lepɔ nye wunε nde: Ko kumande Salomɔŋ nε nyanŋwε dīyɔ meluksa mεnε tī lenε yiŋa kpasa kimɔ lambɔ nda njam membunjo maka wεtε nε wεtε na. ³⁰ Wuy, tikina temɔ te yi wunε tike ke yi Njambiyε ké gba dεke nε mbet. Ma ηge Njambiyε nye kimɔ njam nye membunjo mete yi likɔ yi dīye ndi muka, nεmεnɔ βo βonma βete ke dīte ké, 'sunŋwa nε wunε? 'A ta dīyɔ ka kinε lenje wunε lambɔ na? ³¹ Ma dεte, nε tī gwaki kaŋ yaŋa lepɔ nde: <Hε ta dye βa ηge? Hε ta hɔbiye βa ηge? Hε ta lenε βa ηge?> na. ³² Yo nde, yo botu βete βe yeti ke duwε Njambiyε βaka sɔ meyasi mete yinɔri hεnε. Saŋwε wun te ε dīye ke dyoβɔ kɔ duwɔ nde, wunε yâkanŋwε βe nε meyasi mete ke jonŋwε dīyun. ³³ Wunε kânda gɔsɔ *Kandɔ te yi Njambiyε nè ηgbenj mεkele mεnε, dεte a má nje dokidye meyasi mete yiri hεnε ke to te nye wunε. ³⁴ Dεte, wunε tī gwaki

kaŋ yasi te yi ta kwanɲa nɛmɛnɔ kɛ na. Yesɔ te ε nɛmɛnɔ ta gwe kaŋ yotu te yenɛ, keto yesɔ hɛnɛ ke sobɛ mapi mɛbɔnɛ mɛtɛ yenɛ.

7

Kasi jɔsuna bɛsɔ nɛ kasi diyana

Njambiyɛ yasi

¹ «Wunɛ tɪ jɔsa mumɔ na. Dete, Njambiyɛ tɪ jɔsɛ sendi wunɛ na, ² keto Njambiyɛ ta jɔsɛ wunɛ ndi nda yi wunɛ jɔsɛ nɛ bɛsɔ kɛ. A ta nyɛ wunɛ yasi bɛŋgwe ndi kiya dɔkɔ mapi te yi wunɛ yeke nɛ yasi nyɛ bɛsɔ kɛ. ³ Nge keɛ yi wɛ bɛŋɛ ndi mbulma dyan te yi ke misi mɛ mɔŋ kinɛ pa woko kelɛŋ kelɛŋ kɔkɔ jɛti te yi ke misi mɔ kɛ? ⁴ Wɛ ta kelɔ nan yɪ lɛpɔ nɔ nyɛ mɔŋ nde: «Maŋmbɛinja, nɛ mi wumbidyɛ dyan soŋɛ ke misi mɔ» piŋɔ te yi kɔkɔ jɛti ndi ke misi mɔ kɛ? ⁵ Wɛ mɔ likisi! Kanda soŋɛ kɔkɔ jɛti te yi ke misi mɔ kɛ, nɛ wɛ nje bɛŋ yasi nɛ ŋgɛlɛlɛ, nɛ wɛ nje soŋ nɛ mbulma dyan te yi ke misi mɛ mɔŋ kɛ. ⁶ Wunɛ tɪ nyɛki bɛmbiyɛ kpasa mɛyasi na, ma bo nje kpalo bu dyanbi sunɔgwe nɛ wunɛ nyalɔ wunɛ nɛ sel sel. Sendi, wunɛ tɪ beta mɛmbɔtu mun nyɛ bɔnɔ bɛabɛm na, ma bo nje natɛ sɔpɛtɛ yo.

⁷ «Wunɛ jɔmbu yasi, detɛ bo ta nyɛ wunɛ. Wunɛ sɔŋ, detɛ nɛ ta dolɔ. Wunɛ dɔŋgwe numɛy, detɛ bo ta butɛ nyɛ wunɛ. ⁸ Keto bo nyɛki yasi nyɛ mumɔ hɛnɛ ε jɔmbɛ kɔ. Mɔ te ε sɔ, a ke dolɔ. Yɔkɔ ε dɔŋgwe numɛy, bo ke butɛ nyɛ nyɛ. ⁹ Mɔ te nda ke njoka yun yakama nyɛ mɔnɔ wɛnɛ kil kusu, ŋgɛ nyɛ diyɛ mampa ke bo nɛ?

¹⁰ Ho nde, nge nye diyε nye njanjo, 'a má yaka nye nye nyɔnɛ? ¹¹ Nge be nde, ko botu be nyalɔ nda wunε ke duwe nyena bonɔ bun kimɔ meyasi, 'sunɔwa ne Sangwe wun te ε diyε ke dyobo ko? 'A ta diyɔ ka kinε nye kimɔ meyasi nye botu bete be diyε nye yo baka?

¹² «Yasi hεnε te yi wunε kwadyε nde, bomɔ kɛl nye wunε, wunε kɛl sendi nye bo dεte. Nyangwe yasi hεnε te yi Moyisi kwadya lepɔ ke moy membonɔ nɛ nyangwe yasi hεnε te yi botu be punja melepɔ me Njambiyε kwadya lepɔ kɛ, yori.

¹³ «Wunε nyɔnɔ ne bolkoko numey, keto gɔabu gɔabu numey nɛ nyangwe nje bonɔ mumɔ kɛ nɔ ke nje te yi nye ta yambile kete kɛ. Ma bomɔ budyate ke tokε nje te εte. ¹⁴ Yasi wεtε, bolkoko numey nɛ monɔ nje bonɔ mumɔ kɛ nɔ ke nje te yi jonɔwe, ma botu bete be kwɔ ne nje te yite baka ti buyɔ na.

¹⁵ «Wunε diy ne sɔsɔ ne botu be punja melepɔ me ja be nje ke yun ne kimɔ tɛri nda besam baka. Yasi wεtε, mεtemɔ man nda beɔgwey. ¹⁶ Wunε ta duwe bo ke mekele man. 'Bo nɔku ka fiya ke lelɔ? 'Bo nɔku ka fumbi ke meɔgombiya? ¹⁷ Kimɔ jeti wum kimɔ membumɔ, ma jeti te ε me ke beyɔ ko wum beya membumɔ. ¹⁸ Kimɔ jeti ti yaka wumɔ beya membumɔ na. Sendi, jeti te ε me ke beyɔ ko ti yaka wumɔ kimɔ membumɔ na. ¹⁹ Jeti hεnε ε diyε kinε wumɔ kimɔ membumɔ, bo ke pesɔ yo nye ke dɛtε. ²⁰ Dete, wunε ta duwe botu bete ke mekele man.

²¹ «Yeti bomɔ hεnε be jεba mi nde: <Nyangwe Kumande, Nyangwe Kumande> baka ta nyinε ke

*Kando te yi kwey na, yasi wete, yo ndi baka be kele yasi te yi Saṅmbɛ te ε diye ke kwey kwadye ko ké. ²² Komε yeso te ta dya ké, bomo budyate ta lɛpɔ nye mi nde: <Nyangwε Kumande, Nyangwε Kumande, 'wuse ti punje ka mɛlɛpi mε Njambiyε nye bomo nε dino dyo na? 'Wuse ti soje ka beya mesisin ke yotu bomo nε dino dyo na? 'Wuse ti kele sendi budya meyekambiyε nε dino dyo na?> ²³ Komεte, mi ta yejsa nye bo nε ηgway nde: <Wunε botu be kele beya meyasi mete yi mɛmbonja benε ké, wunε lɔndu ke kɛki mbε, ko mi ti duwε wunε nε mbet wete yeso na!>

Kano ke kasi metu yiba
(Lk 6)

²⁴ «Yo nde, mumo hene ε woke yasi te yi mi lɛpina ndana, kelo nda yi yo tedye nye, nye nda mo te ε nε soso, keto a summa tu dyene ke to mbato. ²⁵ Mbiyo noma, ε mben dya, ε pupo kwa menda ke tu, tu kine gbungula na, keto yo ba sumnate ke to mbato. ²⁶ Yasi wete, mumo hene ε woke yasi te yi mi lɛpe kine kelo nda yi yo tedye nye, nye nda lem mumo, keto a summa tu dyene ke to mesey. ²⁷ Mbiyo noma, ε mben dya, ε pupo kwa menda ke tu, ε tu gbungula balo nε hugbak.»

²⁸ Ke Yesus ma si lɛpina dɛte ké, ε nyangwε ηgil bomo ηgbakima kwalo tedya yasi te yene, ²⁹ keto a dikima tedye bo meyasi nda mo te ε name, a ti be ke tedye nda yi botu be ketina meyasi ban na.

8

Yesus ke sidye kɔn ndoko

wete mbam
(Mk 1; Lk 5)

¹ Ke Yesus ma si piye wule keki ké, ε nyanɔwe budya ηgil bomɔ beɔngwe nye. ² Ndana, ε wete mɔ ndoko nje ke keki ne kuse meɔɔn ke mbombu wene leɔ nde: «Nyanɔwe Kumande, ηge we kwadye, we yakama kelɔ nde, yotu mbe bêki ne kpelen.» ³ E Yesus sambile bɔ kpoke ne nye leɔ nde: «Mi kwadya, yotu yɔ bêki ne kpelen.» E kɔn ndoko siye, ε yotu ne yɔkwe be ne kpelen ndi ke kiya mbey. ⁴ E Yesus nje leɔ nye nye nde: «Diyɔ ne sɔsɔ. Kpe, we tɪ yekidya meyasi mete yi kwanama ké nye mumɔ na. Yasi wete, ken kè tedye yotu yɔ nye mɔ nyena sadaka nye Njambiyε, nè we kên kelɔ sadaka nda yi Moyisi pesima ké, né bomɔ duwe nde, kɔn yɔ siyma.»

Yesus ke sidye sendi yiɔa mekɔn

⁵ Ke ηgimɔ te yi Yesus bɔ ke nyiɔe ke Kapernawum ké, ε wete nyanɔwe kum besɔja, mɔ Rom te ε dikima diyɔ ne besɔja gomay kɔ nje ke yene ηgweta ne nye leɔ nde: ⁶ «Nyanɔwe Kumande, mɔ mesay wombe ke tɪ ke metinεngwe ke kɔnɔ ne mekati, yotu ne ke kwa budyate.» ⁷ E Yesus lepe nye nye nde: «Mi ta kè jɔngwe nye.» ⁸ E nyanɔwe kum besɔja kɔ yeɔsa nde: «Nyanɔwe Kumande, mi yeti mɔ te yi we yakama nyiɔe ke tɪ dyene na. Beta ndi gbela numbu kenje, né kɔn mɔ mesay wombe siy. ⁹ Keto ko mi, baɔa bomɔ ke diyɔ ne mi, ma mi

ke ðiyɔ sendi ne besɔja. Mi yakama lepɔ nye wete sɔja nde: <Ken kaka,> ɔ bɛɲa, a ka, lepɔ nye mbaɲa nde: <Inja wonɲa,> a má nje. Mi yakama lepɔ nye mɔ mesay wombe nde: <Kelo yiri,> ɔ bɛɲa, a má kelo.» ¹⁰ Ke Yesus ma woko lepi te yi kum besɔja lepima ké, e nye nɔgbakima lepɔ nye botu bete be ba ke beɲgwe nye baka nde: «Gbakasi yi mi lepe nye wune ké: Ko ke kando Isarayel mi ti pa beɲe kwalɔ nyangwe tikina temɔ te yike na. ¹¹ Dete, mi ke kombile lepɔ nye wune nde: Bomɔ budfyate ta wule pulɔ kome yesɔ punde nɛ pulɔ kome yesɔ bale nje ðiyɔ ðyena bene be Abaraham nɛ Isak nɛ Yakɔp ke *Kando te yi kwey. ¹² Yasi wete, bo ta bete nɔgbak nɔgbak bonɔ be kando ke se ke yitil, yo womete kome bo ta lelo nyambo mesu.» ¹³ Ke kɔɲte, e Yesus lepe nye nyangwe kum besɔja kɔ nde: «Dukwe, meyasi kɛlnangwe ke yo beɲgwe tikina temɔ te yi we nɔ ke yembe ké.» Ndi ke kiya nɔgimɔ te, e kɔn mɔ mesay wene siye.

¹⁴ Ke kɔɲte, e Yesus nje kwa kɛ ke tu Piyer dolo ki ne Piyer e nyari metinengwe ke kɔnɔ ne ðuku. ¹⁵ E Yesus kenje bo kpoke ne bo mɔ kɔn, e kɔn ðuku siye ke yotu ne. E nyari teme kɛ kelo mesay nye nye. ¹⁶ Ke bekoko ma ðya, e bomɔ kɛ ne baɲa budfyate botu bete be ba ne beya mesisiɲ ke yotu baka kɛ yi Yesus. A ðikima soɲe beya mesisiɲ ke yotu yan ne lepi te yi punde ke numbu ne ké, e nye sidye mekɔn me bomɔ hene. ¹⁷ Meyasi kelnama ðete yi tonje ne melepi mete yi Esayi te mɔ punja melepi me Njambiye lepima ké. A lepima nde: <A bonma mekɔsu musu sobe

mekɔn musu.>

*Kasi beɲgwa Yesus
(Lk 9 nɛ 14)*

¹⁸ Kε Yesus ma beɲe nyanɲwe ɲgil te yi linja nye kε, ε nye lεpe nye bejεke bene nde, bo sɔbikwe nyanɲwe mbato kε ɲginje te yɔru. ¹⁹ Wεte mo tedya membonɲa nɲa kε kekɪ ne lεpɔ nye nye nde: «Yekele, mbey hene te yi we ta kε kete, mi ta beɲgwe we.» ²⁰ ε Yesus yeɲsa nye nye nde: «Betɔɲɔ ne menjɛmbi man, benɔn sendi ne metɔ man. Yasi wεte, *Mɔno mumo kine mbey te yi nye yakama bokwe to kete na.» ²¹ ε wεte mumo te ε bɔ sendi jeke wene ko lεpe nye nye nde: «Nyanɲwe Kumande, tikɔ mi, nε mi pa kε pumbu saɲmbε.» ²² Yasi wεte, ε Yesus yeɲsa nye nye nde: «Beɲgwe mi, tikɔ, nε bemun pumbu bemun ban.»

*Yesus ke tembɔdye mbuku
(Mk 4; Lk 8)*

²³ Kε kɔɲ meyasi menɔri, ε Yesus kwɔ bendɔ landi, ε bejεke bene beɲgwe sendi nye. ²⁴ Semo semo, ε nyanɲwe mbuku kwɔ ke to nyanɲwe mato, ε mekumbo memiye landi, yinɔri Yesus ne ke jakɔ. ²⁵ ε bejεke kε ke kekɪ ne, jeme nye lεpɔ nde: «Nyanɲwe Kumande, jonɲwe wuse, he ta giro ndana.» ²⁶ ε nye nje lεpɔ nye bo nde: «Wune botu bete be tike temo ne mbet ke yi Njambiye baka, wune gwɔki wɔ ɲge?» Ndana, ε nye nje teme bama ne mbuku bene nyanɲwe mato, ε yasi hene yokwe be weynate ne semyek. ²⁷ ε sosu yan siye ne hirek, ε bo lεpe tande yan nde: «Yokɔ ba

kwalo mo te nda yi gba mbuku nè nyanḡwe matɔ wokuna ne nye ko?»

Yesus ke soḡe beya mesisiḡ ke

yotu baḡa bembam yiḡa
(Mk 5; Lk 8)

²⁸ Ke Yesus ma sabiye nyanḡwe matɔ kumo ke ḡḡinje te yoru ke meneti me botu be Gadara ké, ε baḡa bembam yiḡa be ba ne beya mesisiḡ ke yotu baka nje ke yene. Bo púndu ke menḡuku ke mbey komε bomɔ dikima pumbo bemuḡ ké. Bo ba nda goḡgo njomɔ, dεte ko mumɔ ti be ke pesa pulo mate na. ²⁹ Ndana, ε bo kembidya lepɔ nde: «Mɔnɔ Njambiye, sine wune ne lɛpi te nda? We sán ḡge ke yotu su? 'We njáki, né we nje tedye wuse mebɔne piḡo te yi ḡgimɔ ti pa yaka ké?» ³⁰ Yinɔri nyanḡwe kuru beabem ba ke dyaena, bo ti be londunate ne bo na. ³¹ ε beya mesisiḡ ḡgwεta ne Yesus lepɔ nde: «ḡḡe we dɔdye wuse, kenjikwe wuse kε ke kuru beabem bari, né wuse kε nyiḡ ke yotu yan.» ³² ε Yesus lepε nye bo nde: «Wune kên.» ε bo dɔwe ke yotu bembam benɔri kε nyiḡe ke yotu beabem. ε ndiḡgele kuru beabem siliye kombɔ ne beya sokɔ ne bibibi bimbina ke nyanḡwe matɔ si gwe. ³³ Botu bete be ba ke bakidye beabem baka sedya kambɔ kumo dya, yekidye meyasi hene te yi kwanama ké. Bo jekima lepɔ yasi te yi dyanma ke yi botu bete be ba ne beya mesisiḡ ke yotu baka. ³⁴ Ndana, ε ndiḡgele dya sutiye kε pe yi Yesus. Ke bomɔ ma kaḡe misi beḡe ne

nyε kέ, ε βο ηγwετα νε nyε nde, a kwâη londɔ ke meneti man.

9

Yesus ke kelɔ nde, wεte mɔ

*jεmti kêndi
(Mk 2; Lk 5)*

¹ Ke kɔη te kέ, ε Yesus bende landi sabiyε nyanηwε matɔ ne kɔkɔ kè ke ηgbak ηgbak dya dylene. ² Ε βαηα bomɔ sobε wεte mɔ jεmti metinεηwε ke taη nje nɔ ke yene. Ke Yesus ma beηε gbate nde, βο tikima temɔ ne nyε kέ, ε nyε lεpe nyε mɔ jεmti nde: «Mɔnmbε, wε tî kambi yaηa na, mεbeyɔ mɔ, mi ke tiko yo ne ηgwεte.» ³ Ndana, ε βαηα botu be ketina meyasi lεpe ke moy temɔ yan nde: «Mbam kɔ ke gbuto gba ne Njambiye!» ⁴ Yesus duwα metake man, ε nyε lεpe nde: «Keto ηγε yi wune be ne beya metake ke moy mεtemɔ mun dεte kέ? ⁵ Ma nè lεpinate nde: «Mεbeyɔ mɔ, mi ke tiko yo ne ηgwεte» nè lεpinate nde: «Tema kendo,» kelna ηγε kwα jεwɔ ke njokate? ⁶ Dete, mi ta tedye wune ndana nde, *Mɔnɔ mumɔ ne dεti te yi tiko mεbeyɔ me bomɔ ne ηgwεte ke to meneti.» Ε nyε nje lεpɔ nyε mɔ jεmti nde: «Tema, boηηɔ taη yo dukwε ke tɔ dya.» ⁷ Ε mɔ jεmti teme duwε kè tɔ dylene. ⁸ Ke ηgil ma beηε dεte kέ, ε bomɔ gwe wɔ budyate lukse Njambiye, keto a nya bomɔ dεti te yi kelɔ kwalɔ meyasi nda yite.

*Yesus ke tɔke Matiyo
(Mk 2; Lk 5)*

⁹ Yesus njà tongidya kè mbombu, ε nye βεηε mbaña mbam nde Matiyo ke dfiyo ke mbey kome bomo diki gbo moni garama ké. Ε nye λερε nye nye nde: «Βεηγωε mi.» Ε nye τεμε βεηγωε nye. ¹⁰ Ke ηγimɔ te yi Yesus βα ke dyaena ke tu Matiyo βεε βεjεke βεε ké, ε βαña budya botu be βoηna moni garama nè βαña botu be μεβεγο nje dyaena βεε βο. ¹¹ Ke *Befarisε ma βεηε dεte ké, ε βο λερε nye βεjεke βεε nde: «Κετο ηγε yi masa wun dyaena βεε botu be βoηna moni garama nè botu be μεβεγο ké?» ¹² Yesus wokuma yasi te yi βο λεπιμα ké, ε nye yeηsa nye βο nde: «Yeti botu βete be ne membundɔ weynate βaka sa ne nje mo nyeti na, yasi wete, yo ndi botu be kɔne βaka. ¹³ Ma dεte, wune kwân, nè wune jêka βiye to λepi ke yi Njambiye λερε nde: <Yo gwena ηγωετε βεσο yi mi jaye, yeti wona βenyamɔ kelɔ ne sadaka na.> Yo nde, mi ti njáki nje jeba ηgβeη bomɔ na, mi njáki nje jeba botu be μεβεγο.»

¹⁴ Wete yeσο βεjεke be Jan njà ke yi Yesus λεπο nye nye nde: «Sine *Befarisε ke diki kiyɔ medye yí kanɔ ne Njambiye. Ma κετο ηγε yi βεjεke te βο ti kél sendi dεte ké?» ¹⁵ Ε Yesus yeηsa nye βο nde: «'Βεσο be mbam te ε keλε gwaki kɔ yakama jaba ka ke ηγimɔ te yi nye ndi keτε βεε βο ké? Ko na. Ma ηγimɔ ta dya yi bomɔ ta soηε ne nye ke μεβο man. Yo ke ηγimɔ te yite yi βο ta kiyɔ medye yeγ.

¹⁶ «Mumɔ ti βón pel jonja lambɔ nje dato ne lambɔ te yi ma butɔ ké na. Κετο ηγε yo kelna dεte, pel jonja lambɔ má nyukute

njombute, ɔ bɛna, nyal te má nje dɔko kwɔ to te. ¹⁷ Sendi, mumɔ ti sɔpita jɔnja menjam nye ke bɔru membe na. Keto nge yo kelna dɛte, membe má posiye nyiɛ siri, menjam má si dendila ne meneti. Yasi wete, bo sɔpita jɔnja menjam nye ke jɔnja membe. Komete, menjam nɛ membe tí yambile na.»

Yesus ke womiye wete mɔno ngɔndu.

Wete nyari ke kpoke numbu

*lambɔ Yesus
(Mk 5; Lk 8)*

¹⁸ Yesus bɔ ndi ke lepina dɛte nye bo ké, yaka ne wete kum ke dya nje kuse meɔɔn ke mbombu wene lepɔ nye nye nde: «Ngɔndu wombe gwɔ ndana ndana, ko dɛte, inja kase bo ke yotu ne, na jɔ.» ¹⁹ E Yesus teme bene bejeki bene benɔwe nye. ²⁰ Ndana, e wete nyari yi mekiyɔ bɔ ke lekwe nye ke mesew kamo jɔ yiba ko pesa ne kon Yesus kpoke numbu lambɔ ne. ²¹ Nya ko kelma dɛte, keto a dikima lepɔ ke moy temo ne nde: «Nge mi kpoke ndi gbela numbu lambɔ ne, kon mbe ta siyɔ.» ²² E Yesus yensa bene nyari lepɔ nde: «Mɔnmbɛ, we tí kambi yanɔ na, tikina temo te yi we no ké jɔngwa we.» E kon nyari siye ndi ke kiya mbeɔ.

²³ Yesus dyanma ke tu kum ko bene bomɔ ke tɔ mbule, dolo sendi ngil ne ho. E nye lepe nye bo nde: ²⁴ «Wune síki pundɔ, mɔno ngɔndu ko tí gwe na, a ke jakɔ.» Yasi wete, e bo nyete nye. ²⁵ Ke bo ma si punje bomɔ ké, e Yesus nyiɛ tu kenje bo biye ne mɔno ngɔndu ke bo, e nye teme.

²⁶ Ɛ kasi te nyanja ke ndiŋgele poku meneti mete hene.

Yesus ke sidye mekon me

budya bomo

²⁷ Ke Yesus ma teme komete yi kwa ke, e banja botu bete be ne dibina misi baka yiba kande beŋgwa ne kon ne kon kembidya lepo nde: «Mɔno Davit, gwako ngwete wusu.» ²⁸ Ke Yesus ma nyihe ty ke, e botu bete be ne dibina misi benori nje ke keki ne, e nye diyε bo nde: «'Wune ke tiko temo nde, mi yakama kelo yasi te yi wune diyε ke?» Ɛ bo yensa nde: «I, Nyanɔwe Kumande.» ²⁹ Ndana, e Yesus kpoke misi man lepo nde: «Meɔyasi kelnaɔwe ke yotu yun beŋgwe ndi tikina temo te yi wune no ke.» ³⁰ Ɛ misi man butuna. Ɛ Yesus kombile lepo nye bo nde: «Kpe, mumo ti dukwe yasi te yi kwanama ke na.» ³¹ Ko dete, ke bo ma pundo ndi yan deke ke, e bo lapidye kasi Yesus ke ndiŋgele meneti mete hene.

³² Ke ngimo te yi bo ba ke kwa ke, e banja bomo nje ne wete mbam e ba ne beya sisin ke yotu ko ke yi Yesus. A ti difi tapita na. ³³ Ke Yesus ma si soŋe beya sisin ke yotu ne ke, e nye kande ndapi. Ɛ bomo ngbakima lepo nde: «Ko njel yasi nda yike ti pa beŋna ne toru ke kando Isarayel na.» ³⁴ Yasi wete, e *Befarisɛ lepe nde: «Yo *Kum beya mesisin nye nye deti te yi soŋe ne beya mesisin ke yotu bomo.»

³⁵ Yesus kendima linje nyanɔwe medya ne mono medya hene. A difikima tedye bomo

melepi me Njambiyε ke membanjo mewesidya me Beyuden, pele Kimō Tom ke kasi *Kandō Njambiyε, sidye kwalō mekōn nē kwalō mekōsu hene ke yotu bomō. ³⁶ Ke nye ma kanje misi bene budya ngil bomō ké, ε nye gwe ngwete yan budyate, keto bo bā ke jaba, yotu ne pute nda besam bete be kine mō bakidya yan baka. ³⁷ Dete, ε Yesus lepe nye bejeki bene nde: «Budya nyambi ma deto ke ngwan, ma botu be mesay ti buyo na. ³⁸ Dete, wune ngwētangwe ne sa ngwan nde, a kēnjikwe botu be mesay, né bo kē wesidye nyambi ne.»

10

Yesus ke tomō bejeki kamō jo yiba

*kenje kē lepina Kimō Tom
(Mk 6; Lk 9)*

¹ Ke kōnte, ε Yesus jeba bejeki bene kamō jo yiba, nye bo deti te yi soje beya mesisiη ke yotu bomō, sidye kwalō mekōn nē kwalō mekōsu hene. ² Medino me botu be tomun be Yesus kamō jo yiba ke: Bosate Simōn te yi bo jeba sendi nde Piyer kō bene ndembi wene Andere bu Jak te mōnō Sebede bene maη wene Jaη. ³ Yo ne Filip nē Bartelemi nē Tomasi nē Matiyo te mō boηna mōni garama nē Jak te mōnō Alfe bu Tade. ⁴ Yo sendi ne Simōn te mō meneti me Kanan nē Yudas te mō dyari Iskariyot. Yo nye dyanḡwe Yesus.

⁵ Yesus tomma botu baka kamō jo yiba kite bo lepo nde: «Kpe, wune tī ken ke yiηa mekandō na. Wune tī nyiηa sendi ke medya me botu be Samari na. ⁶ Wune kpāl kē ke kandō Isarayel

ke yi besam bete be ma d̄imbiye baka. ⁷ Wune p̄ela k̄e n̄o nye bom̄o nde: <*Kand̄o te yi kwey ma wuta.> ⁸ Wune s̄id̄yikwe mek̄on me bom̄o. Wune k̄el nde, bemun̄ w̄omkw̄e, kel̄o sendi nde, yotu botu be ndoko b̄êki ne kpelen̄. Wune s̄oŋa beya mesisiŋ ke yotu bom̄o. Bo nya wune meyasi gbelate, d̄ete wune nȳêki sendi ne gbelate. ⁹ Wune t̄i boŋ ko l̄or ko sumba ko m̄on̄o lito m̄oni bakidye ke jon d̄yun na. ¹⁰ Wune t̄i biya ko kobiye kw̄a n̄o ko lamb̄o yiŋa ko nakala ko yiŋa kum j̄eti ke bo na, keto m̄o mesay ȳakangwe d̄ye nduku mesay men̄e. ¹¹ Dya hene te yi wune ta d̄ya kete, wune p̄an̄ pa diȳe, simande wete m̄o te ε jaye mesay mun ε yakama bu wune kim̄ote ko kete, n̄e wune ȳaki ndi ke mbey ne kum̄o ke ŋgim̄o te yi wune ta kw̄a k̄e. ¹² Kome wune ta nyiŋe t̄u te k̄e, n̄e wune nȳen̄ botu be t̄u lep̄o nde, tete nj̄aki ke yan. ¹³ Nge bo yaka ne tete yi wune lep̄ima n̄o k̄e, n̄e yo nj̄aki gbate ke yan. Ma nge bo ti yaka n̄o na, n̄e yo ȳokwe k̄e pe yun. ¹⁴ Nge be nde, ke yiŋa t̄u ho ke yiŋa d̄ya bom̄o t̄i bu wune kim̄ote ho wok̄o melepi mun na, n̄e wune p̄undu ke t̄u te ho d̄uwe ke d̄ya te. N̄e wune k̄utu ŋgbutu t̄u te ho yi d̄ya te soŋe ke mekol mun ȳi tedye nde, bo kelma beyate. ¹⁵ Gbakasi yi mi lep̄e nye wune k̄e: Ke yeso pesina j̄osi, pesina j̄osi botu be d̄ya te ta d̄eto kw̄a yi botu be *Sod̄om n̄e *Gom̄or.

Yesus nde, botu be tomun ta

san̄gwa ne mebon̄e

16 «Nε βêηα, mi κε tomɔ wunε kenjε nda besam κε njoka βεηgwey. Wunε d̄iy nε sɔsɔ nda βekwε, βε weyna bomɔ nda βeπερɔ. 17 Wunε d̄iy nε sɔsɔ nε bomɔ, keto βo ta βy wunε kaηε nye botu βe pesina jɔsi. Bo ta njurɔ wunε nε njambala κε mεmbanjɔ mεwesidya man. 18 Bo ta βy wunε kè nɔ κε mbɔmbu βekum nè κε mbɔmbu βekumande keto mβε, né wunε lεpi yasi te yi wunε βεηma nè yi wunε duwα κε kasi mβε ké nye βo, lερɔ sendi nye botu βete βe yeti κε duwε Njambiyε βaka. 19 Ma komε βo ta βy wunε kè nɔ κε mbɔmbu yan d̄ete ké, wunε t̄i gwaki kaη wo yotu nda yi wunε ta lεpina nɔ, ho gwe kaη κε yasi te yi wunε ta lερɔ ké na. Keto yasi te yi wunε ta lερɔ ké, yo Kimɔ Sisiη ta nye wunε yo κε numbu κε kiya mβεy. 20 Keto ko yeti wunε ta tapita na, yo Sisiη te yi Saηgwe wun ta tapita nε nje yun. 21 Maη ta d̄yaηgwe maη wenε nye bomɔ, né βo wo nye. Saηgwe nε mɔnɔ ta kelɔ sendi d̄ete nε mɔnɔ wenε. Bɔmbesike ta l̄y d̄yambi sunηgwe nε besaηgwe βan nè βenyaηgwe βan d̄yaηgwe βo nye bomɔ, βo má wo βo. 22 Bomɔ hεnε ta βenɔ wunε keto d̄inɔ d̄yembε, ma mɔ te ε ta d̄isima kelɔ tiη kumɔ κε siynate kɔ ta j̄y. 23 Nηε βo tedye wunε mεβɔnε κε wete d̄ya, nè wunε kâmbi βombɔ kè κε mβaηa. Gbakasi yi mi lεpe nye wunε ké: Wunε t̄i sidye linje mεdya hεnε κε ndiηgele mεneti mε Isarayel kinε nde, *Mɔnɔ mumɔ d̄yân na.

24 «Mɔ te ε jεke yasi kɔ t̄i kwα yekele wenε na. Sendi, mɔ mεsay t̄i kwα masa wenε na.

²⁵ Nge bo kele ne mo te e jekε yasi ko nda yi bo kele ne yekele wene, yite kimote ke yi jekε te. Sendi, nge bo kele ne mo mesay nda yi bo kele ne masa wene, yite kimote ke yi mo mesay te mbete. Ma nge bo jeba sa tu nde *Belsebul, 'bo ta nje lepɔ nde nge sunɔwe ne botu be tu dyene? ²⁶ Dete, wune ti kambi botu bete be kele beya yasi sunɔwe ne wune ke na, keto kine yaɔa te yi diye ke so ta diyo kine pundo puye na. Sendi, kine yaɔa te yi diye soɔyate ta diyo nde, bomɔ ti duwe na. ²⁷ Yasi te yi mi lepe nye wune ke moy yitil ne tu, wune lēpi yo ke puye ne yeso. Yasi te yi bo lakidya lakidyanɔwe nye wune ke meto, wune bēndi metosiyɔ pele yo ne gbololo. ²⁸ Wune ti kambi botu bete be yakama wo mambundo kine be ne deti te yi wo sendi sisiɔ na. Yasi wete, wune kpāl kambɔ yoko e yakama girise sisiɔ nē mambundo ke dite te yi ti dim ke. ²⁹ 'Bo ti dyanɔwe ka beɔgiri yiba sisi wete na? Ko dete, kine wete ne wete ke njoka yan ke balo ke meneti yambile kine nde, Saɔwe wun dukwe na. ³⁰ Ko nyiɔ to yun, Njambiyε ke duwe buyote. ³¹ Dete, wune ti kambi yaɔa na. Wune sulnate ke misi me Njambiyε kwɔ budya beɔgiri. ³² Yo nde, mumɔ hene e jaye mi ke mbombu bomɔ, mi ta jaye sendi nye ke mbombu Saɔmbe te e diye ke kwey ko. ³³ Ma mo te e seɔe mi ke mbombu bomɔ, mi ta seɔe sendi nye ke misi me Saɔmbe te e diye ke kwey ko.

³⁴ «Wune ti taka nde, mi njaki nje nye tete ke meneti maka na. Mi ti njaki nje nye tete na, yasi wete, mi njaki ne kafa. ³⁵ Keto mi njaki

baƙe njoka mɔnɔ bene saɲgwe, baƙe njoka mɔnɔ nyari bene nyanɲgwe, baƙe sendi njoka njari bene mbambɔ ε nyari. ³⁶ Sendi, ɔyambi ta wule ndi ke tɔ mumɔ sunɲgwe ne nye. ³⁷ Mɔ kwadye saɲgwe ho nyanɲgwe kwa mi, mɔ te ti yaka be mumɔ wombe na. Sendi, mɔ kwadye mɔnɔ wene ε mbam ho ε nyari kwa mi, mɔ te ti yaka be mumɔ wombe na. ³⁸ Nge mumɔ ti sobe kroa ne beɲgwe ne mi, mɔ te ti yaka be mumɔ wombe na. ³⁹ Mɔ te ε ta baƙidye jonɲgwe ɔyene ne ηgom ηgom ko ta ɔmbidye yo, ma yoko ε ta ɔmbidye jonɲgwe ɔyene keto mbe ko ta kpalo be ne yo.

⁴⁰ «Mɔ bu wune kimote, mɔ te bon mi. Ma mɔ bu mi kimote, a bon Mɔ te ε tomma mi ko. ⁴¹ Mɔ bu mɔ punja melɛpi me Njambiyɛ kimote, keto a duwa nde, nye mɔ punja melɛpi me Njambiyɛ, mɔ te ta be sendi ne sol te yi botu be punja melɛpi me Njambiyɛ ta be no ke. Sendi, mɔ te ε bu ηgben mumɔ kimote, keto a duwa nde, nye ne ηgben, mɔ te ta be sendi ne sol te yi ηgben bomɔ ta be no ke. ⁴² Gbakasi yi mi lɛpe nye wune ke: Mɔ te ε ta bu ko ndi gbela pelɔ te mɔrɔku nye mbaɲa mɔnɔsike, keto mɔnɔ te jeke wombe, mɔ te ti koɔ sol ne na.»

11

Jan ke tomɔ bejeke bene

kenje ke yi Yesus

(Lk 7)

¹ Ke Yesus ma si lɛpɔ meyasi menɔri nye bejeke bene kamɔ jo yiba ke, ε nye teme womete kwa, na ke tedye bomɔ melɛpi me Njambiyɛ, pele

sendi Kimɔ Tom ne ke nyanɗwe meɗya mete yi meneti mete.

² Jan ɗiyma ke tu jɔɔ woko nda yi bomo ɗikima yekidye meyasi mete yi *Krist ɗikima kelo ké. E nye tome ɗaɗa ɗejeke bene kè diye ne nye nde: ³ «We ka mo te e ɗa nde, a njâki ko, ho wuse lâɗya mbaɗa dɛle?» ⁴ E Yesus yeɗsa nye bo nde: «Wune yôkwe nè wune yêkidya yasi te yi wune wokuma nè yi wune ɗeɗma ké nye Jan. ⁵ Botu bete ɗe ne ɗibina misi baka me ke ɗeɗe yasi. Botu ɗe ndembil me ke kendo lala ne ngben. Baka ɗe ne ndoko baka me ne yotu ne kpelen. Botu bete ɗe ne ɗibina meto baka me ke woko pɗ. Bemun ke womiye. Bo ke lepo sendi Kimɔ Tom nye buka bomo. ⁶ Mo te e ta ɗiyo kine jɔsidye kelo yiɗa ɗeya yasi keto mbe ko ne mesosa.»

⁷ Ke ngimo te yi ɗejeke ɗe Jan ɗa ke kwa ké, e Yesus kande lepina meyasi ke kasi Jan nye ngil bomo nde: «Ke yi wune ka no ke konɗor ké, wune kén kè ɗeɗe yasi te nda? 'Wune kén ka kè ɗeɗe njoy te yi pupo wumbidye ké? ⁸ Ma wune ma kén kè ɗeɗe yasi te nda gbate? 'Wune ka kè ɗeɗe mbaɗa mumo ne kpaɗa melambo ke yotu? Yo nde, botu bete ɗe leɗe kpaɗa melambo ɗete baka jɔɗnaɗwe ndi ke ndoko ɗekumande. ⁹ Ma wune ma kén gbate kè ɗeɗe nda? 'Wune kén kè ɗeɗe mo punja melɛpi me Njambiye? I, mi ke lepo nye wune nde: Nye mo punja melɛpi me Njambiye gbate gbate, ma yasi wete, a kwanma yite. ¹⁰ Yo nye yi bo ketima kasi ne ke mekana me Njambiye nde: <Beɗa, mi ke kande tomo mo tomun wombe ne we, na kè kandi kobile

nje tike we.> ¹¹ Gbakasi yi mi lɛpɛ nyɛ wunɛ kɛ: Kinɛ mumɔ wɛtɛ nɛ wɛtɛ ɛ jadya wulɛ kɛ mɔy nyari kwanɔma Jan te mɔ tɔpuna bɔmɔ kɛ mɔrɔku na. Ko dɛtɛ, njɛna mumɔ kɛ *Kandɔ te yi kwey kwɔ nyɛ. ¹² Kandɛ kɛ ngimɔ te yi Jan te mɔ tɔpuna bɔmɔ kɛ mɔrɔku kandima nɛ pɛlna Kimɔ Tom Njambiyɛ kumɔ ndana Kandɔ te yi kwey kɛ sangwa nɛ dɛtina mɛsunɔgwa. Ma yo botu bɛtɛ bɛ lɔ to ɔsɔ yo nɛ tin hɛnɛ baka bɔ yo. ¹³ Ma botu bɛ punja mɛlɛpi mɛ Njambiyɛ hɛnɛ nɛ mɛmbɔnga mɛtɛ yi Mɔyisi ketima kɛ lɛpima kasi Kandɔ te, yitɛ Jan ti pa kandɛ lɛpinate yɛnɛ na. ¹⁴ Nɔgɛ wunɛ kwadɔyɛ wokɔ to yasi te yi mi lɛpɛ kɛ, yo ndɛ, Jan nyɛ Eli te yi bɔ dɛkima lɛpɔ ndɛ, a ta nje kɔ. ¹⁵ Mɔ te ɛ nɛ mɛtɔ te yi wokɔ nɛ pɛ, na woku.

¹⁶ «Ma, mi ta yɛkɔ ba botu bɛ ngimɔ te yɔkɔ nɛ bɛ nda? Bo nda bɔnɔsikɛ te bɛ dɔiyɛ kɛ babal, baka mɔ lɛpɔ kɛnjɛ bɛsɔ ndɛ: ¹⁷ <Wusɛ tɔnɔma mbule nyɛ wunɛ, wunɛ kinɛ bɔlɔ na. Wusɛ jɛmbima mɛjɛmbi mɛ sɔn nyɛ wunɛ, wunɛ kinɛ lelɔ na.> ¹⁸ Dɛtɛ sendi, Jan njɔ. Mɛdɔyɛ, a ti dɔyɔki. Mɛnjam, a ti hɔbiya. Kɛ kɔntɛ, bɔmɔ ndɛ: <A nɛ bɛya sisin kɛ yotu.> ¹⁹ Ndana *Mɔnɔ mumɔ njɔ. Mɛdɔyɛ, a kɛ dɔyɛ. Mɛnjam, a kɛ hɔbiyɛ. Kɛ kɔntɛ, bɔmɔ ndɛ: <Nɛ bɛnɔ ndi nyanɔgwe mɔ mɛdɔyɛ nɛ nyanɔgwe mɔ hɔbiya mɛnjam te yɔkɔ, sɔ nɛ botu bɛ bɔnɔ mɔni garama nɛ botu bɛ mɛbɛyɔ.> Yasi wɛtɛ, dɔyanɔ Njambiyɛ gbate nɛ ngbɛn. Yo kɛ bɛnɔ dɛtɛ kɛ mɛkɛlɛ mɛtɛ yi dɔyanɔ te kɛlɛ kɛ.»

Yesus kɛ ndɛya

baŋa bomo

²⁰ Ndana, ε Yesus kande ndeyna botu be meɔya mete yi nye kelma sulo nyangwe mekele ke yan baka, keto bo ti yeŋsa temo na. A leɔpima nde: ²¹ «Wune botu be Korasin, meboŋe ta balo ke to yun! Wune botu be Betsayda, meboŋe ta balo sendi ke to yun! Keto ma beki nde, nyangwe mekele mete yi kelnama ke meɔya mun ke ma kelnanɔwe ke Tir ne Sidon, ma botu bete yeŋsama temo njombu yaŋa leŋe mesanduku kutudye mesu me dite ke yotu. ²² Yori yi mi lepe nye wune nde: Ke yeso pesina josi, pesina josi te yun ta laŋ deto kwa yi Tir ne Sidon. ²³ Ma wune botu be Kapernawum, 'wune taka ka nde, bo ta bendidye wune kumo kwey? Ko na, bo ta kpalo pidye wune kumo ke dya bemuŋ. Keto ma beki nde, nyangwe mekele mete yi kelnama ke yun ke ma kelnanɔwe ke *Sodom, ma Sodom ndi kete kumo muka. ²⁴ Yori yi mi lepe nye wune nde: Ke yeso pesina josi, pesina josi te yun ta laŋ deto kwa yi Sodom.»

Yesus nde, yo nye nye

bomo mewedya

²⁵ Ndi ke kiya ngimo te yite ε Yesus lepe nde: «Mi ke lukse we Da, Kumande dyobo ne meneti, keto we sodya meyasi mete ne botu be dyanɔ, sodye sendi ne botu be duwa yasi kpalo nje punje yo nye gbela bonosike. ²⁶ I Da, mi ke lukse we, keto we kwadya nde, meyasi kwannangwe dete. ²⁷ Saŋmbe nya mi meyasi hene. Mumɔ wete ne wete yeti ke duwe Monɔ na, soŋe ndi Da. Sendi,

mumɔ wɛtɛ nɛ wɛtɛ yeti kɛ duwɛ Da na, soŋɛ ndi *Mɔnɔ nɛ mɔ te yi Mɔnɔ kwadyɛ punjɛ yo nyɛ nyɛ kɔ. ²⁸ Wunɛ njâki kɛ yembɛ, wunɛ bɔmɔ hɛnɛ bɛ ma si katɔ nɛ sobuna dɪtina mɛmapi, mi ta nyɛ mbɛ wunɛ mɛwɛdya. ²⁹ Wunɛ jâya *mapi te yi mi sobidye wunɛ kɛ, bɛngwɛ mi kelɔ yasi te yi mi lɛpɛ nyɛ wunɛ kɛ, jayɛ sendi mɛyasi mɛtɛ yi mi tɛdye wunɛ kɛ, ketɔ mi wɛyna mumɔ, mi sendi nɛ kimɔ temɔ. Dɛtɛ, mɛtemɔ mun ta dɪyɔ gbate nɛ tɛ, ³⁰ ketɔ mapi te yi mi sobidye wunɛ kɛ kimɔtɛ kɛ yun. Sendi, yasi te yi mi sobidye wunɛ kɛ dɛkɛ nɛ hɛsɛm.»

12

Yesus kɛ lɛpina kɛ kasi yesɔ Saba (Mk 2; Lk 6)

¹ Dɪyɔ kɛ, ɛ Yesus bɛnɛ bɛjɛkɛ bɛnɛ kwɔ kɛ kɛ mɔy mɛngwan mɛtɛ yi bɔ bɛma nyambi te yi bɔ kelɛ nɛ mampa kɛ. Yo bɔ kɛ yesɔ *Saba. Bɛjɛkɛ bɔ kɛ gwe nja, ɛ bɔ nyɛ bɔ kɛ lekina mɛtɔ mɛtɛ dɪyɛ. ² Kɛ *Befarisɛ ma bɛɛɛ dɛtɛ kɛ, ɛ bɔ lɛpɛ nyɛ Yesus ndɛ: «Bɛɛɛ ndi, bɛjɛkɛ bɔ kɛ kelɔ yasi te yi mɛmbɔŋga musu kidyɛ ndɛ, mumɔ tɪ kel kɛ yesɔ Saba kɛ.» ³ Yasi wɛtɛ, ɛ Yesus yɛɛsa nyɛ bɔ ndɛ: «Yite ndɛ, wunɛ tɪ pa tɔlɔ yasi te yi kumandɛ Davit kelma komɛ nyɛ gwɔ nja bɛnɛ bɔtɔ bɛnɛ kɛ? ⁴ A nyinma kɛ mbanjɔ Njambiyɛ, bɪ mɛmampa mɛtɛ yi dɪyɛ kɛ mbanjɔ Njambiyɛ kɛ dɪyɛ bɛnɛ bɔtɔ bɛnɛ. Yo tɪ bɛ ndɛ, gbɛla mumɔ dɪyâki na, ko nyɛ Davit ko bɔtɔ bɛtɛ bɛ bɔ kɛ njɔɛ nɛ baka. Yo bɔ ndɛ, ndi bɔtɔ bɛ nyɛna sadaka nyɛ Njambiyɛ bɛpɔ yâkanɔgwe dɪyɛ

yo. ⁵ 'Yite nde, wunε tĩ tɔlε kε mεmbɔŋga mεte yi Mɔyisi ketima kε nde, ɓotu ɓe nyεna sadaka nyε Njambiyε yeti kε jεsɔ mɔŋga te ε lεpε kasi Saba kε na? ʼBo kε kelɔ mεsay lalε kε mɔy mbanjɔ Njambiyε kε yesɔ Saba. Ma ko dεte, Njambiyε yeti kε ndeyε ɓo kε yite na. ⁶ Ma mi kε kombile lεpɔ nyε wunε nde: Yo nε wεtε mumɔ waka ε kwanjma mbanjɔ Njambiyε. ⁷ Wunε ma dũkwε ɓiyε to lεpi kε yi mεkana mε Njambiyε lεpε nde: <Mi kwádyikwε gwena ηgwεtε ɓεsɔ, yeti nyεna sadaka te yi mumɔ nyε mi kε na.> Wunε má dukwε lεpi te, ma wunε yeti kε lεpina ɓeyate sunjwε nε ɓotu ɓete ɓe tĩ kele yija ɓeya yasi na. ⁸ Keto yo mi *Mɔnɔ mumɔ diyε nε yesɔ Saba.»

Yesus kε sɔdyε jεmti wεtε mbam

*kε yesɔ Saba
(Mk 3)*

⁹ Kε kɔŋte, ε Yesus tεmε kwɔ kε kε mbanjɔ mεwesidyá man. ¹⁰ Wεtε mbam ɓɔ womεte, ɓɔ nε ma jεmε ɓe nε fεŋgelen. Ε ɓanɔ ɓomɔ diyε Yesus nde: «'Mεmbɔŋga kε jayε ka nde, mumɔ sɔdyikwε kɔn mumɔ kε yesɔ *Saba?» ʼBo díya dεte yí tulɔ nε numbu nε yí lεpɔ nde, a kelma yija ɓeya yasi. ¹¹ Ε nyε yeŋsa nyε ɓo nde: «Ijgε mbanɔ mumɔ kε njoka yun ɓe nε ndanɔa nya sam wεnε, ηgε sam te ɓalε kε mɔy ɓelɔ kε yesɔ Saba, mɔ te nda má díyɔ kinε ɓiyε nyε sabε kɔ? ¹² 'Yite nde, mumɔ tĩ kwɔ ka nya sam mεŋga gɔmay na? Dete, mεmbɔŋga kε jayε nde, mumɔ káma jakɔsɔ kε yesɔ Saba.» ¹³ Ndana, ε nyε nje lεpɔ nyε mbam kɔ nde: «Sambila ɓɔ.» Ε nyε

sambile bo te, ε yo yɔkwε be lalε nda bo te yɔru.
 14 Ε *Befarisε punde kε kelo kutu yί sα nje nda
 yi bo yakama wo ne Yesus kε.

15 Kε nye ma duwe dεte kε, ε nye kwα lɔndo
 womete. Nyangwe ngil bomɔ beɔgwa nye, ε nye
 jonɔwe botu be kon hene. 16 Yasi wete, a lepima
 nye bo nde, kpe, bo ti dyanɔwe dino dyene nye
 bomɔ na. 17 Yo nde, meyasi kelnaɔwe dεte yί
 tonje ne melepi mete yi mo punja melepi me
 Njambiyε lepima kε. Njambiyε lepima kwanɔye
 ke numbu Esayi nde: 18 <Ne bεna, yoko mo mesay
 wombe yi mi tokuma ko, mi ke kwadye nye
 budyate, temo mbe biyima nye. Mi ta nye Sisiɔ
 mbe ke yotu ne. A ta lepɔ ngben mekele membe
 nye mekando mete be yeti ke duwe mi baka. 19 A
 ti lombidya bene mumo ho bama na. Mumo ti
 wokɔ men ne ne boku menje yί kε no na. 20 A
 ti leke soɔ te ε ma nimbo ko na, ho dɔmo lambo
 te ε ndi ke biye ko na. A ta kelo dεte kumo nde,
 kelna yasi ne ngben nam meneti maka. 21 Dete,
 mekando me botu bete be yeti ke duwe mi baka
 ta be ne bibina temo ke yene.>

Kasi lepina lepi gbutu sungwe

*ne Kimɔ Sisiɔ
 (Mk 3; Lk 11)*

22 Bo nja by wete mbam te ε ba ne wete beya
 sisiɔ ke yotu ko nje no ke yi Yesus. A ti be ke
 beɔye yasi ho tapita na. Ε Yesus jonɔwe nye, ε
 nye kande ndapi, beɔye sendi yasi. 23 Ngil bomɔ
 hene ngbakimama, ε bo diki lepɔ nde: «'Yoko
 yeti gba Monɔ Davit na?» 24 Kε *Befarisε ma

wokɔ kasi te ké, ε bo lépε nde: «Mbam kɔ sóŋa beya mɛsisin̄ kɛ yotu bomɔ nɛ gba dɛti te yi *Belsebul te *Kum beya mɛsisin̄.» ²⁵ Yesus duwá metakε man, ε nyε lépε nyε bo nde: «Ŋgε kiya kandɔ wɛtε baka kɛ bembε lɔ dɔyambi tandɛ yan, bo ta yangile kandɔ te. Sendi, kɛ kiya botu bε nyanɔgwε dɔya ho botu bε kiya tɔ wɛtε baka kɛ bembε lɔ dɔyambi tandɛ yan, dɔya te ta tika wɛlɛ, ho moy tɔ te tí kɛ mbombu na. ²⁶ Kɛ *Satan yɛnsa yotu kpalɔ dɔdɔye Satan, 'yite a tí si baka yotu nɛ na? 'Ma yite kandɔ dɔyɛnɛ ma nje kɛ mbombu nan? ²⁷ Nɔgε bɛ nde, mi sóŋa mbɛ beya mɛsisin̄ kɛ yotu bomɔ nɛ dɛti te yi Belsebul, ma botu bun sóŋa yan bo nɛ dɛti te yi nda? Dete, yo bo nɛ ŋguru wan ta jɔsɛ wunɛ nɛmɛnɔ. ²⁸ Ma nɔgε bɛ gbate nde, mi sóŋa mbɛ beya mɛsisin̄ kɛ yotu bomɔ nɛ dɛti te yi Sisin̄ Njambiyɛ, yite tédɔya nde, *Kandɔ Njambiyɛ mɛ kɛ njoka yun. ²⁹ 'Mumɔ yakama nyin̄gε ka kɛ tɔ wɛtε ŋgabolo mbam, wɛnjilɛ mɛyasi mɛnɛ kinɛ pa kandɛ biyɛ nyɛ wotɔ na? Yo nde, nɔgε nyɛ si kandɛ wotɔ nyɛ, a má nje wɛnjilɛ mɛyasi mɛ tɔ dɔyɛnɛ yɛy. ³⁰ Nɔgε mumɔ tí bɛ kɛ kɔŋ mbɛ na, mɔ te kɛ lɔ dɔyambi nɛ mi. Sendi, nɔgε mumɔ tí kwadɔyɛ wesidɔyɛ yasi sinɛ nyɛ na, mɔ te kɛ wanjɔ. ³¹ Dete, mi kɛ lépɔ nyɛ wunɛ nde: Njambiyɛ yakama tikɔ bomɔ nɛ ŋgwɛtɛ kɛ beya yasi hɛnɛ te yi bo kelɛ nɛ kɛ lépɔ gbutu hɛnɛ te yi bo lépɛ sunɔgwɛ nɛ nyɛ ké. Ma ndi nde, nɔgε mumɔ lépɛ lépɔ gbutu sunɔgwɛ nɛ Kimɔ Sisin̄, ko Njambiyɛ tí tikɔ mɔ te nɛ ŋgwɛtɛ na. ³² Nɔgε mumɔ lépina bɛyate sunɔgwɛ nɛ *Mɔnɔ mumɔ, Njambiyɛ yakama tikɔ

nye ne ngwete. Ma nge mumo lepina beyate sunḡwe ne Kimō Sisiḡ, Njambiye tí tiko mo te ne ngwete, ko ke ngimo te yoko ko ke ngimo te yi ta nje ké na.»

Kasi kimo jeti nè beya jeti

³³ «Bo lépi nde: Yoko kimo jeti, kome nye wume kimo mbumo. Bo lépi sendi nde: Yoko beya jeti, kome nye wume beya mbumo, keto bo dúkwe jeti wule ke mbumo te yi nye wume ké.

³⁴ Wune mbo yeri, beya bomo nda wune, ne ta kelo nan yí lepo ne kimo mēlepi? Yo nde, numbu púnjukwe meyasi mete yi tonde ne ngben ke moy temo mumo ké. ³⁵ Kimō mumo kél kimo mekele wule ke kimo meyasi mete yi diye ke temo ne ké. Ma beya mumo kél beya mekele wule ke beya meyasi mete yi diye ke moy temo ne ké. ³⁶ Ma mi ke kombile lepo nye wune nde: Ke yeso pesina josi bomo hene ta yeḡsa ke mēlepi me tum hene te yi bo lepima ké. ³⁷ Yo nde, we ta kabo ho balo lepi wule ke yasi te yi we lepima ké.»

Befarisḡ ke diye yiḡa meyekambiyē
(Lk 11)

³⁸ Ndana, ε baḡa botu be tedya membonḡa nè *Befarisḡ bu lepi lepo nde: «Yekele, he ke kwadye nde, kelo wete meyekambiyē, né wuse beḡ.» ³⁹ E nye yeḡsa nye bo nde: «Beya botu be ngimo te yoko be yeti ke wokuna ne Njambiye baka ke diye wete meyekambiyē. Ma ko bo tí tedye bo wete meyekambiyē na, ndi yike yi ma dyáḡ Yonas te mo punja mēlepi me Njambiye ké.

⁴⁰ Yo nde, ndi nda yi Yonas kwanḡfya meyeso

yitati nè metu yitati ke moy nyanɔwe njanjo, dɛte sendi, *Mɔno mumo ta kwanɔɔye meyeso yitati nè metu yitati ke moy meneti. ⁴¹ Dyobo Njambiyɛ ta pɛso josi kɛ́, botu be Ninive ta temɛ ke mbombu botu be ngimo te yoko pɛso josi yan tedye bo nde, bo balma lɛpi, keto bo, botu be Ninive yeɔsama yan temo kome Yonas pelma yasi te yi Njambiyɛ lɛpima kɛ nye bo. Ma ndana waka, mo te e kwanma Yonas ko kete. ⁴² Ke yeso pesina josi te nya te e ba kumande ke Seba ko ta temɛ ke mbombu botu be ngimo te yoko pɛso josi yan tedye bo nde, bo balma lɛpi, keto a temma ne londunate ne mɔ́ ke njena meneti yi nje woko lɛpi te yi ba tondunate ne dɔano ke numbu Salomɔn kɛ́. Ma ndana waka, mo te e kwanma Salomɔn ko kete.

⁴³ «Nge beya sisinɔ punde duwe ke yotu mumo, a kwan wowo ne mekonɔgor yi sa mbey mewedya. Ma nge nye ti dolo kɛ́, ⁴⁴ a ma lɛpo nde: <Mi ta yokwe ne koko ke ke tu dyembe kome mi wulma kɛ́.> A yokwe nje dolo nde, tu me gbongote, bo ma wombile yo ne ngesese si kombile yo. ⁴⁵ Nge nye seme dete kɛ́, a kwa ke bu sendi baɔa hakambe beya mesisinɔ yitan jo yiɔa be ne deti kwa nye baka. O beɔa, bene hene bo ma dya nyine tu biye dya womete. Dete, teri mo te ma nje be ndana beyate kwa yi mbombu. Yo ta be sendi dete ke yi beya botu be ngimo te yoko.»

*Beman be Yesus, yo be nda?
(Mk 3; Lk 8)*

46 Piŋo te yi Yesus b̄a ndi ke lepina nye ngil bomo ké, ε nyanḡwe bene beman dya diyo ke s̄e. Bo kwadya lepo yiḡa yasi nye nye. 47 E mbaḡa mumo nje lepo nye nye nde: «Beḡa, nyoḡwe ke s̄e bene bemoḡ, bo ke kwadye lepo yaḡa nye we.» 48 E nye yeḡsa nye nye nde: «Nda nyanḡbe? Be nda beman bemb̄e?» 49 Ke koḡte, ε nye sambile bo tewo ne bejeka bene lepo nde: «Ha, nyanḡbe n̄e beman bemb̄e baka! 50 Yo nde, mumo hene ε kele yasi te yi Saḡbe te ε diye ke kwey ko kwadye, mo te maḡbe ho dyombu dyemb̄e ho nyanḡbe.»

13

*Kano ke kasi mo bena mbeki
(Mk 4; Lk 8)*

1 Ke kiya yeso te ε Yesus punde ke tu k̄e diyo ke goḡ nyanḡwe mato. 2 Nyanḡwe ngil bomo nḡa wesidya ke keki ne, ε nye bende wete landi diyo kete. Ngil bomo hene b̄a ke ngindi. 3 A lepima budya meyasi nye bo ne nje mekan̄o lepo nde: «Wete mo bena mbeki kwanḡma ke ḡwan̄ ȳi k̄e nyanje kwal̄o. 4 Ke ḡgimo te yi nye b̄a ke nyanje kwal̄o ké, ε yiḡa bal̄e ke nje, ε benon si nje dye yo. 5 Yiḡa balma ke mbey te yi b̄a tande metari kine budya gbela meneti kete ké, ε yo lo nedo, keto meneti t̄i be dimnate na. 6 Yasi wete, ke yeso ma pan̄o, ε yo si nyolo soso, keto mekanḡil mete t̄i kume womaḡa na. 7 Yiḡa balma ke mbey te yi b̄a ne menḡombiya kete ké, ε menḡombiya ju si ḡanḡile yo. 8 Yiḡa kwal̄o nḡa bal̄o ke kimo meneti, ε yo wume membumo. Kwal̄o te wete

nya membumo gomay, e wete nye kamotan jo kamɔ wete, e wete nye ne kamotati. ⁹ Mo te e ne meto te yi woko pɛ, a woku.»

¹⁰ Ndana, e bejeka bene nje ke keki ne diye nye nde: «Keto nge yi we lepina nye bo ne nje mekanɔ ké?» ¹¹ E nye yensa nye bo nde: «Yo ndi wune yi Njambiyɛ nya deti te yi duwe meyasi mete yi ma béki sɔɔyate ne mbombu ke kasi *Kando te yi kwey ké. Yasi wete, ke be bo, a ti nye yan bo deti te yi duwe meyasi mete na. ¹² Yo nde, pɛ mo te e me ne yasi ko, bo ta dokidye sendi yina yasi nye nye, a má be ke nyengwe. Ma pɛ yi yoko e kine yanɔ ko, bo ta soɔɔ ko mono yasi te yi nye no ké. ¹³ Yi mi lepina nye bo ne nje mekanɔ ké, yo keto bo ke beɔɔ yasi kine duwe yasi te yi bo beɔɔ ké na. Bo ke lengwe meto ke yasi kine woko ho biye to te na. ¹⁴ Dete, mekele man ke tonje lepi te yi Esayi te mo punja melɛpi me Njambiyɛ ma lépi ké. A lepima nde: <Wune ta woko woko ne meto mun, ma ko wune ti biye to te na. Ne ta beɔɔ beɔɔ ne misi mun, ma ko ne ti duwe yasi te yi wune beɔɔ ké na, ¹⁵ keto metemo me botu baka me ne binbili. Bo ne nguru wan ma difo meto man ne misi man. Bo kéɔ dete, ma misi man nje beɔɔ yasi, ma meto man nje woko pɛ, ma temo yan nje nembɛ meyasi, ma bo nje yensa temo, ma mi nje sidye kon yan.> ¹⁶ Ma ke yun, wune ne mesosa, keto misi mun ke beɔɔ yasi, meto mun ke woko pɛ. ¹⁷ Gbakasi yi mi lepe nye wune ké: Botu be punja melɛpi me Njambiyɛ budɔyate ne budɔya botu be Njambiyɛ kwadɔya beɔɔ meyasi mete yi wune beɔɔ muka ké, ko dete, bo ti beɔɔ

na. Bo kwadya woko meyasi mete yi wune woke muka ké, ko dete, bo tĩ woke yo na.

¹⁸ «Ma ndana, wune wôku to kano mo bena mbeki. ¹⁹ Nge mumo woke melepi mete yi lepe kasi *Kando te yi kwey kine biye to te na, o béna, *Mo beya mekele má nje si soŋe melepi mete yi nyinma ke temo ne ké. Nje te yi yina kwalo balma kete ké téfya njel mo te mbete. ²⁰ Mbey te yi ba tandé metari yi yina kwalo balma kete ké téfya mo te ε woke melepi me Njambiyé jaye yo nedo ne mesosa. ²¹ Yasi wete, a tĩ pa lo megata na. Deti sumna kol kikwe yeti na. Ma nge nye saŋgwa ne yina mepo ku ho tedye nye yina mebône keto melepi me Njambiyé ké, o béna, a jatidya kol ke beya nje. ²² Mbey te yi ba ne menɔmbiya yi yina kwalo balma kete ké téfya mo te ε woke melepi me Njambiyé. Yasi wete, kesa temo ke meyasi mete yi ngimo te yoko nè kasi kusuku te yi diki sebile temo bomo ké ma si ngangile melepi mete, o béna, melepi me Njambiyé te yi nye wokuma ké tí kelo se yaŋa na. ²³ Ma kimo meneti te yi yina kwalo balma kete ké téfya mo te ε woke melepi me Njambiyé biye to te kwà wumo membumo. Kwalo mbumo wete ke nye membumo gomay, wete ke nye ne kamotan jo kamo wete, wete sendi ke kè nye kamotati.»

Kano ke kasi beya mbunjo

²⁴ Ke konje, ε Yesu yekidye sendi wete kano nye bo lepɔ nde: «*Kando te yi kwey ke boŋna ne wete mo te ε nyanja kimo kwalo ke ngwan ne ko. ²⁵ Ma pinjo te yi bomo hene ba ke jako ké, ε mo pendɔ wene kwà kè nyanje sendi kwalo beya

mbunjo ke njoka kimo kwalo te yiri toke kendi kwã. ²⁶ Ma ke nyambi ma lo ju nye membumo ké, ε beya mbunjo ηgbadiye sendi ne kamama. ²⁷ Ke botu be mesay bene ma bene dete ké, ε bo nje diyε masa wan nde: <Nyangwe mbam, 'we ti ma béki kwalo kimo nyambi ke ηgwan yo na nde? Ma beya mbunjo te yoko wúla ba we?> ²⁸ Ε nye yeηsa nye bo nde: <Yo mbaηa mo pendo wombe kele yasi yinori.> Ε bo diyε nye nde: <'We kwádyikwe nde, wuse kên kè sute beya mbunjo te soηe?> ²⁹ Ε nye yeηsa nde: <Be. Ne tiki, kamba wune me nje sute beya mbunjo gbamo ne kimo nyambi. ³⁰ Ne tiki, né yo hene ju kumo ke ηgimo soηna nyambi ke ηgwan. Kome ηgimo te ta yaka ké, mi ta lepó nye botu be soηna nyambi nde: Wune kánda sute beya mbunjo dokó yo woto kè lodye. Ma ke be kimo nyambi, wune ndêm yo kè nye ke ndam mbe.> »

Kano ke kasi wete mono mbumo

nde mutar (Mk 4; Lk 13)

³¹ Ke kote, ε Yesus yekidye sendi wete kano nye bo lepó nde: «*Kando te yi kwey nda wete kwalo mono mbumo nde mutar yi wete mumo boηma kè be ke ηgwan ne ké. ³² Mbumo te kwã yelo ke njoka mekwalo hene te yi diyε ke to meneti. Ma ke yo si lo, yo kpál nje ju doko kwã kwalo menyijo hene nje be nyangwe jeti, o béηa, benon ke nje sumo metu man ke mebo mete joηna kete.»

*Kano ke kasi ngq kelna mampa
(Lk 13)*

³³ Ke kante, e nye yekidye sendi wete kano nye bo nde: «*Kando te yi kwey nda mono ngq kelna mampa yi nyari bu sangwe ne su farin yaka longa yitati. Mono ngq yinori ta kelo nde, mboro farin yinori hene siki wudye.»

³⁴ Yesus dikima lero meyasi menori hene nye ngil bomo ne nje mekano. Ko a ti be ke lepina nye bo kine nye kano na. ³⁵ Yo kwanama dete yi tonje ne melapi mete yi mo punja melapi me Njambiyε lepima ke. A lepima nde: «Mi ta bute numbu lepina ne nje mekano. Mi ta punje meyasi mete yi ba sodyate ne mbombu kande ke ngimo te yi mboko ti pa kusuna na.»

Yesus ke gbaso to kano ke kasi

beya mbunjo

³⁶ Ndana, e Yesus tike ngil kwa nyinε tu. E bejεke bene nje ke keki ne lero nye nye nde: «Lero to kano beya mbunjo te yi memiya ngwan ke nye wuse.» ³⁷ E nye yensa nye bo nde: «Mo te e nyanje kimo kwalo ko, yo *Momo Mumo. ³⁸ Ngwan te yi bo lere no ke, yo tedya ndingele meneti maka. Kimo kwalo, yo botu be *Kando Njambiyε. Beya mbunjo, yo botu be *Mo beya mekele. ³⁹ Mo pendo te e nyanja kwalo beya mbunjo te ko, yo *Kum beya mekele. Ngimo sonna nyambi ke ngwan tedya siyna mboko te yoko. Botu be sonna nyambi ke ngwan, yo bejaki be Njambiyε. ⁴⁰ Ma meyasi ta kwanja ke siyna mboko te yoko ndi nda yi bo sute ne

beya mbunjo bete ke dite ke. ⁴¹ *Mɔnɔ mumɔ ta tomo bejaki bene, bo má si kè kawule bomɔ hene te be jatidye besɔ ke beya nje nè botu bete be kele meyasi mete yi membonga bene ké soŋe ke Kandɔ dyene. ⁴² Bo má nje biye bo bete ke nyen nyen dite, womete bo ta lelo nyambo mesu. ⁴³ Ke ngimɔ te yite mbombu botu bete be ne ngben baka ta panɔ ne pay pay nda misi me yesɔ ke Kandɔ Saŋgwe wan. Ma mɔ te e ne metɔ te yi wokɔ ne pɛ kɔ, a wòku.

Kandɔ ke kasi yiŋa kɔpa meyasi yiɔa

⁴⁴ «*Kandɔ te yi kwey nda yiŋa kɔpa yasi te yi bo soɔya ke moy meneti ke wete ngwan. E wete mumɔ nje sɔmbɔ yo. E nye yokidye soɔye yo ne kɔkɔ. Mesosa kwanma nye ke temɔ, eru e kwɔ kè dyanŋwe meyasi mene hene nje bu mɔni te bomɔ ne ngwan yinɔri.

⁴⁵ «*Kandɔ te yi kwey sendi nda mɔ dyanŋwa meyasi te e gɔse kɔpa mediyaman. ⁴⁶ Ke nye ma kwedya wete yi dye budya mɔni ké, e nye kwɔ kè dyanŋwe meyasi mene hene nje bomɔ ne yo.

Kandɔ ke kasi bulajama

⁴⁷ «*Kandɔ te yi kwey sendi nda bulajama te yi bo betima ke man, e yo kawule kwalɔ benjanjo hene. ⁴⁸ Ke yo si tondɔ ké, bo ke dale yo kè nɔ ngindi, bo má nje kwɔ diyo metidye, sawe kimɔ benjanjo nye ke memapi, bete be beya bete. ⁴⁹ Yo ta kwanma sendi dete ke siyna mbokɔ te yɔkɔ. Bejaki be Njambiyɛ ta nje baka beya bomɔ nè ngben bomɔ. ⁵⁰ Bo ta biye beya bomɔ bete ke

nyeh nyeh mato d̄ite. Yo womete kome bo ta lelo nyambo mesu.»

⁵¹ E Yesus nje diyε bejεke bene nde: «'Ne wokuma ka to m̄lepi hene te yi mi lep̄ima nye wunε k̄e?» E bo yehsa nde: «I, hε wokuma.» ⁵² E nye nje lep̄o nye bo nde: «M̄o tedya m̄embon̄ga hene ε jekima meyasi mete yi b̄ehε *Kando te yi kwey k̄o nda sa t̄y te ε b̄ehε kusuku ne b̄y j̄onja meyasi n̄e menjombu mete ke njokate.»

Botu be Nasaret yeti ke tiko temo

*ke yi Yesus na
(Mk 6; Lk 4)*

⁵³ Ke Yesus ma si sidye lep̄ina mekan̄o men̄ori d̄ete k̄e, ε nye teme womete kw̄a. ⁵⁴ A kwan̄ma k̄e ke ngbak ngbak d̄ya d̄yene. E nye d̄iki tedye bom̄o m̄lepi m̄e Njambiye ke mban̄jo m̄ewesidya m̄e Beyuden yi b̄a womete k̄e. Botu bete be d̄ikima wok̄o yasi te yi nye tedya k̄e d̄ikima ngbakima lep̄o nde: «Njel d̄yano te yi mbam k̄o be no n̄e njel d̄eti kelna nyangwe mekele mete yi nye no k̄e w̄ula ba nye we? ⁵⁵ 'Ta ε k̄o na mon̄o kapinda? 'Nyangwe wene yeti Mariya na? 'Bemañ yeti be Jak n̄e Yosep n̄e Sim̄on n̄e Yude na? ⁵⁶ 'Bedyombu bene hene yeti waka sine bo na? D̄yano n̄e d̄eti te yike hene w̄ula nye we?» ⁵⁷ Ke yan, a b̄a yasi te yi njangwa bo ke temo jatidye bo ke beya nje. Yasi wete, ε nye lepe nye bo nde: «Bo l̄uksa m̄o punja m̄lepi m̄e Njambiye ke yiñja membey, ma bo ȳelkwe nye ndi ke d̄ya d̄yene n̄e ke moy kando d̄yene.» ⁵⁸ A

tĩ kele yiŋa buɖya nyanɔwe mekele womete na, keto bo tĩ tike temo ke yene na.

14

Kasi soŋ Jan (Mk 6)

¹ Ke ŋgimo te yite kumande Herod te ε ba kumande ke Galile ko wokuma je Yesus. ² E nye lepe nye botu be mesay bene nde: «Yo Jan te mo topuna bomo ke moroku, yo gba nye womiye ke njoka bemun, yori yi nye be ne deti te yi kelo nyanɔwe mekele ke.» ³ Yo nde, ne mbombu Herod tomma bomo ke biye ne Jan woto nye nye ke jobo keto Herodiyas nya Filip te man wene. ⁴ Herod kelma dete, keto Jan dikima lepo nye nye nde: «Yo ti yaka nde, bonɔ Herodiyas ne megwaki na.» ⁵ Dete, Herod kwadya wo nye, yasi wete, a gwa wo ŋgil, keto bomo hene duwa nde, Jan mo punja melɛpi me Njambiyɛ.

⁶ Wete yeso bo ba ke kelo jeso yeso jariki kumande Herod. E ŋɔndu Herodiyas nje bolo jeso ke mbombu botu bete be nja baka, ε yo biye temo Herod. ⁷ E nye lepe kinja nye nye nde, yasi hene te yi nye ta diyɛ ke mebo mene ko ŋge, a ta nye nye yo. ⁸ Monɔ nyari beɔgwa yasi te yi nyanɔwe lepima nye nye ke, ε nye lepe nye kumande Herod nde: «Nyeko mi to Jan te mo topuna bomo ke moroku gba waka ke moy pan.» ⁹ Yo nya kumande ŋgambi ke temo. Ma keto a sima kinja ne keto mberi misi me botu bete be nye jebama baka, ε nye pese nde, a ta nye nye to Jan te mo topuna bomo ke moroku. ¹⁰ E nye tome

bomɔ kenje ke tɔ jɔbɔ kɛ kilɛ nɛ to Jan. ¹¹ Ɛ bo dya nɔ ke pan kanɛ nye ngɔndu nyari. Ɛ nye nje kanɛ nye nyanɔgwe. ¹² Ɛ bejɛke be Jan kɛ bu mun nɛ kɛ pumbɔ. Ɛ bo nje kwa kɛ lepɔ nye Yesus.

Yesus ke nye bomɔ tomay

yitan mɛɔye

(Mk 6; Lk 9; Jh 6)

¹³ Ke Yesus ma woko kasi soɔ Jan kɛ, ɛ nye duwe womɛte kwa nɛ landi yi kɛ sa yiɔa mbey te yi ba nɛ senjenje kinɛ bomɔ kete kɛ. Ma ke bomɔ ma duwe dɛte kɛ, ɛ bo sutiye ke mɛɔya beɔgwe nye kol nɛ kol nɛ ngindi. ¹⁴ Ke Yesus ma piye ke landi kɛ, a beɔa nyanɔgwe ngil bomɔ kɛ. Ɛ nye gwe ngwɛte yan budyate sidye mekon me botu bete be ba ke konɔ ke njoka yan baka.

¹⁵ Ke bekoko ma dya kɛ, ɛ bejɛke benɛ kɛ ke kekɛ nɛ lepɔ nye nye nde: «Waka konɔr, ma ngimo ma kwa sendi budyate, tikɔ, nɛ bomɔ kwa kɛ ke mɛɔya kɛ sa mɛɔye bomɔ, nɛ bo dya.»

¹⁶ Ɛ Yesus lepɛ nye bo nde: «'Bo njaki nje kwa kɛ we? Ndi gba wunɛ nɛ nguru wun nyɛki bo mɛɔye.» ¹⁷ Yasi wɛte, ɛ bo nje yeɔsa nye nye nde:

«Wuse waka ndi nɛ mampa yitan nɛ benjanjo yiɔa.» ¹⁸ Ɛ Yesus lepɛ nde: «Nɛ njaki nɛ yo wonɔga ke yembe.»

¹⁹ Ke konɛte, ɛ nye lepɛ nye ngil bomɔ nde, bo dɔy dɔyɔ ke to memɔnjo. Ɛ nye nje bu mampa yinɔri yitan nɛ benjanjo benɔri yiɔa kanɛ misi kenje kwey nye Njambiye wosoko. Ke konɛte, ɛ nye nje leke yo kanɛ nye bejɛke benɛ. Ɛ bo bu yo kɛ kabɔ nye ngil bomɔ.

²⁰ Ɛ bomɔ hɛnɛ dyaena dito. Ɛ bo nje wesidye

mɛbukwɛ mɛtɛ yi tonjɛ mɛmakɔ kamɔ jɔ yɪɓa.
 21 Kɛ njoka ɓotu ɓɛtɛ ɓɛ dɛyɛnama ɓaka ɓɛmbam
 nɛ ɓɛmbam kumma nda ɓomɔ tomay yitan kinɛ
 tɔlɔ ɓomari nɛ ɓɔnɔsɪkɛ na.

*Yesus kɛ kɛndɔ kɛ to ɗuku
 (Mk 6; Jɪ 6)*

22 Ndana ndana kɛ kɔŋtɛ kɛ́, ɛ Yesus lɛpɛ nyɛ
 ɓɛjɛkɛ ɓɛnɛ ndɛ, ɓo ɓɛndi landi kandɛ sabiyɛ kɛ
 ŋginjɛ tɛ yɔru, na pa tika lɛpɔ nyɛ ŋgil ɓomɔ
 ndɛ, ɓo sɪki ɗuɛwɛ. 23 Kɛ nyɛ ma si kwanɗyɛ ŋgil
 ɗɛtɛ kɛ́, ɛ nyɛ kwɔ́ kɛ́ nɛ nan ɓɛndɔ kekɪ, na kɛ
 ŋgwɛta nɛ Njambiyɛ. Tu yinjama dolɔ nyɛ mate
 nyɛpɔ. 24 Yinɔri ɓɛjɛkɛ mɛ kɛ́ nɛ landi lɔndunate
 kɛ ɓɛmbɛ sombu. ɓo ɓɔ kɛ sanɗwa nɛ mɛɓɔnɛ
 ɓudɣatɛ nɛ mɛkumbɔ, kɛto ɓo kɛ kɛ́, pupɔ kɛ
 njɛ njakɔ kɛ mbɔmbu yan mata ɓo. 25 Kɛ pɔku
 njenamɛnɔ ɛ Yesus nyɛ kol kɛ kɛndi kɛ to ɗuku
 yɪ kɛ́ nɔ kɛ yan. 26 Kɛ ɓɛjɛkɛ ma ɓɛŋɛ nyɛ kɛ
 kɛndɔ kɛ to ɗuku ɗɛtɛ kɛ́, ɛ ɓo gwe wɔ́ lɛpɔ ndɛ:
 «Yo ablasa!» ɛ ɓo gwe wɔ́ ɓudɣatɛ kembidɣa.
 27 Kɛ Yesus ma ɓɛŋɛ ndi ɗɛtɛ kɛ́, a tɪ ndekidɣɛ
 na. ɛ nyɛ ɓɛtɛ mɛn kɛnjɛ ɓo lɛpɔ ndɛ: «Nɛ tɪ
 kambɪ yanɔ na, yo mi! Nɛ tɪ gwaki wɔ́ na!» 28 Kɛ
 Piyɛr ma wokɔ ɗɛtɛ kɛ́, ɛ nyɛ lɛpɛ kɛnjɛ nyɛ ndɛ:
 «Nyanɗwɛ Kumandɛ, ŋgɛ ɓɛ ndɛ, yo gba wɛ,
 jaya ndɛ, mi kɛndi kɛ to ɗuku kɛ́ pɛ yɔ.» 29 ɛ
 nyɛ lɛpɛ nyɛ nyɛ ndɛ: «Inja.» ɛ Piyɛr piyɛ kɛ
 landi kandɛ kɛndi kɛ to ɗuku yɪ kɛ́ nɔ kɛ yɛnɛ.
 30 Ma kɛ Piyɛr ma ɓɛŋɛ dimbi pupɔ kɛ́, ɛ nyɛ gwe
 wɔ́. A ɓɛŋma ndɛ, a mɛ kɛ nyɪŋɛ kɛ mɔrɔku, ɛ
 nyɛ kembidɣa lɛpɔ ndɛ: «Nyanɗwɛ Kumandɛ,
 jonɗwɛ mi.» 31 ɛ Yesus sambilɛ ɓo nɛdɔ ɓiyɛ nɛ

nyε kine ndekidyε na lepɔ nyε nyε nde: «Wε mɔ te ε ke tiko temɔ ne mbet ke yembe kɔ, keto ηge yi wε nya meso kέ?» ³² Ε bo hεne yiβα bendε landi, ε pupɔ siyε. ³³ Ε bejεke βete βe βɔ ke mɔy landi βaka nje kuse mεβɔη ke mbɔmbu Yesus lepɔ nde: «Wε Mɔnɔ Njambiyε gbate!»

³⁴ Bo sabiya duku kumɔ ke mεneti mε Genesaret. ³⁵ Botu βe mate duwɔ nde, yo Yesus, ε bo kenje mεn ke mεpɔku mεte yite hεne. Ε bo βy botu βe kɔn hεne nje nɔ ke yenε. ³⁶ Bo ηgwεtama ne nyε nde, a jâya nde, botu βekɔn kpôka ndi gbela numbu lambɔ ne lalε. Dete, βomɔ hεne βe kpokuma numbu lambɔ ne mεkɔn man siyma ne kpaya.

15

Befarisε nε kasi metumbu mε

βebaba βan (Mk 7)

¹ Ndana, ε *Befarisε nε botu βe ketina mεyasi βe wulma Yerusalem βaka nje ke yi Yesus diyε nyε nde: ² «Keto ηge yi bejεke βɔ yangile mεkele mεte yi wulma ne βesanybambɔ busu kέ? Keto bo ti wéya βɔ komε βɔ kwadyε dyena kέ na?» ³ Ε Yesus yenσα nyε bo nde: «Ma wunε, keto ηge yi wunε nje yangile mβonɔa te yi Njambiyε kpalo nje βεngwε mεkele mεte yun ne ηguru wun kέ?» ⁴ Ma Njambiyε lepima nde: «Jεsɔ sɔngwε βene nyɔngwε.» A lepima sendi nde: «Mɔ te ε ta lepina βeyate ne sanygwe ho ne nyanygwe, βo wôku nyε.» ⁵ Ma ke yun, wunε lépi yun nde, ηge mumɔ lepε nyε sanygwe ho nyε nyanygwe nde: «Yasi

te yi mi diyma kame ne we ké, mi sima si nye Njambiyε yo ne sadaka.> ⁶ Womete ke yun, mo te yakama diyo kine kame se sangwe ho nyanawe na. Dete, wune ke kpalɔ lɔ lɛpi te yi Njambiyε wule ke mekele mete yi wune tembidya kande ne betomba ké. ⁷ Wune botu be likisi, lɛpi te yi Esayi te mo punja melepi me Njambiyε lɛpima ke kasi yun ké bɔ gbakasi. A lɛpima nde: ⁸ <Botu baka kán mi ndi ke kondɔ numbu, yasi wete, temɔ yan londunate ne mbi ne mi. ⁹ Kannate yi bo kane ne mi ké gba gbelate, keto bo tedya ndi meyasi mete yi wule ke pesina te yi bomɔ.> »

*Yasi te yi bekiɔye mumɔ ké
(Mk 7)*

¹⁰ Ke kɔnte, ε Yesus jeba ngil lɛpɔ nye bomɔ nde: «Wune lɛngwe metɔ yí wokɔ lɛpi ke. ¹¹ Yeti yasi te yi nyiɛ ke numbu mumɔ ké kele nde, a bɛki ne sembo na, yasi wete, yo yasi te yi punde ke numbu ne ké, yo yite kele nde, a bɛki ne sembo.» ¹² Ndana, ε bejeki bene ké ke keki ne lɛpɔ nye nye nde: «'We ke duwe ka nde, lɛpi te yi we lɛpima ké njangwa temɔ *Befarisɛ budyate?» ¹³ E nye yeɛsa nye bo nde: «Kwalɔ mbunjo hene te yi Saɛmbe te ε diye ke dyobo ko ti be, yo ta sutuna. ¹⁴ Ne tiki bo, bo botu bete be ne dibina misi baka. Bo ke tedye besɔ botu bete be ne dibina misi baka nje. Ma nge mo dibina misi tedye jakoso mo dibina misi nje, bo hene yiba ta balɔ ke moy belɔ.» ¹⁵ E Piyer bu lɛpi lɛpɔ nye nye nde: «Nemba to kanɔ te nye wuse.» ¹⁶ E Yesus yeɛsa nye nye nde: «'Ko wune sendi, wune ti pa be ndi ne dyanɔ na? ¹⁷ Wune yeti ke wokɔ ka

nde, yasi hene te yi nyiŋe ke numbu ké píkwe kè ke moy mumo, ke kɔŋte, a má kè nyako yo ke mboŋ na? ¹⁸ Ma yasi wete, meyasi mete yi punde ke numbu mumo ké wúla ke moy temo. Yo yite kele nde, a bêki ne sembo, ¹⁹ keto beya metake hene wúla ndi ke moy temo mumo. Yo kasi wona bomo. Yo kwalo kelna mewanja hene te yi mumo yakama kelo. Yo kasi megubo nè kasi pesina lepi nye mumo ke numbu nè kasi toyna beso. ²⁰ Yo meyasi menori kele nde, mumo bêki ne sembo. Ma ŋge mumo dyena kine pa weye bo, yite ti kél nde, mumo bêki ne sembo na.»

Wete ŋɔndu Kanan ne bibina temo

*ke yi Yesus
(Mk 7)*

²¹ Yesus temma womete kwa kè ke meneti me Tir nè Sidon. ²² Yaka no, wete nyari ŋɔndu Kanan e dikima diyo ke meneti mete ko nja ke yene kembidya lepo nye nye nde: «Nyangwe Kumande, mono Davit, gwako ŋgwete wome. Beya sisiŋ ke njangwe ŋɔndu wome beyate.» ²³ Ko Yesus ti yeŋsa yaŋa nye nye na. Bejeki nja ke keki Yesus jeliye nye lepo nye nye nde: «Lepo nye nya ko nde, a kwân, keto a ke dikiki kembidya beŋgwe ne wuse.» ²⁴ E Yesus yeŋsa nde: «Njam-biye tomma mi njese, né mi nje jongwe ndi bono besam be kando Isarayel be ma dimbiye baka.» ²⁵ Ko dete, nya ko nja kuse meboŋ ke mbombu wene lepo nye nye nde: «Nyangwe Kumande, kama mi.» ²⁶ E Yesus yeŋsa nde: «Yo yeti kimote nde, bo bono medye me bonosike nje bete nye

Ɔɔɔ Ɔɔɔɔɔ na.» ²⁷ Ɛ nyari lɛpɛ nde: «Yo gbate dɛte, Nyangwɛ Kumande. Ma ko dɛte, Ɔɔɔ Ɔɔɔɔɔ dɛy ndi lalɛ kɛ nji tebel yɛ dɛy mɛmbulma mɛdɛyɛ mɛte yi ɔalɛ wulɛ kɛ tebel Ɔɔɔɔɔ ɔan kɛ.» ²⁸ Ndana, ɛ Yesus nje lɛpɔ nyɛ nyɛ nde: «Nyangwɛ nyari, tikina temɔ te yi wɛ nɔ kɛ yɛmbɛ kɛ gba nyangwɛte ɔudɛyate. Mɛyasi kɛlnangwɛ pɛ yo nda yi wɛ kwadɛyɛ kɛ.» Ɛ mɔɔɔ wɛnɛ ɔɛ nɛ tɛ ndi kɛ kiya ŋgimɔ te.

²⁹ Yesus njɔ kwɔ komɛte kɛndɔ kumɔ kɛ kɛki nyangwɛ matɔ Galile. Ɛ nyɛ kwɔ ɔɛndɔ kɛki kwɔ dɛyɔ mɛtidɛyɛ. ³⁰ Nyangwɛ ŋgil ɔomɔ njɔ kɛ yɛnɛ. Ɔo njɔ nɛ ɔotu ɔɛ ndɛmbil nɛ ɔotu ɔɛ dɛɔɔɔɔ mɛsi nɛ ɔaka ɔɛ ti tɔpitanɔwɛ nɛ ɔotu ɔɛ kɔsu nje ɔu sendi ɔaɔa ɔudɛyɛ ɔotu ɔɛ kɔn. Ɔo njɔ nɛ ɔo hɛnɛ kɛ nji mɛkol mɛnɛ, ɛ nyɛ sidɛyɛ mɛkɔn man. ³¹ Ɛ ŋgil ŋgbakima ɔudɛyate tɔndɔ yɛ ɔɛɔɛ nde, ɔotu ɔɛte ɔɛ tɛ ɔɛ kɛ tapita ɔaka mɛ kɛ tapita, ɔotu ɔɛ kɔsu mɛ nɛ tɛ, ɔotu ɔɛ ndɛmbil kɛ kɛndɔ lalɛ kimɔte, ɔotu ɔɛte ɔɛ nɛ dɛɔɔɔɔ mɛsi ɔaka kɛ ɔɛɔna. Ɛ ɔomɔ lukse Njambiyɛ tɛ ɛ kandɔ Isarayɛl.

Yesus kɛ nyɛ ɔomɔ tomay

*yini mɛdɛyɛ
(Mk 8)*

³² Dɛyɔ kɛ, ɛ Yesus jɛba ɔɛjɛkɛ ɔɛnɛ lɛpɔ nyɛ ɔo nde: «Mi kɛ gwe ŋgwɛte ŋgil ɔotu ɔaka ɔudɛyate, kɛto yo mɛ kɛ muka mɛtu yitati yi ɔo waka kɛ kɛki mɛbɛ kɛ. Ma yasi tɛ yi ɔo ta dɛyɛ yeti. Mi yeti kɛ kwadɛyɛ nde, ɔo dɛkɛwɛ nɛ nja na, kambɔ wum mɛ nje ɔadɛyɛ ɔo kɛ nje.» ³³ Ɛ ɔɛjɛkɛ ɔɛnɛ lɛpɛ

nye nye nde: «Waka koṅgor, he ta kelo ba nan yí dolo ne budya medye mete yi wuse ta nye ne njel ngil nda yike, bo má dye dito?» ³⁴ E Yesus diyε bo nde: «Wune ne mampa niṅgɔ?» E bo yeṅsa nde: «Yitan jɔ yiɓa nje bu bonɔ benjanjɔ ne mbet.» ³⁵ E nye lepe nye bomɔ nde, bo diy diyo ke meneti. ³⁶ E nye bu mampa yinɔri yitan jɔ yiɓa nɛ benjanjɔ nye Njambiyε wosoko nje leke yo nye bejεke benε. E bo nje bu yo kɛ kabɔ nye ngil bomɔ. ³⁷ Bomɔ hεne dyenama dito, ε bo nje wesidyε mεbukwε mete tonjε memakɔ yitan jɔ yiɓa. ³⁸ Botu bete be dyenama baka ba bembam ne bembam tomay yini kine tɔlɔ bomari nɛ bonɔsike na. ³⁹ Ke koṅte, ε Yesus lepe nye bomɔ nde, bo siki duwε. E nye nje bendɔ landi kɛ pe wete mbey nde Magadan.

16

Yesus ke lepina ke kasi Befarisε

nɛ Besadusε (Mk 8)

¹ *Befarisε nɛ *Besadusε njɔ ke yi Yesus. Yí boɓε ne nye, bo diyma nye nde, a tɛɗya bo wete meyekambiyε te yi wule ke dyoɓɔ kɛ, nɛ bo beɲ. ² E Yesus yeṅsa nye bo nde: «Bekoko wune nde: <Yeso ta panɔ nemanɔ, keto meta me dyoɓɔ tenate ne ngawo.> ³ Ma bemenmene wune nde: <Mbiyo ta nɔ muka beyate, keto dyoɓɔ deke ne gangayoko, yasi ne ndiliɲ.> Wune ke duwε nembε teri dyoɓɔ, 'ma wune yeti ne deti te yi nembε meyasi mete yi kwanɲa ke menɲimo te

yike na? ⁴ Beya botu bete be ngimo te yoko be yeti ke wokuna ne Njambiyε baka ke diyε wεte mεyekambiyε. Ma ko bo tı tedye bo wεte mεyekambiyε na, ndi yike yi ma dyan Yonas kε.» Ke kɔnte, ε nye tike bo tɔke kendi kwɔ.

⁵ Bo sabiya duku kε nginje te yoru. Bejεke lensama kinε kε ne mampa na. ⁶ Diyɔ kε, ε Yesus lepε nye bo nde: «Wunε dıy gba ne soso ne ngɔ te yi Befarisε nε yi Besadusε.» ⁷ ε bejεke diki takina sɔ to te ke moy metemo man lepɔ nde: «A lεpi dete, keto wuse tı nje ne mampa na.» ⁸ Yesus duwɔ yasi te yi bɔ ke kwanɔna kε, ε nye lepε nde: «Keto nge yi wunε takina dete ke moy metemo mun lepɔ nde, yo keto wunε tı nje ne mampa kε? Tikina temɔ te yi wunε nɔ kε dεke ne mbet. ⁹ 'Yite nde, wunε tı pa biye ndi to mεyasi kumɔ ndana na? 'Wunε yeti ke take se mampa yitan te yi mi nya bomɔ tomay yitan dıye kε na? 'Wunε yeti ke take se buyɔ memako mete yi wunε njɔ tonje ne bukwe mεdye mete kε na? ¹⁰ Ke kɔnte yinɔri, 'mi tı bu mampa yitan jɔ yiba nye bomɔ tomay yini dıye na? 'Wunε yeti ke take se buyɔ memako mete yi wunε njɔ tonje ne bukwe mεdye mete yite kε na? ¹¹ Nge kele yi wunε ti woku nde, mi ti lεpi ne kasi mεdye kε? Ma wunε dıy ne soso ne ngɔ Befarisε nε yi Besadusε.» ¹² Ndana yey, ε bo nje biye to te nde, a ti lεpi nde, bo dıy ne soso ne fan ngɔ te yi bo bu kelɔ ne mampa kε na. A lεpi ne tedya yasi te yi Befarisε nε Besadusε.

*Piyer nde, Yesus nye Krist
(Mk 8; Lk 9)*

13 Yesus njà kwà kumò ke mənəti me Sesare Filipi. E nye diyε bejεke bεnε nde: «Bomò lépi nde, mi *Mònò mumò, mi nda?» 14 E bo yeŋsa nde: «Baŋa lépi nde, wε Jaŋ te mò tɔpuna bomò ke mɔròku. Baŋa nde, wε Eli. Baŋa nde, wε Jeremi. Baŋa sendi nde, wε wεtε mò punja mɛlɛpi mε Njambiyε nda bari.» 15 Ndana, ε nye nje diyε bo nde: «Ma ke yun, wunε lépi ba nde, mi nda?» 16 E Simɔn Piyer yeŋsa nde: «Wε *Krist te Mònò Njambiyε te ε nε jon kò!» 17 E Yesus bu lépi lepò nye nye nde: «Simɔn te mònò Yonas, wε nε mɛsosa, keto yasi te yi wε lepima ké. Yeti wεtε mò mənəti maka punjε yo nye wε na, yasi wεtε, yo Saŋmbε te ε dīyε ke d̄yobò kò punjε yo nye wε. 18 Ma ke yembε, mi ke lepò nye wε nde: Wε Piyer! Yite nde mbatò. Mi ta kusò njɔŋ botu bεtε bε tikε temò ke yembε baka ke to mbatò te. Kò sɔŋ nɛ d̄eti te yi nye nò ké ti yaka kelò yaŋa nε yo na. 19 Mi ta nye wε mənjanɔ mε numey te yi *Kandò te yi kwey. Yasi hεnε te yi wε ta kpo ke mənəti maka, yo ta bε sendi kponate d̄ete ke kwey. Sendi, yasi hεnε te yi wε ta wunjε ke mənəti maka, yo ta bε sendi wunjinate d̄ete ke kwey.» 20 Ke kɔŋte, ε Yesus lepε nye bo nde, kpε, kò bo t̄i lépi nye wεtε mumò nde, nye Krist na.

Yesus ke lepò kasi sɔŋ nε

nɛ womiya nε
(Mk 8; Lk 9)

21 Kandε ke ŋgimò te yite, ε Yesus kandε lepinate nye bejεke bεnε nde, mɛyasi ta kelna d̄εke: A yâkanɔwε kè pεlε Yerusalem. Sendi,

betomba be dya nè bekum be botu nyena sadaka nye Njambiyè nè botu be ketina meyasi ta tedye nye mebɔnɛ budyate kwa wo nye, a má nje womiyè ke metu yitati. ²² E Piyer bu nye kè nɔ nè naŋ kande gayna nè lepɔ nye nye nde: «Njambiyè tí jaye na, Nyaŋgwe Kumande! Yaŋa dɛte tí dya wɛ na!» ²³ Yasi wɛɛ, e Yesu yensa beŋe Piyer lepɔ nye nye nde: «Satan, lɔndɔ ke kɛki mbe. Wɛ yasi te yi yakama jatidyè mi ke beya nje, keto metake mɔ yeti wɛɛ nè yi Njambiyè na, yo metake mete yi bomɔ.»

²⁴ Ndana, e Yesu nje lepɔ nye bejɛke bene nde: «Ŋge mumɔ kwadyè beŋgwe mi, a tí boŋ yotu nè nde, yo yaŋa na. A sɔba kroa nè beŋgwe mi, ²⁵ keto mumɔ hɛnɛ e kwadyè kambidya nè joŋgwe dyenɛ nè ŋgom ŋgom kɔ ta dimbidye yo. Ma yokɔ e ta dimbidye joŋgwe dyenɛ keto mbe kɔ ta be nè nè joŋgwe. ²⁶ Ma ŋge mumɔ si namɔ menɛti maka hɛnɛ nje dimbidye joŋgwe dyenɛ, yo má nje kame nye ke ŋge? Ho nde, yo kwalɔ yasi te nda yi mumɔ yakama nye ke numbu joŋgwe dyenɛ kɛ? ²⁷ Yo nde, *Mɔnɔ mumɔ ta nje ke meluksa mɛ Saŋgwe wenɛ bene bejaki bene. Komɛte, a ta nye mumɔ hɛnɛ sol beŋgwe mekele menɛ. ²⁸ Gbakasi yi mi lepe nye wunɛ kɛ: Baŋa bomɔ ke njoka yun be diyè ndana waka baka tí gwe kinɛ pa beŋe *Mɔnɔ mumɔ ke nje bu diyɔ kumande nè na.»

17

Yotu Yesu ke senjo ke nyaŋgwe

mɛjasi mɛ Njambiyɛ
(Mk 9; Lk 9)

¹ Ya mɛtu yitan jɔ wɛtɛ kɛ kɔŋtɛ, ɛ Yesus bɔ Piyɛr nɛ Jak nɛ Jan tɛ maŋ nɛ Jak kwɔ bɛnɛ bɔ bɛpɔ kɛ nɛ naŋ kɛ wɛtɛ nyangwɛ keki. ² Kumɔ mate, ɛ yotu nɛ sɛnjɛ kɛ misi man. Mbɔmbu nɛ bɔ kɛ panɔ nɛ pay pay nda yol misi mɛ yesɔ. Melambɔ mɛnɛ bɔ wumnate nɛ mboŋ mboŋ nda yol mɛjasi. ³ Bo sɛm sɛmɔ, Mɔyisi bɛnɛ Eli baka kɛ nyɛ mɛsimɔ bɛnɛ bɛ Yesus. ⁴ Ndana, ɛ Piyɛr bɔ lɛpi lɛpɔ nyɛ Yesus ndɛ: «Nyangwɛ Kumandɛ, yo kimɔtɛ ndɛ, wusɛ dɔy waka. Nɛgɛ wɛ kwadyɛ, mi ta sumɔ mɛbala yitati waka, wɔ wɛtɛ, ɛ Mɔyisi wɛtɛ, ɛ Eli wɛtɛ.» ⁵ Piŋɔ tɛ yi nyɛ bɔ kɛ lɛpɔ ndi dɛtɛ kɛ, ɛ wɛtɛ wumna kulutu nɛ ponpon dɛbidɛyɛ bɔ. ɛ wɛtɛ mɛn wulɛ kɛ mɔy kulutu lɛpɔ ndɛ: «Yɔkɔ mɔnmbɛ, sɔŋ tɛmɔ mbɛ, wunɛ wɔkunanɛgɛ nɛ nyɛ.» ⁶ Kɛ bɛjɛkɛ ma wokɔ mɛn yinɔri kɛ, ɛ bɔ gwe wɔ budɛyate balɔ busɛ mbɔmbu kɛ mɛnɛti. ⁷ ɛ Yesus nɛjɛ kpokɛ bɔ wasɛ lɛpɔ ndɛ: «Nɛ tɛma. Nɛ tɛ kambi yaŋa na.» ⁸ Kɛ bɔ ma kaŋɛ misi, bɔ tɛ bɛŋɛ sɛ wɛtɛ mumɔ na, ndi Yesus nyɛpɔ.

⁹ Ma ndana, kɛmɛ bɔ bɔ kɛ piyɛ wulɛ kɛ to keki kɛ, ɛ Yesus kidɛyɛ lɛpɔ nyɛ bɔ ndɛ: «Kpɛ, nɛ tɛ yekidɛya yasi tɛ yi wunɛ bɛŋma kɛ nyɛ mumɔ na. Nɛ disɔ yekidɛyɛ, yitɛ *Mɔnɔ mumɔ womiya kɛ njoka bɛmunɔ.» ¹⁰ Kɛ kɔŋtɛ, ɛ bɛjɛkɛ diyɛ nyɛ ndɛ: «Kɛtɔ nɛgɛ yi botu bɛ tɛdɛya mɛmbɔŋga lɛpɛ ndɛ, Eli ta pa kandɛ nɛjɛ dɛŋ kɛ?» ¹¹ ɛ Yesus yɛŋsa ndɛ: «Yo gbate ndɛ, Eli njâki yɛ nɛjɛ kombilɛ mɛyasi hɛnɛ tikɔ kɛ mbɛy tɛ. ¹² Ma mi kɛ lɛpɔ

nye wune nde: Eli ma nje, bomɔ kine duwe nye na. Bo kelma yasi te yi bo kwadya kelɔ kɛ ne nye. Yo dɛte sendi nde, Mɔnɔ mumɔ ta sangwa ne meɔne ke meɔ man.» ¹³ E bejeki nje woko yey ndana nde, a lɛpi kasi Jan te mɔ tɔpuna bomɔ ke mɔrɔku nye bo.

Yesus ke soɛ beya sisin ke yotu

*wete mɔnɔ mbam
(Mk 9; Lk 9)*

¹⁴ Ke bo ma yɔkwe kumɔ kome ngil bomɔ ba kɛ, e wete mbam nje kuse meɔn ke mbambu Yesus ¹⁵ lɛpɔ nde: «Nyangwe Kumande, gwako ngwete mɔnɔ wombe. A ke konɔ ne jaja sangwa ne meɔne budyate. Yo ke diki bete nye ke dite, yija ke mɔrɔku. ¹⁶ Mi boɔma nye kɛ nɔ ke yi bejeki bo, e bo sudye kine sidye kon ne na.» ¹⁷ E Yesus yeɔsa nde: «Wune botu be ti jaya yasi baka, mi ta diyɔ sine wune kumɔ ndenen? Mi ta gbiso wune kumɔ ndenen? Wune bɔn nye nje nɔ wonga ke yembe.» ¹⁸ Ndana, e Yesus bama ne beya sisin. E beya sisin punde duwe ke yotu mɔnɔsike ndi ke kiya ngimɔ te, e kon mɔnɔsike siye ndi ke kiya mbey. ¹⁹ Ndana, e bejeki nje kɛ keki Yesus diyɛ nye tande yan nde: «Keto nge yi wuse sudya su soɔna beya sisin te kɛ?» ²⁰ E Yesus yeɔsa nye bo nde: «Yo keto tikina temɔ te yi wune nɔ kɛ dɛke ne mbet. Gbakasi yi mi lɛpe nye wune kɛ: Mɔ beki nde, tikina temɔ te yi wune tike ke yembe kɛ nyangwete nda doko mbumɔ ngwal lalɛ, ma wune yakama lɛpɔ nye keki te yoko nde: <Jisa waka kɛ suma kaka.> Ma

yaŋa te yi ta gano wune yeti na. ²¹ Ndi nde, njel beya sisinj nda enoru yakama duwe ke yotu mumo ndi ne nje mengweta ne Njambiyε nε nje kiyna medye.»

²² Wεte yeso piŋo te yi Yesus ba ke kwa ke meneti me Galile bene bejεke bene kε, ε nye lεpe nye bo nde: «Yo nde, bo ta bu *Mono mumo kaŋe nye ke mebo bomo, ²³ bo ma wo nye, a ma nje womiyε ke metu yitati.» ε lεpi yinori kwadye temo bejεke budyate.

Yesus ke gbo garama

²⁴ Ke Yesus bene bejεke bene ma dya ke Kapernawum kε, ε botu bete be diki bu moni garama te yi kombila mbanjo Njambiyε baka lεpe nye Piyer nde: «'Yite nde, yekele wun ti gboku garama te yi beŋε kombila mbanjo Njambiyε kε na?» ²⁵ ε nye yeŋsa nde: «A gboku gboko.»

Ke Piyer ma dya nyiŋε tu kε, ε Yesus kande bu lεpi lεpo nde: «Simon, o beŋa nan? Bekum be meneti maka diya metiket nε moni garama ke bo be nda? 'Bo diya ke bo bono be dya ho ke bo bejεngwe?» ²⁶ ε Piyer yeŋsa nye nye nde: «Bo diya ke bo bejεngwe.» ε Yesus nje diyε nye nde: «'Yite tedya nde, bono be dya ti gboku na, nduku? ²⁷ Ma kamba yo me nje njεngwe bo jatidye ke beya nje, ken ke nyεngwe mato, nō bεta gey. Bosa njanjo te ε ta biye gey ko, nō suta nye bake numbu ne, o ta dolo sule wεte. Nō bon gbo ne garama te yembe ne yo.»

18

Nda kwà bɛsɔ?
(Mk 9; Lk 9)

¹ Ndana, ke kiya ngimɔ te bejɛke be Yesus njà ke kɛki nɛ diyɛ nyɛ nde: «Yo nda ba kwà bɛsɔ ke *Kandɔ te yi kwey?» ² E Yesus jɛba wɛtɛ gbɛla mɔnɔsikɛ bɔ nyɛ tembidyɛ ke bɛmbe yan ³ lɛpɔ nde: «Gbakasi yi mi lɛpɛ nyɛ wunɛ kɛ: Nɛgɛ wunɛ ti yɛnɛsa temɔ kpalo be nda bɔnɔsikɛ, ko wunɛ tí nyinɛ ke Kandɔ te yi kwey na! ⁴ Dete, mumɔ hɛnɛ ε ta pidyɛ yotu nda mɔnɔsikɛ nda yɔkɔ, mbɛte ta be nyanɔgwɛte kwà bɛsɔ ke Kandɔ te yi kwey. ⁵ Sendi, mɔ te ε bɔ mɔnɔsikɛ nda yɔkɔ kimɔte keto mbɛ, yo mi yi mɔ te bɔ gba mi kimɔte. ⁶ Ma nɛgɛ wɛtɛ mumɔ keɛ yinɛ yasi te yi yakama jatidyɛ wɛtɛ mɔnɔsikɛ ke njoka bɔnɔ baka be tikɛ temɔ ke yɛmbɛ baka ke bɛya nje, nɛgɛ bɔ lɛpɛ ndi nde, bɔ bɔn tari kɔkuna yasi kɛsɛ ke nɛgin mɔ te kwà bɛtɛ nyɛ ke man, yite bɔ jekima kelɔ kimɔ yasi nɛ nyɛ budyate.

⁷ «O nyanɔgwɛ mɛbɔnɛ mɛte yi ta balɔ ke to botu be mɛnɛti maka kɛ wa! Keto yo nde, mɛyasi mɛte yi yakama jatidyɛ mumɔ ke bɛya nje kɛ yàkanɔgwɛ dya. Yasi wɛtɛ, mɛbɔnɛ ta balɔ ke to mɔ te ε keɛ nde, yo dyan kɔ. ⁸ Nɛgɛ bɛ nde, wɛtɛ bɔ yɔ ho wɛtɛ kol wɔ ke kwadyɛ jatidyɛ wɛ ke bɛya nje, nɔ kila yo li nɛ nan. Yo ta jekɔ bɛ kimɔte ke yɔ nde, nyinɛ ndi nɛ bɔ wɛtɛ ho ndi nɛ kol wɛtɛ ke dyɔbɔ, bɛ nɛ jonɔgwɛ, lanɛsa nde, bɔ bɛta wɛ ke dɛtɛ te yi ju kpo nɛ kpo kɛ nɛ mɛbɔ ho nɛ mekol mɔ hɛnɛ yiba nɛ jem. ⁹ Nɛgɛ bɛ nde, wɛtɛ misi yɔ ke kwadyɛ jatidyɛ wɛ ke bɛya

nje, nò dôka misi te mbete li ne nan. Yo ta jeko be kimote ke yo nde, nyiņa ndi ne misi wete ke dyofo, be ne jonḡwe, laņa nde, bo bêta we ke dite te yi ti dim ké ne misi mo hene yiḡa ne jem. ¹⁰ Wune diy ne soso yi yeliye wete monosike ke njoka bono baka. Mi ke kombile lero nye wune dete, keto bejaki bete be bakidye bo baka ke diki nje ke mbombu Saḡmbe te e diy ke dyofo ko menḡimo hene. [¹¹ Yo nde, *Mono mumo ma njaki nje sa botu bete be ma dimbiye baka jonḡwe bo.]

*Kano ke kasi sam te e dimbiya ko
(Lk 15)*

¹² «Ne beņa nan? Nge wete mumo be ne besam gomay, nge wete dimbiye, a kel nan? 'A ti pan pa tiko besam kamotan jo kamoni jo yitan jo yini te bari ke mbey medye, pa ke sa yoko e dimbiya ko na? ¹³ Gbakasi yi mi lere nye wune ke: Nge nye kwedya nye, a beki ne mesosa, laņa yike yi nye be no keto be kamotan jo kamoni jo yitan jo yini te bari be ti dimbiye baka. ¹⁴ Dete sendi, Saḡwe wun te e diy ke dyofo ko yeti ke jaye nde, wete mumo ke njoka bono baka yambila na.

Kasi tikina mumo ne ngwete

¹⁵ «Nge mon kele yiņa beya yasi sunḡwe ne we, no ken dolo nye ndi wune yiḡa ndeye nye ke beya yasi te yi nye kelma ke. Nge nye jaye yo, yite o jonḡwa nye. ¹⁶ Nge nye seḡe kine jaye na, no bono bomo yiḡa ho yitati ke dolo ne nye, ne wune nembu leri te ke mbombu botu baka yiḡa ho yitati be ta diy ke mbey te baka. ¹⁷ Ma nge

nye sɛɲɛ kine jaye sendi yan na, nò bôn lɛpi te kè tedye njɔɲ botu bɛte bɛ ma tiko temɔ ke yembe baka. Ma nge nye sɛɲɛ kine jaye yan na, nò bêɲa nye nda mɔ te ε tĩ pa duwe Njambiyɛ na, bɛɲɛ nye nda botu bɛ boɲna mɔni garama. ¹⁸ Gbakasi yi mi lɛpɛ nye wunɛ kɛ: Yasi hɛnɛ te yi wunɛ ta kpo ke mɛnɛti maka, yo ta bɛ sendi kponate dɛte ke kwey. Sendi, yasi hɛnɛ te yi wunɛ ta wunɛ ke mɛnɛti maka ta bɛ sendi wunɲinate dɛte ke kwey. ¹⁹ Gbakasi sendi yi mi lɛpɛ nye wunɛ kɛ: Nge bomo yiba ke njoka yun sangwe mɛtemɔ ke mɛnɛti maka yí diyɛ ko kwalɔ yasi te nda, Saɲmbɛ te ε diyɛ ke dɔyɔbɔ kɔ ta nye bo ya te, ²⁰ keto ke mbey kome bomo yiba ho yitati nɲɔ sangwa nɛ dɪno dɔyembɛ, mi womɛte ke njoka wan.» ²¹ Ndana, ε Piyɛr tɛmɛ kè ke kɛki Yesus diyɛ nye nde: «Nyangwe Kumande, nge maɲmbɛ diki kelɔ yɲa bɛya yasi sunɲwe nɛ mi, mi yakama tiko nye nɛ nɲwɛtɛ kumɔ mɛɲga niɲɔ? 'Mi yakama tiko nye nɛ nɲwɛtɛ kumɔ mɛɲga yitan jɔ yiba?» ²² ε Yesus yɛɲsa nye nye nde: «Jɔ, mi yeti ke lɛpɔ nde: Tiko ndi nye nɛ nɲwɛtɛ mɛɲga yitan jɔ yiba na. Mi lépi nde: Tiko nye nɛ nɲwɛtɛ mɛɲga kamɔtan jɔ kaba mɛɲga yitan jɔ yiba.»

Kanɔ ke kasi wɛtɛ bɛya mɔ mesay

²³ «Yo dɛte, *Kandɔ te yi kwey nda wɛtɛ kumande te ε kwadɔya duwe buyɔ mɛyasi mɛnɛ yi bɔ ke mɛbɔ mɛ botu bɛ mɛsay bɛnɛ kɛ. ²⁴ Ndana, piɲɔ te yi nye bɔ ke tɔlɔ nɛmbɛ yo dɛte kɛ, ε bo dɔɔ nɛ wɛtɛ mɔ mesay wɛnɛ ε bɔ nɛ mɔni nɛ kumɔ budɔya bɛmiliyɔɲ kɔ. ²⁵ Mɔ mesay

ko tĩ ðe ne moni te yi gbo ne pilo te na. E masa wene pese nde, a ta dyanḡwe nye nè nyari nè ðono ðene nè meyasi mene hene yi yokidye no. ²⁶ Ndana, e mo mesay ko nje balo ke nji mekol mene kuse meboḡ ke mbombu wene lepo nde: <Tiso masa, gbiso mi kumo nde, mi yokidya yo hene nye we.> ²⁷ Masa wene gwa ḡwete wene budfyate, e nye tike pilo yinori hene lepo nde, a kwân.

²⁸ «Ke mo mesay ko ma kwa ðete ké, e nye kè sanḡwa ne wete mo njoḡ wene yi ðene nye ðikima kelo mesay ko. E mo njoḡ wene te ba ne pilo ne mil yitan jo yitati. E nye kenje bo biye ne nye soto nye ne ðot ke ḡḡin lepo nde: <Gboko moni mbe nye mi.> ²⁹ Ndana, e mo njoḡ wene te bale ke nji mekol mene ḡweta ne nye lepo nde: <Tiso, gbiso mi kumo nde, mi gboku yo hene nye we.> ³⁰ Yasi wete, ko a tĩ jaye na. A kwanma bu nye nye ke jobo kumo ke ḡgimo te yi nye gboma ne pilo yinori hene. ³¹ Ke botu bete ðe ðene bo ðikima kelo mesay baka ma ðeḡe yasi te yi kwanama ké, e yo kwadye bo temo budfyate. E bo kwa kè yekidye meyasi mete yi kwanama hene ké nye masa wan. ³² Ndana, e masa mo mesay ko jeba nye lepo nye nye nde: <We ðeya mo mesay! Kwey mi tikima pilo yo hene, keto we ḡwetama ne mi. ³³ ḡḡe ba kele yi we tĩ gwe ḡwete mo njoḡ wo nda yi mi gwa ne ḡwete wo sendi ké?> ³⁴ Masa wene wokuma ḡgambi kaḡe nye nye ðesoja, e bo tedye nye nyanḡwe mebone kumo nde, a yokidya pilo ne hene nye nye.» ³⁵ E Yesu lepe nde: «Yo ðete sendi nda yi Sanmbe

te ε diye ke d̄yobɔ ta kelɔ ne wunε, ηge wunε diye kinε tiko beman̄ bun ne ηgwete ne temɔ yun hene ke beya yasi te yi bo kele ne wunε kέ na.»

19

Kasi didya gwaki n̄ kasi d̄ynate kɔ (Mk 10)

¹ Ke Yesus ma si lepina d̄ete kέ, ε nye teme ke Galile kw̄a tokula k̄e ke meneti me Yuda ke ηginje Yurdε. ² Nyangwe ηgil bomɔ bengwa nye, ε nye jongwe botu bekɔn womete sidye mekɔn man. ³ *Befarisε nj̄a ke yene yί nje bobε nye. ε bo diye nye nde: «'Membonga ke nye ka mumɔ d̄eti nde, a s̄ɔna bo ne nyari wene ke lepi hene te yi yakama kpɔ kέ?» ⁴ ε nye yejsa nde: «'Yite nde, wunε t̄i pa tolo melepi maka yi diye ketinate ke mekana me Njambiyε nde: <Ke yi Njambiyε kusuma ne meyasi ke kandinatε kέ, a kusuma mbam kusɔ nyari?» ⁵ ε Njambiyε lepe sendi nde: <Dete, mbam ta tiko sangwe bene nyangwe jonna bene nyari nda kol bene jon. Bo hene yiba ta kpalɔ nje bε ndi mbundɔ wete.> ⁶ Komete, bo yeti se bomɔ yiba na, bo me ndi mbundɔ wete. Ma d̄ete, mumɔ t̄i baka yasi te yi Njambiyε sima jangwe kέ na.» ⁷ ε *Befarisε nje diye nye nde: «Ma keto ηge yi M̄oyisi nya nje nde, mbam yakama keto mekana me didya gwaki nye nyari yί s̄ɔne bo ne nye kέ?» ⁸ ε Yesus yejsa nye bo nde: «M̄oyisi nya wunε nje nde, wunε s̄ɔna bo ne boma bun, keto metemɔ mun ne keskere. Yasi wete, yo t̄i bε d̄ete ke yi

Njambiyε kusuma nε mεyasi kε kandinatε kε na.
 9 Ma mi kε lεpɔ nyε wunε nde: Mbam hεnε ε ta sonε bɔ nε nyari wenε kinε nde, a jatidya kol kε sε na, nge mbam te kwɔ kε bɔ mbanja nyari nε megwaki, yite nyε mɔ kelna wanja.»

10 Ε δεjeke bεnε lεpε nyε nyε nde: «Ige bε nde, tεri mbam dεte kε mbombu nyari, yite yo yeti kε kame yanja nde, mumɔ bɔh nyari lalε na.» 11 Ε Yesus yeηsa nyε bɔ nde: «Yeti bɔmɔ hεnε yakama biye to lεpi kε na, yo ndi botu bεte bε Njambiyε nyε bɔ dεti te yi biye to te baka. 12 Yo nde, banja bɔmɔ jadɔyikwε nyakɔte dεte, bɔ ti yaka duwε bɔmari na. Kε yi banja, yo bɔmɔ nje kelɔ nde, bɔ bεki nyakɔte. Kε yi banja sendi, yo bɔ nε ηguru wan kwadɔyε dɔyɔ dεte kinε bɔ boma na, keto bɔ kε kwadɔyε kelɔ mεsay mεte yi bεηε *Kandɔ te yi kwey. Mɔ te ε yakama wokɔ lεpi kε jaye yo, na jâya.»

*Yesus kε nyε bɔnɔsike mεkombila
 (Mk 10; Lk 18)*

13 Diyɔ kε, ε bɔmɔ bɔ sεke sεke bɔnɔsike kε nɔ kε yi Yesus, na kase bɔ kε yotu yan ηgwεta nε Njambiyε kε to yan. Yasi wetε, ε δεjeke bame bɔ. 14 Ε Yesus lεpε nyε bɔ nde: «Nε tiki sεke sεke bɔnɔsike, nε bɔ nje kε yembε. Nε tɔ peti bɔ na, keto *Kandɔ te yi kwey, yo yi njel botu bεte bε nda bɔ baka.» 15 Kε nyε ma si kase mεbɔ kε yotu yan kε, ε nyε nje tɔke kendi kwɔ.

*Wεte mɔ kusuku kε nje kε yi Yesus
 (Mk 10; Lk 18)*

16 Ndana, ε wete mbam nje ke yi Yesus lepo nye nye nde: «Yekele, mi kɛl kwalɔ kimɔ yasi te nda, nɛ mi bɛ nɛ jonɔgwe te yi kpo nɛ kpo?» 17 Ε Yesus yeɲsa nye nye nde: «Keto nge yi we diye mi diyan ke kasi yasi te yi kimɔte kɛ? Kimɔ mumɔ ndi gba wete. Nge we kwadye bɛ nɛ jonɔgwe te yi kpo nɛ kpo, bakidya membonɔga mɛ Njambiyɛ.» 18 Ε mbam kɔ diye nye nde: «Membonɔga te yin?» Ε Yesus yeɲsa nde: «Kpe, we ti woku mumɔ. We ti kel wanja. We ti gubu na. We ti pesi lepi nye ke numbu mumɔ na. 19 Jeso sonɔgwe bene nyonɔgwe. Sendi, kwadyikwe jakɔsɔ mumɔ nda yi we kwadye nɛ yotu yɔ kɛ.» 20 Ε gwanjo kɔ yeɲsa nye nye nde: «Mi ke bakidye meyasi menɔri hɛnɛ, bukwa sendi nge yi mi ti pa kelɔ kɛ?» 21 Ε Yesus lepe nye nye nde: «Ige we kwadye bɛ nɛ njololo, kwanɔ, ken dyanɔgwe meyasi mɔ hɛnɛ bu mɔni te kaɔo nye buka bomɔ. Dete, we ta bɛ nɛ kusuku ke dɔyɔbɔ, ke kɔnte, nɔ bɛnɔgwe mi.» 22 Yasi wete, ke gwanjo kɔ ma woko dɛte kɛ, ε nye kwa nɛ nɔgambi ke temɔ, keto a ba nɛ budɔya kusuku.

23 Ε Yesus nje lepo nye bejɛke bene nde: «Gbakasi yi mi lepe nye wunɛ kɛ: Yo gba sulnate nde, mɔ kusuku nyina ke *Kandɔ te yi kwey. 24 Mi ke lepo sendi nye wunɛ nde: Yo jɛwnate nde, nyanɔgwe nyamɔ nde *samo yakama kwa lalɛ nedɔ ke njɛmbi alula nɛ nde, mɔ kusuku nyina ke *Kandɔ Njambiyɛ.» 25 Ke bejɛke ma woko lepi yinɔri kɛ, ε bo nɔgbakima budɔyate lepo nde: «Ma nge bɛ dɛte, nda yakama ju kɔ?» 26 Ε Yesus nɔgekila bɛnɛ bo lepo nye bo nde: «Ke yi

bomɔ mumɔ yeti ne ɔeti te yi kelɔ ɔete na. Ma ke yi Njambiyɛ, a ne ɔeti te yi kelɔ mɛyasi hɛnɛ.»

²⁷ Ndana, ε Piyer bɔ lɛpi lɛpɔ nyɛ nyɛ nde: «Wusɛ ma tikɔ su mɛyasi hɛnɛ bɛngwɛ wɛ. Yo ta nje bɛ nan ke yusu?» ²⁸ Ε Yesus yɛnsa nyɛ bo nde: «Gbakasi yi mi lɛpɛ nyɛ wunɛ kɛ: Komɛ *Mɔnɔ mumɔ ta nje ɔiyɔ ke siya bɛkumande ne ke mɔy meluksa yɛ nje kombile sendi mɛyasi hɛnɛ ne kɔkɔ kɛ, wunɛ botu bɛte bɛ bɛngwa mi baka, wunɛ ta ɔiyɔ sendi ke mɛsiya bɛkumande kamɔ jɔ yiba pɛsɔ jɔsi mɛkandɔ mɛ botu Isarayɛl kamɔ jɔ yiba. ²⁹ Mumɔ hɛnɛ ε ta tikɔ mɛtɔ mɛnɛ, tikɔ bɛman ho bɛɔyɔmbu ho sanɔwɛ ho nyanɔwɛ, tikɔ nyari ho bɔnɔ ho nɔwan ne keto mbɛ, mɔ te ta kpalo bɛ ne mɛyasi kwɔ yite. A ta bɛ sendi ne jonɔwɛ te yi kpɔ ne kpɔ. ³⁰ Bosa bomɔ buɔyate ta nje bɛ botu bɛ njimɛ. Sendi, botu bɛ njimɛ ta bɛ bosa bomɔ.»

20

Kanɔ ke kasi botu bɛ mɛsay

¹ «Yo nde, *Kandɔ te yi kwey nda wetɛ masa mɛsay ε punduma bɛmɛnɛnɛ ne kpun yɛ kɛ ɔɔsɔ bomɔ, nɛ bo kɛ kel mɛsay ke nɔwan *vinyɛ nɛ. ² A kombila bɛnɛ bo nde, a ta gbo bo nda yi bo ɔiki gbo ne mɔ mɛsay ke yesɔ wetɛ kɛ. Kɛ kɔntɛ, ε nyɛ kwandɔye bo kenjɛ ke mɛsay ke nɔwan nɛ. ³ Kɛ yesɔ ma bɛndɔ kumɔ ke pɔku hawa yitan jɔ yini kɛ, ε nyɛ pundɛ sendi. A ɔɔl baɔa bomɔ ke ɔiyɔ ke babal kinɛ yanɔ te yi bo kelɛ na. ⁴ Ε nyɛ lɛpɛ nyɛ bo nde: «Wunɛ sendi, wunɛ kɛn kelɔ mɛsay ke nɔwan mbɛ, mi

ta nye wune yasi te yi ta yaka wune.› ⁵ E bo kwà kè ngwan. Diyo ké, e masa mesay ko punde sendi ke bembe yeso, nje pundo sendi ke poku hawa yitani te yi bekoko. A kelma ndi nda yi nye kelma ne bari ké. ⁶ Diyo ke poku hawa yitan te yi bekoko ké, e nye nje pundo sendi dolo banja bomo ndi ke diyo womete. E nye lepe nye bo nde: «Nge ba yi wune kwanɗye ndingele yeso waka kine yanja te yi wune kele ké?» ⁷ E bo yensa nye nye nde: «Yo nde, ko mumo ti jeba wuse ne mesay na.» E nye nje lepo nye bo nde: «Wune sendi, wune ken kelo mesay ke ngwan mbe.»

⁸ «Ke tu ma yinja ké, e nye lepe nye mo te e dikima diyo ne botu be mesay hene ko nde: «Jebangwe botu be mesay gbo moni yan nye bo. Kanda gbona yan ne botu bete be mi nja jeba njime baka ke no ke be bosa bete.» ⁹ Botu bete be nye jebama njime ke hawa yitan te yi bekoko baka nja. Bo gboma mumo hene nda yi bo diki gbo ne mo mesay ke yeso wete ké. ¹⁰ Ke kante, e botu bete be nye kandima jeba baka nje. Bo takima nde, bo ta biye moni kwà bari. Yasi wete, bo gboma sendi bo ndi nda yi bo gbo ne mo mesay ke yeso wete ké. ¹¹ Ke bo ma biye moni dete ké, e bo lepina beyate sunɗwe ne masa mesay lepo nde: ¹² «Botu bete be we jebama njime baka kelma mesay ndi hawa wete. He wonduma su biriki kelo mesay ke banban yeso kande bemenmene kumo bekoko. Ma nge kele yi we nje gbo sendi bo nda wuse ké?» ¹³ E masa mesay yensa nye mbanja nde: «So mbe, beya yasi te nda yi mi kelma ne we ké? Nduku, 'he kombila

nde, mi ta gbo wε nda yi bo diki gbo nε mο mesay ke yeso wεte kέ? ¹⁴ Ma boηgο mοni yο, nò lòndu ke keki mβε. Mi kwadyε nye yasi nye mο te yi mi jeβama njime kο ndi nda yο sendi. ¹⁵ 'Yite nde, mi yeti ka nε dεti te yi kelο yasi te yi mi kwadyε nε kusuku mβε na? 'Ma temο yο kwάki sungwε nε mi, keto mi kimο mumο?> » ¹⁶ Ε Yesus nje lepο nde: «Yo sendi dεte, botu be njime ta nje be bosa bomο. Sendi, bosa bomο ta nje be botu be njime.»

¹⁷ Ke ηgimο te yi Yesus βα ke bendο yί kè pε Yerusalem kέ, ε nye jeβα bejεke bene kamο jο yiβα lepο nye bo tande yan ke nje nde: ¹⁸ «Nε bêηa, wuse be bendε kè pε Yerusalem baka: Bo ta βυ *Mοnο Mumο kanε nye bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyε nè botu be ketina meyasi. Bo ta pesο nde, bo wόku nye. ¹⁹ Ke kοηte, bo má nje βυ nye kanε nye botu bete be yeti ke duwε Njambiyε baka, né bo nyeti nye njuro nye nε njambala nje ηgba nye ke kroa, a má nje womiyε ke metu yitati.»

Nyangwε nε Jak bene Jan ke diyε

*Yesus yiηa yasi
(Mk 10)*

²⁰ Ndana kέ, ε nyangwε nε βοnο be Sebede βυ bo kè nο ke yi Yesus, kuse meβοη ke meneti yί diyε nye yiηa yasi. ²¹ Ε Yesus diyε nye nde: «Wε kwάdyikwε ηge?» Ε nye yeηsa nye nye nde: «Pesο nde, βοnο bεmβε yiβα baka dīy metidyε ke keki yο kome wε ta βυ dīyο kumande yο kέ, wεte pulο mbam βο, wεte pulο gare yο.» ²² Ε

Yesus yeŋsa nde: «Wunε yeti ke duwe yasi te yi wunε diye ké na. 'Wunε yakama hɔbiye ka pelo meɓɔne mete yi mi ta hɔbiye ké?» Ε bo yeŋsa nde: «He yakama hɔbiye.» ²³ Ε nye yeŋsa nye bo nde: «Yo gbate nde, wunε ta hɔbiye pelo meɓɔne mete yi mi ta hɔbiye ké. Ma yasi wete, ke kasi diyo metidyε ke mbam bo ho ke gare mbe, yeti mi kaɓe yo nye bomɔ na. Membey mete wɔkunaŋwe ne botu bete be Saŋmbe sima si kombile yo tike bo baka.» ²⁴ Ke bejeki te bari kamɔ ma wokɔ yasi te yi Jak bene Jan lepima ké, ε temɔ yan kwa sunɔwe ne bo. ²⁵ Ε Yesus jeɓa bejeki hene lepɔ nde: «Wunε duwɔ nde, bekum bete be name bomɔ keto meneti baka ke bendɔ to yan bendɔ. Ma be nyaŋwe bomɔ bete be ke njoka yan baka ke kpalɔ nate bo nata. ²⁶ Yasi wete ke yun, yo tɔ kelnaŋwe dete na. Mɔ te ε kwadyε be nyaŋwete ke njoka yun kɔ yâkanaŋwe kelo mesay nye wunε. ²⁷ Ma yɔko ε kwadyε be bosa mumɔ ke njoka yun kɔ yâkanaŋwe be bala besɔ. ²⁸ Yo dete, *Mɔnɔ mumɔ sendi ne ŋguru wene ti ma njaki, né bomɔ kel mesay nye na. Yasi wete, a njɔ nda mɔ mesay yí nye jonɔwe dyene yí kolo ne buɗya bomɔ.»

*Yesus ke bute misi me bembam yiɓa
(Mk 10; Lk 18)*

²⁹ Ke ŋgimɔ te yi Yesus bɔ ke pundo duwe ke Yeriko bene bejeki bene ké, nyaŋwe ŋgil bomɔ bɔ ke beŋwe nye. ³⁰ Yinɔri baɗa botu bete be ne dibina misi baka yiɓa bɔ metidyε ke keki nje. Ke bo ma wokɔ nde, Yesus ke kwɔ ké, ε bo kembe nde: «Nyaŋwe Kumande, Mɔnɔ

Davit, gwako ngwete wusu!» ³¹ Bo dikima bame bo, né bo díbí numbu. Ko dete, bo njá kembó kwá to te nde: «Nyangwe Kumande, Monó Davit, gwako ngwete wusu!» ³² Ndana, ε Yesus teme jeba bo diyε bo nde: «Nε kwádyikwe nde, mi kél nge nye wunε?» ³³ Ε bo yeηsa nye nye nde: «Nyangwe Kumande, keló nde, misi musu bēηnangwe.» ³⁴ Yesus gwá ngwete yan kpoke misi man. Ndana ndana, ε bo kande βeηna yasi kwá βengwe nye.

21

Yesus ke dya ke Yerusalem (Mk 11; Lk 19; Jη 12)

¹ Bo kendima wuta ne Yerusalem, kumo ke Betfage ke puló *Keki meoliviye. Ε Yesus tome baηa βejeke yiβa kenje mbombu lepó nye bo nde: ² «Wunε kēn ke dya te ε ke mbombu wun kó. Ne nyiηna dya deke wunε ta dolo wete nya tofu tiηnate nè monó wenε. Nè wunε wúnja bo nje nye mi. ³ Nge mumó lepe yiηa yaηa nye wunε, nè wunε yēηsangwe nde: <Nyangwe Kumande ke kwadye bo.> ∫ βéηa, ndana ndana a má soηe bo ne bo.» ⁴ Yo nde, meyasi kwanama dete, né lepi te yi mó punja melepi me Njambiyε lepima ké si tōndu. A lepima nde: ⁵ <Nε lêpi nye Ngōndu Siyōη*^{f1}* nde: Βeηa, kumande wó yima pe yo. Temó ne deke ne te. A bendima nya tofu. A bendima monó tofu te yi nyangwe díki sobe memapi kó.> ⁶ Bejeke ká, ε bo kele nda yi Yesus lepima nye bo ké. ⁷ Bo βoηma nya tofu nè monó te dya nó, βú melambo man jonó ke to yan, ε

Yesus kwa bendo bo diyo ke to yan. ⁸ Sulo botu bete be ba ke moy ngil baka bonma melambo man jonɔ ke nje, ε baɲa leke yan monɔ bo mejeti bete ke nje. ⁹ Ngil botu bete be ba mbombu nɛ be ba ke koɲ ne baka dikima kembɔ nde: «*Hosana Monɔ Davit! Mekombila ne yoko ε nje ne dino Baba Mboko ko! Njambiyε bɛki ne meluksa ke kwey!» ¹⁰ Ke Yesus ma nyiɲε ke Yerusalem kɛ, ε ndiɲgele dya be ne kamtana. Bomɔ dikima diye nde: «Yoko ba nda?» ¹¹ Ε bomɔ yeɲsa nde: «Yo Yesus te mo punja melepi me Njambiyε, nye mo Nasaret ke Galile.»

Yesus ke dudye botu be dyanɲwa

meyasi ke mbanjo Njambiyε

(Mk 11; Lk 19; Jɲ 2)

¹² Yesus dyanɲma nyiɲε mbanjo Njambiyε, ε nye dudye bomɔ hene be ba ke dyanɲwe nɛ be ba ke bomɔ meyasi womete baka. A tindima metebel me botu be senjina moni nɛ mesolo me botu be dyanɲwa bepepo bete ke meneti ¹³ lepo nye bo nde: «Yo ketinate ke mekana me Njambiyε nde: <Bo ta jeba tu dyembe nde tu menɲweta.> Ma yasi wete, wune ke kpalɔ yeɲsa yun yo ne gban botu be gubɔ.» ¹⁴ Baɲa botu bete be ne difina misi baka nɛ botu be ndembil nja ke yi Yesus ke mbanjo Njambiyε, ε nye sidye mekosu man. ¹⁵ Ko dte, ke bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyε nɛ botu be ketina meyasi ma beɲε mberi meyasi mete yi nye kelma, wokɔ sendi nda yi bonosike dikima kembidya ke moy mbanjo Njambiyε nde: <*Hosana Monɔ Davit!> kɛ, ε temɔ yan kwa. ¹⁶ Ε bo lepe nye

Yesus nde: «'We ke woko yasi te yi bo lepe ké?»
 E nye yensa nde: «I, mi ke woko. 'Ma yite nde,
 wune ti pa tolo melepi maka yi diye ketinate ke
 mekana me Njambiyε ké na? Yo ketinate nde:
 <We kelma nde, ko seke seke bonosike nè baka
 be ndi ke dye beri baka lûksa we.> » ¹⁷ Ke nye
 ma si lepo dete ké, e nye ngbese bo pundo duwe
 womete ke Yerusalem kwà kè ya ke Betani.

Yesus ke kita ne figiye

(Mk 11)

¹⁸ Misi pupε bemenmene ke ngimo te yi Yesus
 ba ke yokwe ne koko kè Yerusalem ké, nja ba ke
 kelo nye. ¹⁹ Ke nye ma kanε misi, a beja wete
 njuku *figiye ke keki nje. E nye kwà kè, a sém
 ndi membõru ne membõru ne gbi. E nye lepe
 nye njuku figiye te nde: «Yõ siyma bonε, ko we
 tí wumõ se ko mbumõ wete ne wete mbanja yesõ
 na.» Ndana ndana, e njuku figiye enõru gwe soso
 ne kawoyo. ²⁰ Ke bejεε ma beje yasi yinõri ké,
 e bo ngbakima lepo nde: «Kelma nan yi njuku
 figiye ko gwà soso ndi ndana ndana deke ké?»
²¹ E Yesus yensa nye bo nde: «Gbakasi yi mi
 lepe nye wune ké: Nge wune tike gba temõ ke yi
 Njambiyε kine meso na, wune ta kelo yasi kwà
 yike yi mi kelma ndana ne njuku figiye ko ké. Ko
 wune lépi nye keki te yoko nde: <Dukwe waka
 kè balõ ke mañ,> yo má kelna dete. ²² Yasi hene
 te yi wune ta diye Njambiyε ke mengweta mun,
 tiko gba temõ ke yene, a ta nye wune yo.»

Deti Yesus wúla ke yi Njambiyε

(Mk 11; Lk 20)

23 Yesus njā kwā kè ke mbanjō Njambiyē. Kε ngimō te nyε bā ke tedye bomō mēlεpi mε Njambiyē kέ, ε bekum be botu be nyεna sadaka nyε Njambiyē nē βetomba be dya nje ke yene diyε nyε nde: «Deti te yi wε keke ne mεyasi mεte yike kέ wūla we? Sendi, nda nyε wε deti nde, kelō mεyasi mεte?» 24 Ε nyε yeŋsa nyε bo nde: «Mi sendi, mi ndi ne lεpi wεte yi mi ta diyε wunε. Nge wunε yeŋsa nyε mi, mi má nje lεpō nyε wunε mbey komε deti te yi mi keke ne mεyasi mεte wulε kέ. 25 Nda tomε Jan nde, a njāki tōpe bomō ke mōrōku? 'Yo Njambiyē ho yo bomō?» Ndana, ε bo kande mediyna tande yan lεpō nde: «Ige wuse lεpe nde: Yo Njambiyē, yite a ta diyε wuse nde: Ma keto nge yi wunε tī tike temō ke yasi te yi nyε lεpima kέ? 26 Ma nge wuse nje yeŋsa nde: Yo bomō, yite wuse yākanḡwε kambō ngil bomō, keto bomō hene ke βeŋe nde, Jan mō punja mēlεpi mε Njambiyē.» 27 Dete, ε bo yeŋsa nyε Yesus nde: «Wuse yeti ke duwe na.» Ε nyε nje lεpō nyε bo nde: «Mi sendi, mi yeti ke lεpō yaŋa nyε wunε ke kasi deti te yi mi keke ne mεyasi mεte kέ na.»

Kano ke kasi baŋa βonō bembam yiba

28 «Nε ta lεpō nde nge ke kanō te yi wunε ta wokō ndana kέ? Mbaŋa mbam bā ne βonō bembam yiba. Ε nyε lεpe nyε tomba te nde: <Mōnmbε, ken kelō say ke ngwan mbe muka.> 29 Ε nyε yeŋsa nde: <Kway na.> Diyō kέ, ε nyε dīyε ne ngbum take yasi temε kwā kè ngwan. 30 Ndana, ε nyε dole ndembi te lεpō ndi kiya yasi te yi nyε lεpima nyε yōru kέ nyε nyε. Ε nyε yeŋsa

nde: «I Da, mi ta kè.» Ma yasi wete, a ù nje kè na. ³¹ Ke njoka òòò òòò baka yiba, nda wokuma men sangwe kò?» E bo yeṣa nde: «Yo tomba te.» E Yesus nje lepò nye bo nde: «Gbakasi yi mi lere nye wune ké: Botu be òòòna m̀oni garama nè boma bete be jòòna ke sap sap jòògwe baka ta kande nyiṣe ke *Kandò Njambiyè tiko wune. ³² Yo ta òòòna òòò, keto Jan njà ke yun tedye wune nje te yi ne ṣgben, ma wune ù tike temò ke yasi te yi nye lepima ké na. Yasi wete, botu be òòòna m̀oni garama nè boma bete be jòòna ke sap sap jòògwe baka tikima yan temò ke yasi te yi nye lepima ké. Wune kómbila òòò yun meyasi menòri hene. Ma ne nde, wune njàki yeṣa temò ke kòòte yí tiko temò ke yasi te yi nye lepima ké, wuse ù kele òòò na.

Kanò ke kasi òòò botu be

òòòkidyà ṣṣwan
(Mk 12; Lk 20)

³³ «Wune wòku sendi wete kanò. Wete masa mesay sama ṣṣwan *vinye. E nye kele kakwe lito ne yo, timò mbey sòpita membumò, sumò sendi òòògbe òòògbe tṣ yí p̀emna ṣṣwan. E nye nje kanè yo hene nye òòòna botu be mesay nde, òòò òòòkidyà, be sendi ne ṣṣabiye te yan kete. Ke kòòte, e nye kwà kè l̀ondunate ke yiṣa meneti. ³⁴ Ke ṣṣimò te yi membumò ma si òòò ke ṣṣwan ké ma òòò, e nye tomè òòòna botu be mesay kenje ke yi òòò, né òòò njesè nye yiṣa kwalò membumò me ṣṣwan. ³⁵ Yasi wete, e botu be òòò ne mesay te òòò biye òòò mende wete, wo

m̄baŋa, l̄y m̄o yitatite n̄e metari wo. ³⁶ K̄e k̄oŋte, ε n̄ye tom̄e sendi baŋa botu be mesay bud̄yate kw̄a be mb̄ombu. ε bo keke n̄e bo ndi nda yi bo kelma n̄e bosa bom̄o k̄e. ³⁷ Ȳi sid̄ye n̄o, ε n̄ye n̄je tom̄o m̄on̄o wene ken̄je lep̄o nde: <Bo ta kamb̄o, keto yo m̄on̄mbe.> ³⁸ Yasi wete, ke botu baka ma kaŋe misi beŋe n̄e n̄ye k̄e, ε bo lepe tande yan nde: <M̄o te ε ta tika n̄e melik̄o, ek̄o. Ne nj̄aki, he w̄oku n̄ye, n̄e wuse tika n̄o.> ³⁹ ε bo biye n̄ye k̄e bete ke k̄oŋ ngwan̄ wo. ⁴⁰ Ma ndana, kome sa ngwan̄ ta k̄e n̄je k̄e, a ta kel̄o nan n̄e botu baka?» ⁴¹ ε bo yeŋsa n̄ye Yesus nde: «A ta girise beya botu ben̄ori n̄e n̄yal̄o, n̄je kaŋe ngwan̄ n̄ye baŋa botu be mesay be ta n̄ye n̄ye mem̄bum̄o ke ngim̄o d̄ya.» ⁴² ε Yesus n̄je lep̄o n̄ye bo nde: «'Yite nde, wune t̄i pa t̄olo lepi ke yi d̄iye ketinate ke mekana me Njambiȳe k̄e na? Yo ketinate nde: <Tari*f1* te yi botu be sumna t̄y seŋma k̄o kpalma n̄je be san̄gwe konu. Ma yasi ke, yo mekele me Baba Mbok̄o, yo yasi te yi wuse beŋe ngbakima.> ⁴³ Dete, mi ke lep̄o n̄ye wune nde: Njambiȳe ta soŋe *Kand̄o d̄yene ke mebo mun, a m̄a n̄je kaŋe yo n̄ye kand̄o te ε ta kel̄o meyasi n̄e ngben̄ nda yi n̄ye Njambiȳe kwad̄ye k̄e. [⁴⁴ N̄ge mum̄o bal̄e ke Tari te, a ta lekwe n̄e mutu mutu. Sendi, n̄ge Tari te bal̄e ke to mum̄o, yo ta k̄oko n̄ye n̄e mb̄ol.]» ⁴⁵ Bekum be botu be nyena sadaka n̄ye Njambiȳe n̄e *Befaris̄ wokuma mekan̄o men̄ori, ε bo duwe nde, Yesus lep̄in̄gwe n̄e bo. ⁴⁶ Bo san̄ma n̄je te yi biye n̄ye, yasi wete, bo ba ke kamb̄o ngil bom̄o, keto bom̄o beŋma nde, Yesus m̄o pun̄ja melepi me Njambiȳe.

22

Kanɔ ke kasi nyanɔwɛ dina (Lk 14)

¹ Yesus nɔ́ kɛ̀ sendi mbɔmbu lɛpina nyɛ bomɔ nɛ nje mɛkanɔ. A lɛpima nde: ² «*Kandɔ te yi kwey ke boɔna nɛ wɛtɛ kumande te ɛ kelma jeso gwaki mɔnɔ wene ɛ mbam kɔ. ³ A tomma botu be mesay bene kɛ̀ jɛba nɛ botu bete be nyɛ jɛbama ke jeso baka. Yasi wɛtɛ, botu bete tɪ kwadyɛ nje na. ⁴ A nɔ́ basidyɛ tomɔ baɔa botu be mesay lɛpɔ nde: <Nɛ kɛ̀n lɛpɔ nyɛ botu bete be mi jɛbama baka nde: Mi sima kombile mɛdyɛ hɛnɛ. Mi woma benday nɛ benyamɔ bete be nɛ mutɔ baka. Mɛyasi mɛ kombilate, bo njâki ke jeso.> ⁵ Yasi wɛtɛ, botu bete yɛliya jɛban te tɔkɛ kendi yan kwɔ. Yɔkɔ ɛ tɛmɛ kɛ̀ ngwan nɛ, yɔru ɛ kwɔ kɛ̀ dyanɔwɛ mɛjɛɔ mɛnɛ. ⁶ Bukwɛ te baka tɛmma biye botu be mesay be kumande tedye bo mɛbɔnɛ wo bo. ⁷ Temɔ kumande kwama budyate, ɛ nyɛ tomɛ besɔja bene si kɛ̀ girise nɛ beya botu be wona bomɔ baka, lodye dya dyan. ⁸ Kumande nɔ́ lɛpɔ nyɛ botu be mesay bene nde: <Mi ma komsa jeso, ma botu bete be mi jɛbama baka ti yaka nɛ jeso te na. ⁹ Ndana, nɛ kɛ̀n nɛ mɛmanɔ yi kɛ̀ nɔ. Bomɔ hɛnɛ te yi wunɛ ta dolɔ, wunɛ lɛpi nyɛ bo nde, bo njâki ke jeso.> ¹⁰ Botu be mesay kɔ nɛ boku mɛnje ngbɔ bomɔ hɛnɛ te yi bo dolma, ko beya bomɔ ko kimɔ bomɔ. ɛ tɔ jeso tonde nɛ bomɔ nɛ ngbɛɔ. ¹¹ Kumande nɔ́ nyinɛ tɔ yɪ nje bɛɛɛ bomɔ, a sɛm mbaɔa mumɔ ke njokate kinɛ lambɔ jeso gwaki ke yotu na. ¹² ɛ nyɛ diyɛ nyɛ nde: <Sɔ mbe, yo kwanɔnama nan

yi wε nyiŋma waka kine lambɔ jesɔ gwaki ke yotu ké?» Mbam diyma nε kpingbili kine butε numbu na. ¹³ E kumande lεpe nye botu be mesay nde: «Wunε ɔiya nye woto mekol nε meɔo mεnε tɔke nye betε ke sε ke yitil. Yo womεte kome nye ta lelo nyambɔ mesu.» ¹⁴ Yo nde, Njambiye jεbangwe bomɔ budyate, ma baka be nye tɔke ke njokate baka ti buyo na.»

Yesus nde, bomɔ gbôku garama

nye Sesar

(Mk 12; Lk 20)

¹⁵ Ndana, ε *Befarisε kwɔ kε kelɔ kutu yɔ beŋε nε nje te yi bo yakama dongidye nε Yesus wule ke yasi te yi nye nε nguru wenε ta lεpɔ ké. ¹⁶ Bo tomma bejεke ban nε baŋa botu betε be bɔ ke njon kumande Herod baka kenje ke yi Yesus lεpɔ nde: «Yekele, he duwɔ nde, wε mɔ gbakasi. Wε tɛɔya nje Njambiye gbate gbate ko ke misi mε nda, keto wε ti bɔŋ yo mberi misi mε mumɔ na. ¹⁷ Ma, lεpɔ yasi te yi wε take ke lεpi ke ké: 'Membonga lεpi ka nde, mumɔ gbôku garama nye *Sesar ho a tɔ gboku?» ¹⁸ Yasi wεte, Yesus duwɔ beya metake man. E nye yeŋsa nde: «Wunε botu be likisi, wunε ɔɔba mi keto nge? ¹⁹ Wunε pɔŋ pa tɛɔye mi mɔni te yi bo ɔiki gbo nε garama ké.» E bo nje nε sule wεte bu kaŋε nye nye. ²⁰ E nye diyε bo nde: «Yike yekambiyε to nda? Mεketi mεte yike tɛɔya nda?» ²¹ E bo yeŋsa nye nye nde: «Yo yi Sesar.» E nye nje lεpɔ nye bo nde: «Dete, wunε nyêki Sesar meyasi mεte yenε, nye Njambiye meyasi mεte yenε.» ²² Bo wokuma

nda yi Yesus yen̄sama ké, ε bo ηgbakima ηgbese nye toke kendi si kw̄a.

Kasi womiya bom̄o

(Mk 12; Lk 20)

²³ Ke kiya yeso te *Besaduse be lepe nde, bemun̄ tí womiye baka nj̄a ke yi Yesus lepo nye nye nde: ²⁴ «Yekele, M̄oyisi lepima nde: <N̄ge mbam gwe kine tiko mon̄osike na, n̄e maṅ ne mbam te b̄oh̄ kuso, na ja bene nye yí kwan̄dye ne d̄ino maṅ ε gw̄a ko.> ²⁵ Ma yo b̄a ne b̄aṅa b̄ono bembam yitan j̄o yiba be jadya ke moȳ yan, bo jon̄nama ke njoka wusu. Tomba te b̄on̄ma nyari nje gwe. Nda a t̄i ja ké, ε ndembi te b̄u kuso maṅ. ²⁶ Yo nj̄a kwan̄na ndi sendi dete n̄e ndembi te n̄e m̄o yitatite kum̄o ke m̄o yitan j̄o yibate. ²⁷ Diȳo ké, ε nyari nje gwe sendi ke k̄on̄ yan hene. ²⁸ Ma ke yeso te yi bemun̄ ta womiye no ké, ke njoka bembam baka yitan j̄o yiba, nya ko ta nje be nya nda, keto bo hene b̄on̄ma nye ne megwaki?» ²⁹ ε Yesus yen̄sa nye bo nde: «Wune ke moȳ mej̄oso, keto wune ke ndekima yasi te yi yo ketinate ke mekana me Njambiye ké, ndekima sendi ηgun̄gudye Njambiye. ³⁰ Yo nde, kome bemun̄ ta womiye ké, megwaki tí beṅna se na. Yasi wete, bom̄o hene ta jon̄na nda yi bejaki be Njambiye jon̄na no ke dyobo ké. ³¹ Ma ke kasi womiya bemun̄, 'yite nde, wune t̄i pa t̄olo ka yasi te yi Njambiye lepima nye wune ké na? Njambiye lepima nde: ³² <Mi mbe Njambiye te ε Abaraham, Njambiye te ε Isak, Njambiye te ε Yakop.> Yo nde, Njambiye yeti Njambiye bemun̄ na, nye Njambiye te ε botu bete be ne jon̄ baka.»

³³ Nḡil botu βete βe leḡgwa meṭo ke yasi te yi Yesus dīkima leṭo ké ḡgbakimama kwalo tedya yasi te yene.

*Kasi mbonḡa te ε kwanḡma βeso ko
(Mk 12)*

³⁴ Ke *Befariḡ ma wokṭo nde, a dībima numbu *Besaduseḡ ke yeḡsa lepi te yi nye yeḡsama ké, ε βo kwḡ wesidyā. ³⁵ Wete ke njoka yan βḡ nyanḡwe mo tedya membonḡa. ε nye diyε Yesus diyān yī leβiye ne nye. A diyāma nye nde: ³⁶ «Yekele, ke njoka membonḡa, yen kwḡ βeso?» ³⁷ ε Yesus yeḡsa nye nye nde: « <Kwadyikwe Baba Mboko te Njambiyε wṭo ne temṭo yṭo hene, ne sisiḡ yṭo hene, ne dyanṭo dyo hene.> ³⁸ Bosa mbonḡa nē nyanḡwe mbonḡa te ε kwanḡma βeso hene ko, eru. ³⁹ Mbonḡa yibate ε ke βoḡna ne mbete, yo yoko ε lepe nde: <Kwadyikwe moḡ nda yi we kwadye ne yotu yṭo ké.> ⁴⁰ Membonḡa maka yiba βe njuku membonḡa nē njuku melepi hene te yi botu βe punja melepi me Njambiyε lepima ké.»

Krist kwanḡma kumande Davit

⁴¹ Nda yi *Befariḡ wesidyāma ké, ε Yesus diyε βo nde: ⁴² «Ne táka nde, *Krist nda? Nye mono nda?» ε βo yeḡsa nye nye nde: «Nye Mono Davit.» ⁴³ ε Yesus lepe nye βo nde: «Ma ḡge nje kelṭo nde, Kimṭo Sisiḡ nyēki Davit deti te yi jeβa nye nde Kumande wene ké? Keto Davit lepima nde: ⁴⁴ <Baba Mboko lepima nye Kumande wombe nde: Diyṭo metidyε ke mbam βo mbe kumo nde, mi sīki kawule βependṭo βo

tiko ke nji mekol mo.»⁴⁵ Ma nge Davit jeba nye nde Kumande, yite Kumande wene ta kpalo nje be mono wene nan?»⁴⁶ Ko mumo wete ne wete ti be ne deti te yi yensa yana nye nye na. Kande yeso te ko mumo wete ne wete ti bofe diyε se nye yiņa diyan na.

23

Bomo dɔy ne soso ne botu

be ketina meyasi

¹ Ndana, ε Yesus lepe nye ngil bomo nε bejεke bene nde: ² «Botu be ketina meyasi nε *Befarisε ndana ke mbey Moyisi yi tedye membonga me Njambiyε yi Moyisi ketima kε nye bomo. ³ Dete, wunε kεl bakidye meyasi hεnε te yi bo ta lepɔ nye wunε kε, ma yasi wete, nε ti jonhangwe nda bo na, keto bo lεpi ndi yasi lepɔ ke numbu kinε nje kelɔ nda yi bo lepima kε na. ⁴ Bo kánja dɔtina memapi sobidye bomo ke beko. Ma yasi wete, bo nε nguru wan yeti ke sambile nyey bo wete kpoke ne yo na. ⁵ Bo kεl mekele man hεnε nde, nε bomo beη bo. Dete, bo ke dɔkwe mono meyasi mete yi bo diki lenε yi nε membonga me Moyisi ke moyte kε kwɔ yi beso, sewdye sendi meyasi mete yi bo nye ke numbu melambo man kε nε ndulen ndulen. ⁶ Bo sán kɔasa membey ke metu medina, kwadye diyɔ ke bosa membey ke membanjo mewesidya me Beyuden. Bo kwádyikwe nde, bomo kε nyenɔ bo ke membey kome bomo diki wesidya kε, ⁷ kwadye sendi nde, bomo kε jεbangwe bo nde

yekele. ⁸ Ma ḡge be wunε, wunε t̄i saḡ nde, mumɔ jêbaḡwε wunε nde yekele na, keto wunε ndi ne Yekele wete ne wete. Ma wunε hene bemaḡ ne bemaḡ. ⁹ Wunε t̄i jebaḡwε wete mumɔ ke to meneti nde da na, keto wunε ndi ne Da wete ne wete, yo yoko ε diye ke kwey ko. ¹⁰ Ne t̄i saḡ nde, mumɔ jêbaḡwε wunε nde masa na, keto wunε ndi ne Masa wete ne wete, yo *Krist. ¹¹ Mo te ε be nyanḡwete ke njoka yun kw̄a besɔ ko yâkaḡwε kelɔ mesay nye wunε. ¹² Mo te ε bendifye yotu kenje kwey, Njambiye ta pidye nye kenje nji. Ma yoko ε pidye yotu kenje nji, Njambiye ta kpalɔ bendifye nye kenje kwey.»

Yesus ke ndeye botu be ketina

meyasi nè Befarisε

(Lk 11)

¹³ «Mebone ta balɔ ke to yun, wunε botu be tedya membonḡa nè *Befarisε, wunε botu be likisi, keto wunε ke dibo numey te yi *Kando te yi kwey ke mbombu bomɔ. Wunε ne ḡguru wun yeti ke nyiḡe kete na, ma wunε yeti ke tiko nde, botu bete be kwadye nyiḡe kete baka nyiḡa na. [¹⁴ Mebone ta balɔ ke to yun, wunε botu be tedya membonḡa nè Befarisε, wunε botu be likisi! Keto wunε ke wenjile meyasi hene ne mbul ke mebo me bekuso bomari diki nje kelɔ sewna menḡweta, né bomɔ beḡ nde, wunε kimo bomɔ. Dete, Njambiye ta jɔse wunε detinate tedye wunε nyanḡwε mebone kw̄a to te.]

¹⁵ «Mebone ta balɔ ke to yun, wunε botu be tedya membonḡa nè Befarisε, wunε botu be likisi! Keto wunε ke bendɔ melandi kè nɔ ke to

mɛɖfuku, kɛ mɛkendi kɛ to mɛnɛti yí sɔ mɔ te ɛ ta yeŋsa temɔ nyiŋɛ kɛ misiɔn yun. Ma ŋɛ nyɛ si nyiŋɛ ɖete kɛ, wunɛ kpalma nje kelɔ nde, a bɛki yɔkɔ ɛ ta kɛ kɛ ɖite te yi ti ɖim kɛ, keto wunɛ ta kelɔ nde, a kɛl bɛya yasi kwɔ wunɛ mɛŋga yiɖa.

¹⁶ «Mɛbɔnɛ ta ɖalɔ kɛ to yun, wunɛ ɖotu ɖe ɖibina misi ɖe kɛndɛ nɛ ɖomɔ ɖaka! Wunɛ lépi nde: <Ŋɛ mumɔ kinja mbanjɔ Njambiyɛ, a yakama ɖiyɔ kinɛ tonjɛ yasi te yi nyɛ kpoma kɛ na. Yasi wɛtɛ, ŋɛ nyɛ kinja lɔr te yi ɖiyɛ kɛ mbanjɔ Njambiyɛ kɛ, na tɔnjukwɛ yasi te yi nyɛ kpoma kɛ.> ¹⁷ Ma wunɛ ɖelem, wunɛ ɖotu ɖete ɖe nɛ ɖibina misi ɖaka, ŋɛ kwɔ jakɔsɔ, yo lɔr ho yo mbanjɔ Njambiyɛ te yi keɛ nde, lɔr te wɔkunaŋwɛ ndi nɛ Njambiyɛ kɛ? ¹⁸ Wunɛ lépi sendi nde: <Ŋɛ mumɔ kinja nɛ ɖinɔ mbɛy nyɛna sadaka nyɛ Njambiyɛ kɛ, a yakama ɖiyɔ kinɛ tonjɛ yasi te yi nyɛ kpoma kɛ na. Yasi wɛtɛ, ŋɛ nyɛ kinja sadaka te yi ɖo nja kase kɛ mbɛy nyɛna sadaka kɛ, na tɔnjukwɛ yasi te yi nyɛ kpoma kɛ.> ¹⁹ Ma wunɛ ɖotu ɖete ɖe nɛ ɖibina misi ɖaka, ŋɛ kwɔ jakɔsɔ, yo sadaka te yi ɖo nje nɔ kɛ, ho yo mbɛy nyɛna sadaka te yi keɛ nde, sadaka te wɔkunaŋwɛ ndi nɛ Njambiyɛ kɛ? ²⁰ Mɔ te ɛ kinja mbɛy nyɛna sadaka nyɛ Njambiyɛ, a kɔnjanɔwɛ mbɛy nyɛna sadaka gbesɔ nɛ mɛyasi hɛnɛ te yi ɖiyɛ ketɛ kɛ. ²¹ Mɔ te ɛ kinja mbanjɔ Njambiyɛ, a kɔnjanɔwɛ mbanjɔ gbesɔ nɛ mɔ te ɛ ɖiyɛ ketɛ kɔ. ²² Sendi, mɔ te ɛ kinja ɖyɔɖɔ, a kɔnjanɔwɛ siya ɖekumande te yi Njambiyɛ gbesɔ nɛ mɔ te ɛ kɛ ɖiyɔ ketɛ kɔ.

23 «Μεβόνε ta βάλo κε to yun, wunε botu be ketina meyasi nè *Befarisε, wunε botu be likisi! Kεto κε gbela membunjo nde *manj nè *anis nè *kimε wunε κε by yasi hεne κε njokate bake κε menγabiye kamο kamο, by kwalο ηγabiye te wete wete nye Njambiyε. Wunε κε kpalο tikο kelna kπasa meyasi mete yi diye κε moy membonga nda pesina lεpi ne ηγben η gwenα besο ηgwete nè tikina temο κε yi Njambiyε. Ma yo yite yi wunε yαkanγwe kelo kine tikο kelna bukwe meyasi mete yiri na. 24 Wunε botu bete be ne difina misi be kende ne bomο baka, wunε κε se menjam soηe gbela monο dyεngil kete kpalο nje tikο nyanγwe nyamο nde *samo kete menο nye.

25 «Μεβόνε ta βάλo κε to yun, wunε botu be ketina meyasi nè *Befarisε, wunε botu be likisi! Kεto wunε wεya ndi kοη pelo nè kοη pan, yasi wete, moy te tondunate ne meyasi me gubο nè beya meyasi mete yi wunε nye temο yun kete kε. 26 We *Farisε te mο difina misi pαη pa weye moy pelo nè moy pan, nε kοη te nje be pupunate.

27 «Μεβόνε ta βάλo κε to yun, wunε botu be ketina meyasi nè *Befarisε, wunε botu be likisi! Kεto wunε nda μεβονςοη mete yi bo si lombe konο kete kε. Ke puyε, kimο yaηa deke ne ηgere ηgere, ma moy te tondunate ne meyesο me bemun η kwalο yasi nyε hεne. 28 Wunε ndi sendi dete κε mbombu bomο. Deke ο ba nde, wunε ne ηγben, ma κε moy metemο mun likisi nè yiηa beya meyasi mete yi membonga bene kε kete ne ηγben.

29 «Mebone ta balo ke to yun, wune botu be ketina meyasi nè *Befarise, wune botu be likisi! Keto wune ke womo mebonson me botu be punja melipi me Njambiyε, kerke mebonson me ngben bomo. 30 Ma wune ke kpalo nje lεpo nde: <He má diy ke ngimo te yi besangwe busu ba no kete ké, ma wuse ti gbesε bo sine bo yí wo ne botu be punja melipi me Njambiyε na.> 31 Dete, wune besa bete ke peso lεpi yun ne nguru wun jaye nde, wune bono be botu bete be woma botu be punja melipi me Njambiyε baka. 32 Ma ndana, ne kên mbombu yí tonje ndi yasi te yi besangwe bun kandima kwey ké. 33 Wune benyone, wune mbo yeri! Wune ta kelo nan yí kambu ne mebone mete yi dite te ε ti dím tedye ké? 34 Dete, mi ke tomo botu be punja melipi me Njambiyε nè botu be dyanu nè botu be ketina meyasi kenje wune. Wune ta wo baɲa, ngba baɲa ke kroa, njuro baɲa ne njambala ke mambanjo mewesidya mun. Ne ta tedye bo nyanɲwe mebone ne medya yí kè no. 35 Meyasi ta kwanɲa dete, né mekiyo hene te yi botu bete be ti kele yiɲa beya yasi yi nyanjama ke to meneti maka ké bal ke to yun, kande ke mekiyo me Abel te ngben mumo kumo ke mekiyo me Sakari te mono Baraki yi wune woma ke njoka mbanjo Njambiyε ne mbeɲ nyena sadaka nye Njambiyε ké. 36 Gbakasi yi mi lεpe nye wune ké: Meyasi mete hene ta balo ke to botu be ngimo te yoko.

37 «Yerusalem, Yerusalem, we ε diki wo botu be punja melipi me Njambiyε, lu botu bete be Njambiyε tome njese ke yo baka ne metari wo,

mi kwadya wesidyε bɔnɔ bɔ nda yi gway kubε gukule nε bɔnɔ benε ke nji mεpapɔ mεnε kε! Ko dεte, nε t̄i kwadyε na. ³⁸ Ma ndana nε ta tika nε t̄y d̄yun gbɔngote. ³⁹ Yasi wetε, mi ke lepɔ nyε wunε nde: Wunε t̄i bεnε se mi na kumɔ kome wunε ta duwε lepɔ nde: <Mεkombila nε yɔkɔ ε nje nε d̄inɔ Baba Mbokɔ kɔ!> »

24

*Kasi mεbɔnε mεte yi ta nje kε
(Mk 13; Lk 21)*

¹ Kε ηgimɔ te yi Yesus b̄a ke pundo ke mbanjɔ Njambiyε kε, ε bεjεke benε kε ke kεki nε lepɔ nde, a s̄εngila ndi met̄y mε mbanjɔ Njambiyε.

² Yasi wetε, ε nyε yeŋsa nyε bɔ nde: «'Nduku wunε ke bεnε mεyasi mεnɔri hεnε? Gbakasi yi mi lepε nyε wunε kε: Kinε tari wetε nε wetε ta d̄iyɔ waka ke to jakɔsɔ kinε nde, bɔ gb̄uŋgula bεte ke mεnεti na.»

³ Kε kɔŋte, ε nyε kw̄a kε d̄iyɔ mεtidyε ke *Keki mεoliviye. ε bεjεke benε nje dolɔ nyε tandε yan diyε nyε nde: «Lepɔ nyε wusε, mεyasi mεte ta kwan̄na ndenεn? Yo ηge yi ta tedye nde, njena yɔ nε siyna mbokɔ te yɔkɔ ma wuta kε?» ⁴ ε Yesus yeŋsa nyε bɔ nde: «Wunε d̄iy nε sɔsɔ, ma mumɔ mε nje sebile wunε. ⁵ Kεto budya bɔmɔ ta nje nε d̄inɔ d̄yembe lepɔ nde: <Mi *Krist, mi kɔ!> Bo ta sebile budya bɔmɔ. ⁶ Nε ta wokɔ bɔmɔ ke lepɔ kasi mεdyambi, wokɔ ηgum ηgum te. Wunε t̄i gwaki kaŋ yaŋa na, kεto mεyasi mεte ȳakan̄gwe kelna. Ndi nde, yite t̄i pa bε siyna mεyasi na. ⁷ Kandɔ wetε ta tεmε l̄y d̄yambi nε

wete kandɔ. Kumande wete má teme lɔ dyambi ne jakɔsɔ. Kolo ta kelna ke yiɲa membey, sendi meneti ta ngwanɲwa ke yiɲa membey. ⁸ Meyasi menɔri hene ta be ndi gbela toɲ meɔne. ⁹ Bo ta kaɲe wune nye bomɔ, bo má tedye wune beya nyanɲwe meɔne wo wune. Mekandɔ hene ta beno wune keto dɪno dyembe. ¹⁰ Dete, yo ta nje jatidye budya bomɔ kenje ke beya nje. Bomɔ ta dyanɲwina benna tande yan. ¹¹ Budya bomɔ ta nje lepɔ ja nde, bo botu be punja melepi me Njambiyɛ. Bo ta jatidye budya bomɔ ke beya nje. ¹² Kelna beya meyasi mete yi membonɲa bene ké ta dɔko dɔko kɛ no mbombu. Dete, sulo bomɔ tí kwadya se budyate kɛ no mbombu nda yi bo kandima no ké na. ¹³ Ma yoko e ta gbiso kelo tiɲ kumɔ ke siynate ko ta ju. ¹⁴ Bo ta pele Kimɔ Tom te yi lepe kasi *Kandɔ te yi kwey ké ke to mboko hene, né mekandɔ hene si woku. Ke kɔnte, siyna meyasi má nje dya yey.

¹⁵ «Yo nde, wune ta beɲe mo te yi bo jeba nde *Nyanɲwe mo bekidya meyasi e kele gbutu biye ne mbanjo Njambiyɛ ko. Daniyel te mo punja melepi me Njambiyɛ lepima kasi ne. A ta nje diyɔ ke mbey te yi ne kiyɔ ké. Ma mo te e tole melepi maka ko woku to te diyɔ ne sosɔ. ¹⁶ Yite nɛ botu bete be diyɛ ke meneti me Yuda baka sɛdyikwe kambɔ kɛ ke to mekeki. ¹⁷ Mo te e ta be ke tosiyɔ ko pɪkwe kine pa nyiɲe tu nde, na kɛ bu yaɲa pundɔ no na. ¹⁸ Sendi, mo te e ta be ke ngwan ko tí yokwe ne kɔko nde, na pa kɛ bu lambɔ ne na. ¹⁹ Ke ngimo te yite, boma bete be ta be ne moy nɛ baka be ta be ndi ke

nye ðonɔsike ðeri ðaka ta saɲgwa ne meɓone.
²⁰ Wune ɲgwêtaɲgwe ne Njambiye nde, ɲgimo sokɔ te tî dyaɲ ke ɲgimo abekata ho ke wete yeso *Saba na. ²¹ Keto ke ɲgimo te yite nyaɲgwe meɓone ta ðeɲna. Kande yi Njambiye ma kusu ne mboko kumo ndana yiɲa nyaɲgwe meɓone tî pa ðeɲna ðete na. Sendi, yiɲa nyaɲgwe meɓone tî ðeɲna se ðete wete yeso na. ²² Ti ðeki nde, Baba Mboko kâya ðuyɔ metu mete tiko ne ɲgbet na, ma mumɔ wete ne wete tî ju na. Yasi wete, a ta kaye yo, keto botu ðete ðe nye sima si tɔke ðaka. ²³ Ma ɲge mumɔ lepe nye wune nde: <Ha *Krist waka ho a wari!> wune tî jaya na. ²⁴ Keto botu ðete ðe lepe ja nde, bo Krist nè ðaka ðe lepe sendi nde, bo botu ðe punja meɓepi me Njambiye ðaka ta nje. Bo ta kelo nyaɲgwe meyekambiyɛ, kelo sendi nyaɲgwe meyasi, simande bo yakama jatidye ko botu ðete ðe Njambiye sima si tɔke ðaka ke yiɲa ðeya nje. ²⁵ Ma mi ma lepo meyasi hene nye wune.

*Yesus ta kala nje
 (Mk 13; Lk 21)*

²⁶ «Ma ɲge bo lepe nye wune nde: <Ha *Krist kaka ke koɲgor!> wune tî ken na. Ho nde: <A ke mesoma ke tongari womaɲa!> wune tî jaya na. ²⁷ Yo nde, njena *Mɔno mumɔ ta ðe nda yi yesi mbiyo yese no ne verum, pano kande kome yeso punde kumo kome yeso ðale ké. ²⁸ Ma ke mbey hene te yi muɲ yasi diye kete, ðedabo wésidyaɲgwe womete.

²⁹ «ɲge metu me nyaɲgwe meɓone menɔri siye ndi ðeke ké, yeso ta ðimo, ɲgwende tî pano se na,

basiso ta ketiye ke kwey balo ke meneti. Meyasi mete yi ne ngungudye yi diye ke kwey ke ta ngbokisa budyate. ³⁰ Ke kote, yasi te yi tedye nde, *Mono mumo yima ke ta pundo ke dyobo, mekando me bomo hene ke to meneti ta jaba. Bo ta bene Mono mumo ke nje ke to mekulutu ke kwey ne nyanawe ngungudye ne nyanawe meluksa. ³¹ A ta tomo bejaki bene ne nyanawe medombiya kene ke membey hene ke wesidye botu bete be nye sima toke baka ke meboku me meneti maka yini ke mboko hene.

Kano ke kasi figiye
(Mk 13; Lk 21)

³² «Wune don dyano ke yasi te yi *figiye tedye ke. Ke ngimo te yi mebo mete me ke boye ne ke ngimo te yi memboru mete me ke lo, wune ke duwe nde, ngimo mbiyo ma wuta. ³³ Dete sendi, kome wune ta bene nde, meyasi menori hene me ke dya, wune dukwe nde, *Mono mumo me nedo te yi nje, yasi me ke ngin nyino. ³⁴ Gbakasi yi mi lepe nye wune ke: Ko botu bete be ne jon ke ngimo te yoko baka ti gwe hene kine nde, meyasi menori dyan na. ³⁵ Dyobo ne meneti ta si kwa yambile, ma ndi melipi membe ti yambile ko wete yeso na.

³⁶ «Ma ke kasi yeso ne hawa te yi meyasi mete ta dya kete ke, ko mumo wete ne wete yeti ke duwe na, ko bejaki bete be diye ke dyobo ko *Mono, ndi Da nyepo duwe. ³⁷ Yasi te yi kwanama ke ngimo Noy ke ta kwanana sendi dete ke ngimo te yi Mono mumo ta nje kete ke. ³⁸ Ke metu mete yi mben ti pa dya na,

Ɔomɔ ɔfikima ɔyena, ɔye menjam, kelo megwaki, kenje ɔɛngɔndu ɔan ke megwaki kumɔ ke yesɔ te yi Nɔy nyinma nɔ ke mɔy nyanɔwe kuka kɛ. ³⁹ Ɔomɔ ti ɔe ke take yaɔa na kumɔ nde, nyanɔwe mbeɔ ɔyanma si memiye ɔo hene. Yo ta kwanɔa sendi dete ke ngimɔ te yi Mɔnɔ mumɔ ta nje kɛ. ⁴⁰ Ma ke njoka ɔembam yiɔa ɔe ta ɔe ke kelo mesay ke ngwan, a ta ɔu wete, tiko wete. ⁴¹ Ke njoka ɔoma yiɔa ɔe ta ngbo kɔkɔ yasi ke tari, a ta ɔu wete, tiko wete. ⁴² Dete, wune pɛm yasi, keto wune yeti ke duwe ngimɔ te yi Nyanɔwe Kumande wun ta nje kete kɛ na. ⁴³ Wune dukwe gba nde: Sa tu ma dukwe ngimɔ te yi mɔ gubɔ nje nɔ ne tu kɛ, ma nye ke pɛmɔ yasi, kambɔ mɔ gubɔ me nje leke tu nyinɔ gubɔ meyasi. ⁴⁴ Dete wune sendi, wune kɔmsanɔwe, keto Mɔnɔ mumɔ ta nje ke ngimɔ te yi wune ti ɔe ke take nde, a ta nje kete kɛ.

Kasi kimɔ mɔ mesay nɛ

ɔeya mɔ mesay (Lk 12)

⁴⁵ «Yo mɔ mesay te yen yi ɔo yakama ɔe ne ɔibina temɔ ne nye? Yo yɔkɔ e ne sɔsɔ yi masa wene tembidiya nye nde, a ɔiy ne ɔotu ɔe mesay ɔene yi nye ɔo meɔye yaka ne ngimɔ te yi nye pesima kɛ. ⁴⁶ Mɔ mesay kɔ ne mesosa, nge masa wene yɔkwe dolɔ nye ke kelo dete. ⁴⁷ Gbakasi yi mi lepe nye wune kɛ: A ta nje tembidiye nye, na ɔiy ne meyasi mene hene. ⁴⁸ Yasi wete, nge mɔ mesay kɔ ɔe ɔeya mɔ mesay, a ta lepɔ ke mɔy temɔ ne nde: <Masa wombe ti yɔkwe ndana

nedo na.» ⁴⁹ O bɛɲa, ɲɛ nyɛ nyɛ bo kɛ mendina bɛso botu bɛ mɛsay, diyo ndi mɛɖyɛ nɛ hɔbiya menjam bɛnɛ botu bɛ gwena menjam, ⁵⁰ yite wɛtɛ yeso masa wɛnɛ ta duwɛ dya kɛ yeso te yi nyɛ ti bɛ kɛ take nde, a ta dya ketɛ na, kɛ hawa te yi nyɛ ti duwɛ na. ⁵¹ A ta tedye nyɛ nyaɲgwɛ mɛbɔnɛ tikɔ kɛ nje soɲ kelɔ nɛ nyɛ nda yi bo kelɛ nɛ botu bɛ likisi kɛ. Yo womɛtɛ kɔmɛ nyɛ ta lelɔ nyambo mɛsu.»

25

Kano kɛ kasi baɲa bɛɲɔndu kamo

¹ «Ma kɔmɛ *Kando te yi kwey ta nje kɛ, mɛyasi ta kwanɲa nda yi yo kwanɲama no kɛ kano baɲa bɛɲɔndu kamo bɛ boɲma mɛlambo man yi kɛ saɲgwa nɛ mbam gwaki. ² Kɛ njoka yan, yitan ti bɛ nɛ dyanɔ na, ma bari betan ba nɛ dyanɔ. ³ Baka bɛ ti bɛ nɛ dyanɔ baka boɲma mɛlambo man kinɛ biye yiɲa karasin kwa no na. ⁴ Ma baka bɛ ba nɛ dyanɔ baka boɲma mɛlambo man telɔ sendi yiɲa karasin kɛ mendaki biye kwa no. ⁵ Mbam gwaki linjama kinɛ nje nedo na, detɛ ɛ bo hɛnɛ si doɲɲɔ kwa nɛ jakɔ. ⁶ Nɛ bembɛ tu bo woku kɛmbi: «Wunɛ tɛma do, mbam gwaki dyanɲa. Nɛ pɔndu kɛ saɲgwa nɛ nyɛ.» ⁷ Ndana, ɛ bo hɛnɛ jemiye tɛmɛ kombilɛ mɛlambo man. ⁸ Baka bɛ ti bɛ nɛ dyanɔ baka nja lɛpɔ nyɛ bari nde: «Nɛ nyɛki wusɛ yiɲa mɔno karasin yun, ketɔ mɛlambo musu kɛ si dimɔ.» ⁹ ɛ bari bɛ ba nɛ dyanɔ baka yeɲsa nde: «Ko na, yite ti yaka wusɛ sinɛ wunɛ hɛnɛ na. Wunɛ kpɔl kɛ kɛ mbɛy dyanɲgwate kɛ bomo yun mate.» ¹⁰ Piɲɔ te yi bo

ba ke ke ßomnate ké, ε mbam gwaki dya. Bari be komsama baka nyinma bene be mbam gwaki ke tu jeso gwaki, ε bo dife numey ne kpikip. ¹¹ Diyo te ke konte ké, ε beḡondu te bari nje dya yey kembidya lɛpɔ nde: <Nyaḡwe mbam, nyaḡwe mbam, buta numey nye wuse.> ¹² ε mbam nje diyo yeḡsa nye bo nde: <Gbakasi yi mi lɛpe nye wune ké: Mi yeti ke duwe wune na.> ¹³ Dete, wune pɛm yasi, keto wune yeti ke duwe yeso ko hawa te yi *Mɔnɔ mumɔ ta dya kete ké na.

*Kanɔ ke kasi mesule me lor kamo
(Lk 19)*

¹⁴ «Kome *Kandɔ te yi kwey ta nje ké, meyasi ta kwanɔna nda yi yo kwanɔnama ke kasi wete mbam te ε kwadya kɛ londunate ke wete meneti ko. Ke ḡgimɔ kwanḡe ε nye jeba botu be mesay bene kanḡ kusuku ne nye bo. ¹⁵ A kanɔma miliyɔn yitan nye bosa mumɔ, kanḡ miliyɔn yiɔa nye mɔ yiɔa, nje kanḡ miliyɔn wete nye mɔ yitati. A nya mumɔ hene beḡwe deti ne. Ke konte, ε nye tɔke kendi kwɔ. ¹⁶ Ndana ndana, mɔ te ε boḡma miliyɔn yitan ko kwanɔma si kɛ dɔkwe yo, kwedya sendi miliyɔn yitan dokidye ke to te yiri. ¹⁷ Mɔ yiɔa ε boḡma miliyɔn yiɔa ko kelma ndi sendi dete. A dolma miliyɔn yiɔa dokidye ke to te yiri. ¹⁸ Ma mɔ te ε boḡma ndi miliyɔn wete ko kwanɔma kɛ dɔkile meneti sɔdye mɔni masa wene kete. ¹⁹ Yo kwanɔma buɔya metu ε masa wan nje yɔkwe. A jebama bo, né bo lɛpi yasi te yi bo kelma ne mɔni te ké. ²⁰ Mɔ te yi masa wene nya nye miliyɔn yitan ko nḡa ne

miliyɔŋ yitan te yi nyɛ kwedyama dokidye ke to te yiri ké. Ɛ nyɛ lɛpɛ nde: <Nyanɔgwɛ mbam, wɛ nya mi miliyɔŋ yitan, bɛɲa, miliyɔŋ yitan yi mi kwedyama dokidye ke to te ké!> ²¹ Ɛ masa wɛnɛ lɛpɛ nyɛ nyɛ nde: <Kimɔ yaɲa! Wɛ mɔ mesay te yi bo yakama bɛ nɛ ɓibina temɔ nɛ nyɛ, wɛ nɛ duwɛ bakidya yasi. Wɛ duwɔ bakidye yasi te yi nɛ mbɛt, dɛtɛ mi ta nyɛ wɛ ɓudya mɛyasi nde, dɛiyɔ nɔ. Mi masa wɔ, inja ke dɛiyɔ ke mɔy mesosa sine wɛ!> ²² Mɔ te yi masa wɛnɛ nya nyɛ miliyɔŋ yiba kɔ nɲa sendi lɛpɔ nde: <Nyanɔgwɛ mbam, wɛ nya mi miliyɔŋ yiba, bɛɲa, miliyɔŋ yiba yi mi kwedyama dokidye ke to te ké!> ²³ Ɛ masa wɛnɛ lɛpɛ nyɛ nyɛ nde: <Kimɔ yaɲa! Wɛ mɔ mesay te yi bo yakama bɛ nɛ ɓibina temɔ nɛ nyɛ. Wɛ duwɔ bakidye yasi te yi nɛ mbɛt, dɛtɛ mi ta nyɛ wɛ ɓudya mɛyasi nde, dɛiyɔ nɔ. Mi masa wɔ, inja dɛiyɔ ke mɔy mesosa sine wɛ!> ²⁴ Ndana yɛy, ɛ mɔ te yi masa wɛnɛ nya ndi nyɛ miliyɔŋ wɛtɛ kɔ dya nje sendi. Ɛ nyɛ lɛpɛ nde: <Nyanɔgwɛ mbam, mi duwɔ nde, wɛ nɛ nyano ɓudiyate. Wɛ ndém mɛdye kinɛ mbeki te yi wɛ paɲma bɛ na. Wɛ wésidya mɛdye kinɛ kwalɔ te yi wɛ nyanja ke meneti na. ²⁵ Mi gwɔ wɔ, ɛ mi ɓu miliyɔŋ wɔ kɛ sɔdye ke mɔy meneti. Ma bɛɲa mɔni yɔ ke, ɓɔŋɔ yɔ!> ²⁶ Ɛ masa wɛnɛ yɛɲsa nyɛ nyɛ nde: <Wɛ bɛya mɔ mesay, wɛ mɔ dyɛm! Wɛ duwɔ nde, mi ndém mɛdye kinɛ mbeki te yi mi paɲma bɛ na. Mi wésidya mɛdye kinɛ kwalɔ te yi mi nyanja na. ²⁷ Dɛtɛ, ma wɛ ɓɔɲma mɔni mbɛ kɛ tikɔ ke yi ɓotu bɛ bakidya mɔni, ma mi ta kɛ ɓu mɔni mbɛ ke yɔkwe nɛ liba ke to te. ²⁸ Ma wunɛ

sûku miliyon te ε ke bo ne ko kanje nye mo te ε ne miliyon kamɔ ko. ²⁹ Yo nde, bo ta dokidye yasi nye mo te ε me no ko, a má nje be ke nyengwe. Yasi wete, pe yoko ε kine yaja ko, bo ta sukɔ ko monɔ yasi te yi nye no ké. ³⁰ Ma pe yi beya mo mesay ko ε dimbidye ngimo ne gbelate ko, wune biya nye bete ke sɛ ke yitil. Yo womete kome nye ta lelo nyambo mesu.> »

Kasi njena pesina josi

³¹ «Kome *Monɔ mumɔ ta nje ke moy meluksa mene bene bejaki bene hene ké, a ta kwɔ diyo metidye ke siya bekumande nè ke diyo meluksa mene. ³² Mekandɔ me botu be meneti maka hene ta nje wesidya ke mbombu wene. A ta baka bo nda yi mo bakidya betiter baka njoka besam nè begbatabo ké. ³³ A ta bu besam kenje pulo mbam bo ne, bu begbatabo kenje pulo gare. ³⁴ Ndana, nye Kumande má nje lepo nye botu bete be ta be ke mbam bo ne baka nde: <Ne njâki, wune botu bete be Sanmbe nya wune mekombila baka. Wune njâki nje namɔ *Kandɔ te yi nye sima kombile tike wune pinɔ te yi mboko ti pa kusuna na. ³⁵ Keto mi gwɔ nja, ε wune nye mi medye. Mi gwɔ yesidye, ε wune nye mi moroku nde, mi hɔbiya. Mi ba jengwe, ε wune bu mi kimote. ³⁶ Mi ba sokerε, ε wune lenje mi lambɔ. Mi ba ke konɔ, ε wune nje beje mi. Mi ba ke jobɔ, ε wune nje lepidye mi.> ³⁷ Ma ndana, botu bete be Njambiyε pesima nde, bo me ne ngben ke mbombu wene baka má nje diyε nye nde: <Nyangwe Kumande, wuse beɲa ba we we ke gwe nja, ε wuse nye we medye? He beɲa we

we ke gwe yesidyε, ε wuse nye we mɔrɔku nde, hɔbiya? ³⁸ Wuse bɛna we we nda jɛngwe, ε wuse bu we kimɔte? Ho nde sɔkere, ε wuse lenje we lambɔ? ³⁹ Wuse bɛna we we ke kɔnɔ ho nde ke jɔbɔ, ε wuse kɛ lɛpidye we?> ⁴⁰ Kumande mǎ nje yeŋsa nye bo nde: <Gbakasi yi mi lɛpe nye wune kɛ: Mɛngimɔ hɛnɛ te yi wune kelma yiŋa kimɔ yasi dɛte nɛ wetɛ mumɔ ke njoka bemanɔ bembɛ baka, ko nde, bo bɛki bɛngbanda, wune kɛl yo nɛ mi.> ⁴¹ Ke kɔntɛ, a mǎ nje lɛpɔ nye botu betɛ bɛ ke pulɔ gare nɛ baka nde: <Wune jisa londɔ ke kɛki mbɛ, wune botu betɛ bɛ Njambiyɛ sima kita nɛ wune baka. Wune kɛn ke dɛtɛ te yi ju kpo nɛ kpo. Njambiyɛ kombila yo yi *Kum bɛya mɛkele bɛnɛ bɛjaki bɛnɛ. ⁴² Yo keto mi gwɔ nja, wune kinɛ nye mi mɛdye na. Mi gwɔ yesidyɛ, wune ti nye mi mɔrɔku nde, mi hɔbiya na. ⁴³ Mi bɔ jɛngwe, wune kinɛ bu mi kimɔte na. Mi bɔ sɔkere, wune ti lenje mi lambɔ na. Mi bɔ ke kɔnɔ, bɛ ke jɔbɔ, wune ti nje bɛnɛ mi na.> ⁴⁴ Ma bo sendi, bo ta diyɛ nde: <Nyangwe Kumande, wuse bɛna ba we we ke gwe nja, ke gwe yesidyɛ ho jɛngwe ho sɔkere ho ke kɔnɔ ho ke jɔbɔ, ε wuse dɛiyɛ kinɛ kamɛ we?> ⁴⁵ Ndana, a mǎ nje yeŋsa nye bo nde: <Gbakasi yi mi lɛpe nye wune kɛ: Mɛngimɔ hɛnɛ te yi wune dɛiyɛ kinɛ kelɔ kimɔ yasi dɛte nɛ wetɛ mumɔ ke njoka bemanɔ bembɛ baka, ko nde, bo bɛki bɛngbanda, yo mi yi wune dɛiyɛ kinɛ kelɔ yo.> ⁴⁶ Dɛte, bɛya botu baka ta kɛ saŋgwa nɛ mɛbɔnɛ kpo nɛ kpo. Ma botu betɛ bɛ nɛ nɔgbɛn baka ta bɛ nɛ jɔngwe te yi kpo nɛ kpo.»

26

¹ Kε kɔnte, kε Yesus ma si lɛpɔ tedye meyasi menɔri hene dɛte kɛ́, ε nye nje lɛpɔ nye bejεkε bene nde: ² «Wune duwɔ́ nde, bukwá ndi metu yiba, né jesɔ́ *Paska Beyuden kelna. Bo ta biye *Mɔnɔ́ mumɔ́ kaɛe nye bomɔ́, né bo ηgba nye kε kroa.» ³ Ndana, ε bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyε nɛ betomba be dya wesidya kε mbanjɔ Kayif te nyanɔgwe kum botu be nyena sadaka nye Njambiyε. ⁴ Bo pesima nda yi bo yákanɔgwe biye nε Yesus nε nje likisi yí wo nε nye. ⁵ Yasi wete, bo lɛpima nde: «Yo tí kelnanɔgwe kε bembe jesɔ́ na, kambɔ́ bomɔ́ mε nje kelɔ meyasi nε hoyá hoyá.»

Wete nyari kε kumbε lɔbinda kε

*to Yesus kε Betani
(Mk 14; Jη 12)*

⁶ Yesus bɔ́ kε Betani kε tɔ́ wete mbam nde Simɔn, a bɔ́ kε kɔnɔ́ nε ndoko. ⁷ Diyɔ́ kɛ́, ε wete nyari nje kε kɛki Yesus nε wete ndaki tondunate nε yiηa lɔbinda te yi dya budya mɔni. Bo sama ndaki te nε yiηa tari nde albatere. Piηɔ́ te yi Yesus bɔ́ kε dyaena kɛ́, ε nya kɔ nje kumbε yo kε to nε. ⁸ Kε bejεkε ma beηe dɛte kɛ́, ε bo woke ηgambi lɛpɔ́ nde: «To bekidya lɔbinda te yike ba nε ηge? ⁹ Ma bo dyanɔgwa lɔbinda kε yi yaka budya mɔni bɔ́ yo kame nε botu be ηgwete.» ¹⁰ Yesus wokuma yasi te yi bo bɔ́ kε nyingila kɛ́. ε nye lɛpe nye bo nde: «Wune njánɔgwe nya kɔ keto ηge? A kelma kimo yasi nε mi. ¹¹ Nε bɛ́ηa, metu hene wúne botu be ηgwete kε diyɔ́ kε kiya

mbey, ma ke be mi, mi ti diyɔ mbe sine wune ke kiya mbey metu hene na. ¹² A kumbuma mutɔ ke yotu mbe ndana. A kelma dete yi ladye ne pumbuna mbe. ¹³ Gbakasi yi mi lepe nye wune ke: Mbey hene te yi bo ta pele Kimɔ Tom ke to meneti hene, bo ta yekidye sendi yasi te yi nya ko kelma ke, ne bomɔ taki ne nye.» ¹⁴ Ndana ke, e Yudas te Iskariyot, nye e ba ke njoka bejeki kamɔ jo yiba ko kwɔ ke ke yi bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyɛ ¹⁵ lepo nye bo nde: «Ne ta nye mi nge, ne mi dyanɔwe Yesus nye wune?» E bo kanɛ sule kamotati nye nye. ¹⁶ Ndana, e nye kande saɲna kimɔ ngimɔ te yi nye yakama dyanɔwe ne Yesus nye bo.

Yesus ke dye jeso Paska

bene bejeki bene

(Mk 14; Lk 22; Jn 13)

¹⁷ Bosa yeso jeso dyena memampa mete yi kine ngɔ kete ke dyanɔma. E bejeki be Yesus nje diyɛ nye nde: «We kwadyikwe nde, wuse ken kombile mbey dyena jeso *Paska te yo we?» ¹⁸ E nye yeɲsa nde: «Wune ken ke moy dya ke yi mumɔ nde kadye, ne wune lepi nye nye nde: <Yekele nde: Ngimɔ mbe ma dya. Mi ta kwanɔdye *Paska sine bejeki bembɛ ke yasi yo.> » ¹⁹ Bejeki kelma nda yi Yesus lepima nye bo ke. E bo kombile medye me *Paska.

²⁰ Ke bekoko ma dya ke, e Yesus kwɔ diyɔ bene bejeki bene kamɔ jo yiba yi dyena. ²¹ Pinɔ te yi bo ba ke dyena ke, e nye lepe nde: «Gbakasi yi mi lepe nye wune ke: Mbaɲa mumɔ ke njoka yun

ta dyaṅgwe mi.» ²² Yo nya bo ṅgambi budfyate ke temo. E mumo hene diyε nye wete wete nde: «Nyaṅgwe Kumande, yo ka mi?» ²³ E Yesus yeṅsa nde: «Mo te yi sine nye betima bo ke kiya kato medye wete ko, yo nye ta dyaṅgwe mi. ²⁴ *Momo mumo ta kwa gbate nda yi yo ketinate ke kasi ne ke mekana me Njambiye ke. Ndi nde, mebone ta balo ke to mo te e ta dyaṅgwe nye ko. Bo ma diy kine ja mo te, ma yo gba kimote budfyate ke yene.» ²⁵ Yudas mo te e kaṅma nye nye bomo ko nja bu sendi lepi diyε nye nde: «Yekele, yo ka mi?» E Yesus yeṅsa nye nye nde: «Yo gba we!»

Kasi medye me Njambiye
(Mk 14; Lk 22; 1Kt 11)

²⁶ Piṅo te yi bo ba ke dyena ke, e Yesus bu mampa. Ke nye ma si nye Njambiye wosoko ke, e nye leke yo kaṅe nye bejeki bene lepo nde: «Wune bon, ne dyaki, yike membundo membe.» ²⁷ Ke konje, e nye bu pelo ne tena menjam ke moyte. Ke nye ma si nye Njambiye wosoko ke, e nye kaṅe yo nye bo lepo nde: «Wune hene hobiya yo. ²⁸ Keto yike mekiyo membe, yo mekiyo mete yi kele mbon. Mekiyō mete yi nyanjama keto budya bomo. Yo ta kelo nde, Njambiye tiki bomo ne ṅgwete ke mebeyo man. ²⁹ Mi ke kombile lepo nye wune nde: Ko mi ti hobiye se tena menjam maka na kumo ke ṅgimo te yi mi ta hobiye ne wete jonjate sine wune ke *Kando Saṅmbe.» ³⁰ Ke bo ma si jembina yi lukse ne Njambiye ke, e bo kwa ke ke *Keki meoliviye.

³¹ Ndana, ε Yesus lere nye bo nde: «Yasi te yi mi ta sangwa no ke tu te yoko muka ke ta njangwe wune hene ke tikina temo te yi wune tike ke yembe ke jatidye wune ke beya nje. Keto yo ketinate ke mekana me Njambye nde: <Mi ta moko mo bakidya besam, besam ma si wanja.>

³² Ndi nde, kome mi ta womiye ke, mi ta kande kumo Galile ne wune.» ³³ E Piyer bu leri lero nde: «Ige be nde, ke yi bomo hene, yasi te yi we ta sangwa no ke ta njangwe bo dete ke tikina temo te yi bo tike ke yo ke jatidye bo ke beya nje, ma pele yembe, ko yo ti beyna dete wete yeso na.» ³⁴ E Yesus yensa nye nye nde: «Gbakasi yi mi lere nye we ke: Ke gba tu te yoko muka piro te yi mbam kube ti pa koko, we ta tonoko kumo menja yitani nde, we yeti ke duwe mi na.» ³⁵ E Piyer yensa nye nye nde: «Ko nde, soji te biya mi sine we, ko mi ti tonoko ne mbet nde, mi yeti ke duwe we na.» Bejeki hene lepima ndi sendi dete.

Yesus ke ngweta ne Njambye

ke Getsemane (Mk 14; Lk 22)

³⁶ Ke kote, ε Yesus kwa bene bejeki bene ke ke wete mbey nde Getsemane. E nye lere nye bo nde: «Wune difi metidye waka kumo ke ngimo te yi mi ta pa ke kaka si ke ngweta ne Njambye ke.» ³⁷ E nye bu Piyer ne bono be Sebede yiba kwa no. E ngambi kande nyina ne ke temo, temo ne ba ne habubu. ³⁸ E nye lere nye bo nde: «Temo mbe ne ngambi nda mi ta

gwe. Wunε d̄iy waka, wunε d̄iy mejemsidyε sine wunε.» ³⁹ Ε nye nje kw̄a k̄ε mbombu nε mbεt, ε nye balε kε meneti koto mbombu ηgweta nε Njambyε lep̄o nde: «San̄mbε, ηγε yo yaka, kel̄o nde, nyan̄gwe mapi mebone mete yike d̄ukwe kε to mbe. Ma yo t̄i kel̄nan̄gwe nda yi mi kwadyε k̄ε na, yo k̄el̄nan̄gwe nda yi wε kwadyε k̄ε.» ⁴⁰ Ε nye k̄ε yokwe nje kome bejεkε b̄a k̄ε dolo bo kε jak̄o. Ε nye lep̄e nye Piyer nde: «Ko gbela hawa wete, wunε t̄i weliye d̄iy mejemsidyε sine wunε na. ⁴¹ Wunε d̄iy mejemsidyε, n̄ε wunε ηgw̄etan̄gwe nε Njambyε, ma mebobilan nje lan̄sa wunε. Tem̄o nε yesidyε kelna kim̄o yasi, ko dete, membundo nε tek̄o.» ⁴² Kε men̄ga yibate, ε nye jise kw̄a k̄ε nε nan̄ ηgweta nε Njambyε lep̄o nde: «San̄mbε, ηγε ti yaka nde, nyan̄gwe mapi mebone mete d̄ukwe kε to mbe kine mi nε san̄gwa n̄o na, n̄o k̄el̄ nda yi wε kwadyε.» ⁴³ A k̄a gb̄ingbo mate nje dolo sendi bo kε jak̄o, keto jak̄o kwan̄ma bo kε misi. ⁴⁴ Ε nye tike bo kw̄a k̄ε nε nan̄ nε k̄ok̄o. Kε men̄ga yitatite ε nye ηgweta nε Njambyε lep̄o ndi kiya yasi te yi nye kandima lep̄o k̄ε. ⁴⁵ A k̄a yokwe mate nje dolo bejεkε benε lep̄o nye bo nde: «Wunε kε kombile ya yun ndana, wedya yun lalε. Nε b̄ε̄na, ηgim̄o dyan̄ma yi bo ta b̄u nε *M̄ono mum̄o kan̄e nye kε mebo me botu be mebeyo. ⁴⁶ Nε t̄ema, he kw̄an̄. Nε b̄ε̄na, m̄o te ε dyan̄gwe mi ko yima!»

Bo kε biye Yesus

(Mk 14; Lk 22; Jη 18)

⁴⁷ Pīo te yi nye b̄a ndi kε lep̄o dete k̄ε, ε Yudas te ε b̄a kε njoka bejεkε kam̄o j̄o yiba ko dya. A

nja ne nyanḡwe ḡgil bomo, bo ba ne mekafa nē metegbe. Yo bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyē nē betomba be dya tomē bo. ⁴⁸ Mo te ε ta dyanḡwe nye nye bomo ko nya bo kasiya nde: <Mo te yi mi ta nyeno nye dulo numbu ne ko, eru, nē wunε bīya nye.> ⁴⁹ Ndana ndana ké, ε Yudas dya kwa kē ke keki Yesus lepō nde: «Yekele, hε lépi!» ε nye kwa dulo numbu nε. ⁵⁰ ε Yesus lepε nye nye nde: «Sō mbe, yasi te yi wε nja kelo ké, kelo yo nedo!» Ndana, ε botu baka ḡgbō kenje bo biye nε Yesus.

⁵¹ ε mbanja mo te ε ba bene be Yesus ko sute kafa koto nε mo mesay mε nyanḡwe kum botu be nyena sadaka nye Njambiyē, peso to nε bete ke meneti. ⁵² ε Yesus lepε nye nye nde: «Yokidya kafa yo somo ke bambi te. Keto bomo hene be sute kafa, bo ta sombo soḡ ndi nε nje kafa. ⁵³ 'Wε yeti ke duwε nde, ḡge mi kwadye, mi yakama diyε Saḡmbe ko ndana, a má njese mi nyanḡwe ḡgil njoḡ bejaki laḡsa kamo jo yiḡa na? ⁵⁴ Ma ḡge meyasi nje kwaḡna dεte, yite yasi te yi diye ketinate ke mekana mε Njambiyē ké má nje tondo ba nan? Keto yo ketinate ke mekana mε Njambiyē nde, meyasi yākanḡwe kelna dεte.»

⁵⁵ Ndana, ε Yesus diyε ḡgil botu bete be nja biye nye baka nde: «'Mi ka mo gubo, né wunε bu mekafa nē metegbe yí nje biye nε mi? Mi dikima diyo metidyε metu hene ke mbanjo Njambiyē tedye bomo melepi mε Njambiyē, ma wunε ti biye mi na. ⁵⁶ Yo nde, meyasi menori hene kwaḡnama dεte, né melepi mete yi botu be punja melepi mε Njambiyē lepima yi diyε

ketinate ke mekana mene ké si tôndu.» Ndana, ε bejেকে হেনে si posiyে লি nye.

Yesus ke mbombu nyanḡwe

josi Beyuden

(Mk 14; Lk 22; Jη 18)

⁵⁷ Botu βete be βiyima Yesus βaka βonḡma nye kè nɔ ke yi Kayif te nyanḡwe kum botu be nyena sadaka nye Njambiye. Yite botu be tedya membonḡa nè betomba be dya me ke mewesidya mate. ⁵⁸ Piyer βa ke βenḡwe Yesus ne naḡ kumɔ ke ndoko nyanḡwe kum botu be nyena sadaka nye Njambiye, ε nye nyiḡe kè diyo metidyε bene botu be mesay, na βeḡ nda yi meyasi ta siyo nɔ ké.

⁵⁹ Bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiye nè bomɔ hene be βa ke njon njena nyanḡwe josi Beyuden βaka sanḡma to lepi te yi βo ta lepɔ sunḡwe ne Yesus yi wo ne nye. ⁶⁰ Ma yasi wete, βo sanḡma denḡɔ. Ko βeko nde, βaḡa bomɔ budyate dikima teme nje pesɔ lepi nye nye ke numbu. Diyo ké, ε βaḡa yiba punde dya lepɔ nde: ⁶¹ «Mbam kɔ lepima nde: <Mi yakama si leke mbanjo Njambiye te yɔkɔ, nje sumɔ sendi yo ndi ke metu yitati.> » ⁶² ε nyanḡwe kum botu be nyena sadaka nye Njambiye teme diye Yesus nde: «We yeti ke yeḡsa ka yaḡa ke yasi te yi βo lepe sunḡwe ne we ké na?» ⁶³ ε Yesus diye ne sem. ε nyanḡwe kum botu be nyena sadaka nye Njambiye lepe nye nye nde: «Mi ke diye we ke mbombu Njambiye te ε ne jon kɔ, ḡge βe nde, we gbate *Krist te Monɔ Njambiye, lepɔ nye wuse.»

⁶⁴ Ε Yesus yeηsa nye nye nde: «J, we t̄osuma lepi. Mi ke kombile lepo sendi nye wune nde: Kande ndana wune ta beηe *M̄on̄o mum̄o metidyε ke mbam bo Njambye te ε ne ηgungudyε hene ko. Wune ta beηe sendi nye ke nje ke to mekulutu ke dyobo.» ⁶⁵ Ndana, ε nyangwe kum botu be nyena sadaka nye Njambye nyale melambo ke yotu ne lepo nde: «Iηge yi bo ta lepo sendi nye wuse ke? Wune wokuma lepi gbutu te yi nye lepima ndana ndana sun̄gwe ne Njambye ke! ⁶⁶ Ke yun, ne beηa nan?» Ε bo yeηsa nde: «Yakama nde, bo woku nye!» ⁶⁷ Ndana, ε bo kande sana meseri ke misi mene somo nye. Ε baηa kpake nye ke poko ⁶⁸ lepo nde: «Krist, tubo mo te ε kpakima we ko.»

Piyer ke ton̄o nde, a yeti ke

*duwe Yesus na
(Mk 14; Lk 22; Jη 18)*

⁶⁹ Yin̄ori Piyer ba metidyε ke moy ndoko ke se. Ε wete nya te ε dikima kelo mesay womete ko nje ke keki ne lepo nye nye nde: «We sendi, we ba wune Yesus te mo Nasaret.» ⁷⁰ Yasi wete, ε Piyer tone ke mbombu bom̄o hene lepo nde: «Mi yeti ke duwe yasi te yi we kwadyε lepo ke na.» ⁷¹ Ε nye teme, na ke pulo numey ndoko. Ε wete nya te ε dikima kelo sendi mesay womete ko beηe nye lepo nye botu bete be ba womete baka nde: «Mbam ko ba bene be Yesus te mo Nasaret.» ⁷² Ε Piyer tone wolo kinja lepo nde: «Mi yeti ke duwe mbam te na.» ⁷³ Diyo ne mbet ke kon̄te ke, ε botu bete be ba womete baka nje ke keki Piyer lepo nye nye nde: «Gbate, we sendi ke njoka botu

betε, keto ndapi yɔ ke tedye dεte.» ⁷⁴ Ndana, ε nye kandε mεkinja mε yotu biye kwey biye nji lepɔ nde: «Ko mi yeti ke duwε mbam te na!» Yaka nε mbam kuβε ke kɔkɔ. ⁷⁵ Dete, ε Piyer take lepɔ te yi Yesus ma lepɔ nde: «Wε ta tonɔ kumɔ mεnɔga yitati nde, wε yeti ke duwε mi na piɔ te yi kuβε tɔ pa kɔkɔ kε.» Ε Piyer punde kwɔ kε lelo beyate.

27

¹ Bemεnμενε sut ε bekum be botu be nyεna sadaka nye Njambiye nε betomba be dya kele kutu nε dɔnɔ Yesus, nε bo wo nye. ² Ke bo ma si wotɔ nye kε, ε bo bɔ nye kwɔ nɔ kanε nye nye Pilat te nyanɔwε kum dya.

Sɔn Yudas

³ Ndana, ke Yudas mɔ te ε boɔma Yesus kanε nye bomɔ kɔ ma beɔe nde, bo pεsima nde, bo ta wo Yesus kε, ε metake kwɔ nye ke temɔ ke yasi te yi nye kelma kε. Ε nye bɔ sule kamɔtati te yi bekum be botu be nyεna sadaka nye Njambiye nε betomba be dya nya nye kε, na kε tikiɔye nye bo. ⁴ Ε nye lepε nye bo nde: «Mi kelma beya yasi yi kanε mɔ te ε tɔ kele yiɔa beya yasi kɔ nye wunε.» Ε bo yeɔsa nye nye nde: «Yeti kasi su na, yite bεɔa wε!» ⁵ Ε Yudas betε mɔni ke meneti ke mbanɔ Njambiye pundo kwɔ kε keεε ηɔiɔ nε. ⁶ Bekum be botu be nyεna sadaka nye Njambiye tɔkuma mɔni te lepɔ nde: «Mεmbonɔga musu yeti ke nye wuse dεti te yi bɔ mɔni nje gbesɔ nε yike yi wokuna nε Njambiye kε na, keto mɔni te yike wɔla ke nje mεkiyɔ mε mumɔ.» ⁷ Ke bo ma si

janɔ yí ðeɲe yasi te yi ðo yakama kelɔ nɔ ké, ε ðo ðy yo ðomɔ ne wete ɲgwan ke ðo mɔ wɔmna mɛmbe. Bo ðóm yo yí pumbuna ðeɲɲgwe. ⁸ Yori, kumɔ muka ðo jéɲɲgwe ɲgwan te nde ɲgwan mekiyo. ⁹⁻¹⁰ Dete, lepi te yi Jeremi te mɔ punja melepi me Njambiyɛ ma lépi ké sima tondɔ. A lepiɛma nde: <Bo ðonɲa sule kamɔtati ðomɔ ne ɲgwan mɔ wɔmna mɛmbe nda yi Baba Mbokɔ kombila lepo nye mi ké. Kandɔ Isarayel pesima nde, ðuyɔ mɔni te yakama ne ðomna ne.>

*Yesus ke jɔsi ke mbɔmbu Pilat
(Mk 15; Lk 23; Jh 18)*

¹¹ Bo kɔ ne Yesus ke jɔsi ke mbɔmbu Pilat te nyanɲgwe kum ðya. ε nye diyɛ nye mɛdiyan lepo nde: «Wɛ kumande Beyuden?» ε Yesus yeɲsa nye nye nde: «Yo nda yi wɛ lepe ké.» ¹² Yasi wete, a tɔ yeɲsa yaɲa ke melepi mete yi bekum ðe botu ðe nyɛna sadaka nye Njambiyɛ nè ðetomba ðe ðya ðikima lepo sunɲgwe ne nye ké na. ¹³ ε Pilat diyɛ nye nde: «Wɛ yeti ke wokɔ meyasi hɛnɛ te yi ðo lepe sunɲgwe ne wɛ ké na?» ¹⁴ Ko Yesus tɔ yeɲsa yaɲa nye nye na, ko ne mbet ke yiɲa yasi na. ε Pilat ɲgbakima ðudfyate.

¹⁵ Ke ɲgimɔ jesɔ *Paska hɛnɛ nyanɲgwe kum ðikima sonɛ ðo ne mɔ jɔɔ wete, yɔkɔ yi ɲgil ðikima lepo nde, a sɔɲa ðo ne nye kɔ. ¹⁶ Ma ðo ðɔ ne wete ðeya mɔ jɔɔ ke ɲgimɔ te yite nde Barabas. Bomɔ hɛnɛ ðikima lepo kasi ne ðudfyate. ¹⁷ ε Pilat diyɛ ɲgil botu ðete ðe wesidyama ðaka nde: «Nè Barabas nè Yesus te yi ðo jeɲa nde *Krist kɔ, wune kwádyikwe nde, mi sɔɲa ðo ne nda yɔkidye nye nye wune?» ¹⁸ Pilat

diyma dɛte, keto a duwà nde, yo keto beya temo yi bo kaŋma ne Yesus nye ke mebo mene ké. ¹⁹ Ke ngimɔ te yi Pilat ba metidyɛ ke mbanjo josi ke pesina josi ké, ε nyari wene kenje tomun lepo nye nye nde: «We ti nyeki numbu ke lepi mbam enɔru na, nye ngben mumo. Mi yama beya tu muka budyate ke kasi ne.» ²⁰ E bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyɛ nɛ betomba be dya kite bomɔ nde, bo dɛya nde, Pilat sɔŋa bo ne Barabas kpalɔ wo Yesus. ²¹ E nyanɔwe kum Pilat basidyɛ diyɛ bo nde: «Ke njoka botu baka yiɓa, wune kwacyikwe nde, mi sɔŋa bo ne nda yokidyɛ nye wune?» E bo yeŋsa nde: «Sɔŋa bo ne Barabas.» ²² E Pilat nje diyɛ bo nde: «Ma mi kɛl ba nan ne Yesus te yi bo jeba nde Krist ko?» E bo hene yeŋsa nde: «Bo ngbaki nye ke kroa.» ²³ E nyanɔwe kum Pilat diyɛ bo nde: «Ma yo kwalɔ beya yasi te nda yi nye kelma ké?» E bo kembidya ndana kwa to te lepo nde: «Bo ngbaki nye ke kroa.» ²⁴ Pilat benma nde, sosu ne siyma, lepi yeti ke weye na, meyasi ke kpalɔ be ne hoya hoya kwa to te. E nye bu mɔroku weye ne mebo ke mbombu ngil bomɔ hene lepo nde: «Mi yeti mbe ne lepi ke sɔŋ ngben mo te yoko na, yo bena wune.» ²⁵ E ngil bomɔ hene yeŋsa nde: «Simbo sɔŋ ne bal ke to su nɛ ke to bono busu.» ²⁶ Dete, ε Pilat sɔŋe bo ne Barabas yokidyɛ nye bo. Ke nye ma si nye dɛti nde, bo njuru Yesus ne njambala ké, ε nye kaŋe nye nye bo, né bo kɛ ngba nye ke kroa.

²⁷ Besɔja be nyanɔwe kum Pilat ngbɔsuma Yesus kɛ no ke mbanjo Pilat ke numey tu dɛyɛ

mate. E bo wesidyε ndingεle njɔŋ besɔja hene lito nye. ²⁸ Bo sɔruma melambo ke yotu ne nje lenje nye wete kpaɔa tena gambo. ²⁹ E bo bu yiŋa mekɔl ne mesɔru kete jako ne dɔngwe te lenje nye ke to. E bo bu yiŋa kum sɔŋ nye ke mbam bo ne. E bo nje kuse meɔɔŋ ke mbambu wene serke nye lepɔ nde: «Kumande Beyuden, he lɛpi!» ³⁰ E bo bu kum sɔŋ yinɔri kwele ne nye ke to, sa meseri ke yotu ne. ³¹ Ke bo ma sidye serka ne dɛte kɛ, e bo sɔre kpaɔa tena gambo yinɔri ke yotu ne nje lenje nye melambo mene ngbɔsɔ nye kwɔ nɔ, nɛ bo kɛ ngba nye ke kroa.

*Bo ke bu Yesus kɛ ngba ke kroa
(Mk 15; Lk 23; Jh 19)*

³² Ke ngimɔ te yi bo bɔ ke pundo dɔwe ke mɔy dya kɛ, e bo sangwa ne wete mbam nde Simɔn, mɔ Siren. E besɔja jeliye nye nde, a sɔɔba kroa Yesus. ³³ Bo kendima kumɔ ke mbey te yi bo jeba nde Golgota, yite nde Mbey gbɔŋgo to. ³⁴ Kumɔ mate, e bo bu yiŋa menjam mete yi bo pulma ne yiŋa pekeke yasi kete nye Yesus nde, a hɔɔbiya. Ke nye ma boɔe ndi dɛke kɛ, e nye senɛ kine hɔɔbiye na. ³⁵ Ke bo ma si ngba nye ke kroa dɛte kɛ, e bo bu melambo mene lu ke mbari yi kabidyama ne yo. [Meyasi kwanama dɛte yɛ tonje ne melepi mete yi mɔ punja melepi me Njambiye ma lɛpi kɛ. A lepima nde: «Bo kabidyama melambo membe. Bo lonma lambɔ te yi mi dikima lenɛ ke nji te yiri kɛ ke mbari.»] ³⁶ Ke kɔŋte, e bo kwɔ dɔyo metidyε pemɔ nye. ³⁷ Yɛ tedye ne to sɔŋ ne, bo ketima yiŋa yasi ngba ke to kroa ne nde: «Yɔko Yesus, kumande Beyuden.» ³⁸ Bo ngbama sendi

nyangwe botu be guɓo yiɓa ke kroa nda Yesus, wete ke kroa te wene pulo mbam bo nye, wete ke wene pulo gare.

³⁹ Botu bete be dikima kwa kwango ne nje baka dikima toyɛ nye kenje ndingile to soɗe poka ⁴⁰ lepo nde: «We mo te e leke mbanjo Njambiye nje sumo ndi ke metu yitani ko, jongwe yotu yo ne nguru wo. Nge be nde, we Monɔ Njambiye, pikwe ke kroa.» ⁴¹ Bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiye ne botu be ketina meyasi ne betomba be dya dikima nyeto nye sendi lepo nde: ⁴² «A dikima jongwe banja bomo, ma a yeti ne deti te yi jongwe yotu ne ne nguru wene na. 'A yeti kumande Isarayel na? Ma a pikwe ngenje ndana ke kroa, dete wuse ta tiko temo ke yene. ⁴³ A ba ne bibina temo hene ke yi Njambiye, a dikima lepo nde: <Mi Monɔ Njambiye.> Ma nge be nde, Njambiye ke kwadye nye gbate, a jongwe nye ndana.» ⁴⁴ Nyangwe botu be guɓo bete yi bo ngbama ke kroa bene be Yesus baka ba ke toyɛ sendi nye dete.

⁴⁵ Yitil kelma ke ndingele meneti kande ke bembe yeso kumo ke hawa yitani te yi bekoko. ⁴⁶ Ke poku hawa yitani, e Yesus kembe detinate lepo nde: «Eli, Eli, lama sabatani?» Yite nde: <Njambiye wombe, Njambiye wombe, we leɗ mi keto nge?> ⁴⁷ Ke banja botu bete be ba womete baka ma woko dete ke, e bo lepe nde: «A ke jeba Eli.» ⁴⁸ E wete mumo ke njoka yan sedye nedo ke bu yiɗa yasi nda kusa tope ke yiɗa dyanjina menjam somo ke jeta sambile nye nye nde, a hoɓiya. ⁴⁹ E banja lepe nde: «Tiko, he pa beɗ,

simande Eli ta nje jonḡwe nyε.» ⁵⁰ Diyo ké, ε Yesus kembe definate kwā kanε sisiḡ ne nyε ke mebo me Njambiyε. ⁵¹ E nyangwe lambó te yi bā kesate ke mbey te yi ne kiyó ke mbanjo Njambiyε ké nyaliyε ke bembe kande kwey kumó nji. E meneti ngwanḡwa, ε metari posiye, ⁵² meboḡsoḡ butunama, ε botu be Njambiyε budyate be ma gwe baka womiyε. ⁵³ Bo punduma ke boḡsoḡ. Ke Yesus ma si womiyε ké, ε bo nyiḡe ke Yerusalem, dya te yi Njambiyε tokuma. Bomo budyate beḡma bo. ⁵⁴ Kum besója nè besója bete be bene bo bā ke pemó Yesus baka beḡma nda yi meneti ngwanḡwama nó, beḡe sendi yasi te yi kwanḡama ké. E bo gwe wó beyate lepó nde: «Mbam kó bā gbate Mónó Njambiyε!» ⁵⁵ Baḡa boma budyate bā womete. Bo dikima diyo ne nan beḡe yasi kenje. Bo dikima beḡwe Yesus keló mesay nye nye kande Galile. ⁵⁶ Mariya te ngóndu Magdala nè Mariya te nyangwe ne Jak bene Yosep nè nyangwe ne bonó be Sebede bā ke njoka boma benóri.

Pumbuna Yesus
(Mk 15; Lk 23; Jḡ 19)

⁵⁷ Ke bekoko ma keló, ε wete mó Arimate nde Yosep dya. A bā mó kusuku, be sendi wete jeke Yesus. ⁵⁸ A ká ke yi Pilat kè diyε muḡ Yesus. E Pilat jaye nde, bo bóḡ muḡ Yesus nye nye. ⁵⁹ E Yosep bu muḡ Yesus bóye ke wete wumna ndómbó ne mboḡ mboḡ ⁶⁰ kwā kè niḡwe ke jonja boḡsoḡ te yi nye Yosep ne nguru wene ma lépi nde, bo tím nye nye ke wete nyangwe tari ké. Bo tí pa pumbó wete mumó kete ne mbómbu

na. E nye nje bingile wete nyanɔwe tari dibo ne numbu te toke kendi kwa. ⁶¹ Mariya te ngɔndu Magdala bene Mariya te yoru ba womete metidye ke keki bonɔɔɔ.

⁶² Misi pupɛ, yite nde, ke koɔ mekomsa me yeso *Saba, e bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyɛ nɛ *Befarisɛ kɛ dolo Pilat lepɔ nye nye nde: ⁶³ «Sa Mboko, wuse ndi ke take yasi te yi mo ja ko dikima lepɔ piɔ te yi nye ba ndi ne joɔ kɛ. A dikima lepɔ nde: «Ya metu yitati ke koɔte mi ta womiyɛ.» ⁶⁴ Dete, pesɔ nde, bo pem bonɔɔɔ kumo ke metu yitati, kamba bejeki bene me nje gubo muɔ ne kwa no nje kpalɔ lepɔ nye bomɔ nde: «A womiya!» Lepina ja te yite ta nje be yey ngboro kwa bosate.» ⁶⁵ E Pilat lepɛ nye bo nde: «Ta besɔja be pemna yasi baka, ne kwɔn, bo kɛn kɛ pemɔ bonɔɔɔ nda yi wune kwadyɛ.» ⁶⁶ E bo nje kwa bu yina yasi nda dɔngi dakse ke numbu bonɔɔɔ yi tedye nde, yo nyanɔwe kum nye deti te yi kelɔ dete. Bo bonɔma sendi besɔja tiko womete yi pemna bonɔɔɔ.

28

Womiya Yesus

(Mk 16; Lk 24; Jn 20)

¹ Ke koɔ yeso *Saba e Mariya te ngɔndu Magdala bene Mariya te yoru teme bemenmene ne sut ke bosa yeso te e kande jonja sonɔi yi kɛ beɔe bonɔɔɔ. ² Semɔ semɔ, e meneti ngwanɔwa budyate, keto wete jaki Baba Mboko piya wule dyobo njeɔe tari soɔe ke numbu bonɔɔɔ nje kwa dɔyo metidye ke to te. ³ A ba ke panɔ ke misi

nda yesi mbiyo, melambo mene ba wumnate ne mbon mbon. ⁴ Besoja bete be ba ke pemo yasi baka gwa wo ngwanwa tika nda muh bomo. ⁵ Yasi wete, e jaki lere nye bomari nde: «Ke be wune, ne ti gwaki wo na. Mi duwa nde, wune san Jesus te yi bo ngbama ke kroa ko. ⁶ A yeti se waka na, a ma womiye nda yi nye ma lèpi ké. Ne njâki, ne bêna mbey te yi bo ningwa nye kete ké. ⁷ Wune kên nedo kè lero nye bejeko nde: «A ma womiye ke njoka bemuh. A ma kande kwa ne wune kè pe Galile. Wune ta bere nye mate.» Ma yoke yi mi ma lero nye wune ké.»

⁸ Boma gwa wo, ma bo ba ne nyanwe mesosa ke temo. Bo kwanma jese nedo kè keki bonson sedye kè lero tom te nye bejeko bene. ⁹ Semo semo, Jesus e nje ke mbombu yan ru sangwa ne bo lero nde: «He lèpi wune!» E bomari kè wuse nye ke mekol kuse mebon kanon nye. ¹⁰ E Jesus lere nye bo nde: «Ne ti gwaki wo na. Ne kên lero nye beman bembe nde, bo kên pele Galile, bo ta bere mi mate.»

¹¹ Pijo te yi bomari ba ndi ke kè ké, e banja besoja bete be ba ke bakidye bonson baka pesa kumo ke moy dya, dolo bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyè yekidye meyasi hene te yi kwanama ké nye bo. ¹² Ke kante, e bekum be botu be nyena sadaka nye Njambiyè nè betomba be dya wesidya kpo ngin kane budya moni nye besoja baka ¹³ lero nye bo nde: «Wune lèpi nde, bejeko bene nja ne tu nje gubo nye pijo te yi wune ba ke jako ké. ¹⁴ Ma nge nyanwe kum dya woke kasi te, wuse ta wedye temo ne kelo

nde, wunε t̄i sanɔwanɔwε nε mɛnɔanɔwε na.»
 15 Besɔja bɔnɔma mɔni te, ε bo kele nda yi bo
 lɛpima nɔye bo kɛ́. Ε lɛpi j̄a te yi bo lɛpima nɔye
 bo nde, bo l̄ɛpi d̄ete kɛ́ lapidya ke njoka Beyuden
 kumɔ ndi m̄uka.

*Yesus ke punje yotu nɔye bejεke bεne
 (Mk 16; Lk 24; J̄n 20)*

16 Bejεke kamɔ j̄o wete temma k̄e p̄ele Galile
 ke keki te yi Yesus lɛpima nɔye bo kɔ. 17 Ke bo
 ma bεnε nɔye kɛ́, ε bo kuse m̄εbɔn kanɔ nɔye.
 Ma b̄an̄a b̄a nε m̄eso ke temɔ. 18 Ε Yesus k̄e ke
 keki yan lɛpɔ nde: «Njambiyε ma nɔye mi d̄eti
 te yi namɔ m̄eyasi h̄ene kandε ke kwey kumɔ
 ke m̄en̄eti. 19 Dete, wunε kw̄an̄, wunε k̄el nde,
 m̄ekandɔ h̄ene b̄ɛki bejεke b̄embε. Wunε k̄el
 d̄ete nε n̄je tɔpuna yan ke m̄ɔrɔku nε d̄inɔ Da,
 nε d̄inɔ *M̄ɔnɔ, nε yi Kimɔ Sis̄in̄. 20 Wunε k̄el
 nde, bo b̄ɛki bejεke b̄embε d̄ete nε n̄je tedya
 yan sendi nde, bo b̄akidya m̄eyasi h̄ene te yi mi
 lɛpima nɔye wunε kɛ́. Ma wunε d̄ũkwε nde: Mi
 ndi sine wunε m̄etu h̄ene kumɔ ke siyna mbokɔ
 te yɔkɔ.»

CXX

Μελεπι με Njambye Jonja Mbon
Kako: Μελεπι με Njambye Jonja Mbon New
Testament
Le Nouveau Testament en langue kako (kako-est)
Cameroun et RCA

copyright © 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Kako)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

01d5712f-3809-5574-9928-b20d539536e3